

Эсэгэ ороноо, эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД

Бүгэдэ арадай сонин

ҮНЭН

1921 оной декабрийн 21-нээ гарана

ДУХЭРИГ

№12 (468)

2006
оной
мартын
30
Четверг

№ 35
(21275)

Хабарай
дунда
сагаагшан
туулай нарын
1
гарагай
5

Бурятия

Һаяхана Буряадай Президент, Правительствын Түрүүлэгшэ Л.В. ПОТАПОВ ажал хүдэлмэридөө шалгарһан зондо шагналууды барюулба. Президентын тэмдэглэлээр, республикын хүгжэлтэдэ горитойхон хубитаяа оруулжа, амжалта түгэс туйлалтануудаараа Буряадай алтан жасада орожо ябагшадта хүндэтэ нэрэ зэргэнүүд олгогдохонь гэшшэ.

ХҮНДЭТЭ НЭРЭ ЗЭРГЭНҮҮД ОЛГОГДОБО

Хүндэлэлэй орден СО РАН-ай монголоведени, буддологи болон гибетологиин институтдай эрдэмтэн Г.А. Санжиевта зүүлэгдэбэ. Кани Барисанай орденээр Буряадай мэдээжэ оперно дуушан, ВСГАКИ-гай кафедрые даагша Г.Б. Шойдагбаева шагнагдаа.

«Россин Федерацийн габыята врач» гэхэн нэрэ зэргэ Семашкын нэрэмжэтэ республиканска больницын эмшэд В.Г. Раднаева, Е.В. Бардымова гэгшэдтэ үгтэбэ.

Эрдэм ухаанай болон педагогическа хэрэгтээ эрхимлэһэн Буряадай хүдөө ажахын академиин проректор В.Д. Раднатаровта «Россин Федерацийн дээдэ нургуулийн габыята ажал ябуулагша» гэхэн нэрэ зэргэ олгогдоо.

«Россин Федерацийн соёлой габыята хүдэлмэрилэгшэ» гэхэн нэрэ хүндэдэ Буряадай республиканска соёл болон искусствын училищин багша Т.Б. Вампилова хүртэбэ.

Буряадай Конституцион Сүүдэй судья А.Д. Улымжиев Россин Федерацийн габыята юрист болобо.

«Буряад Республикын арадай артист» болон «Буряад Республикын габыята артист» гэхэн хүндэтэ нэрэ зэргэнүүд Буряадай гүрэнэй үндэһэтэй дуу ба хатарай «Байгал» ансамблиин бүлэг артистнарта олгогдобо.

Буряадай МВА-гэй дэргэдэхи госпиталиин эмшэн С.П. Ергонова Буряад Республикын габыята врач, Захааминай аймагай ветеринарна врач Ч.Д. Цыденжапов Буряад Республикын габыята ветеринарна эмшэн болобо.

«Сокольников» гэжэ хубийн олзын хэрэг эрхилэгшэ Л.А. Сокольников, Яруунын аймагай «Победа» гэхэн хүдөө ажахын кооперативай хонишон С.Ц. Цыдыпова гэгшэд «Буряад Республикын агропромышленна комплексин габыята хүдэлмэрилэгшэ» гэхэн нэрэ зэргэдэ хүртэбэ.

Ц.Н. Намжилон «Буряад Республикын нуралсалай габыята ажабуулагша» болобо. «Буряад Республикын соёлой габыята хүдэлмэрилэгшэ» гэхэн нэрэ хүндэ «Буряад үнэн» Хэблэлэй байшангай «Бурятия» сонинной редактор Л.В. Очировада олгогдобо. «398-дахы барилгын-монтажна поездын» хүдэлмэрилэгшэ Л.В. Мадюскин Буряад Республикын габыята барилгашан болоо. Верховно Сүүдэй судья А.К. Вторушина «Буряад Республикын габыята юрист» гэхэн нэрэ зэргэ олгогдобо.

Сарюна ЭРДЫНЕЕВА.
А. БАТОМУНКУЕБАЙ фото-сурал.

ТЕАТРАЙ ХҮНДЭТЭ ҮҮРГЭ

Буряад Республикын Президентын дэргэдэхи Үндэ-хэтэйн Советэй зүблөөн энэ долоондо үнгэргэгдөө.

Хоца Намсаревтай нэрэм-жэтэ гүрэнэй академическэ Буряад драмын театрай түрэлхи буряад хэлэ хүгжөөлгэдэ дүүргэжэ байһан үүргэ болон удаха шанар тухайн зүбшэн хэлсэгдээ. Театрай директор Д.Н.С.Султимов энэ асуу-далаар элидхэ.

Соёлой министрэй орлогшо В.Ш.Цыренова, нуралсалай болон эрдэм ухаанай ми-нистрэй орлогшо Е.Д.Чимитова, Соёлой болон искусствын

академиин ректор Р.И.Пшени-никова болон бусад элидхэл тушаа үгэ хэлэ.

«Буряад Республикын ара-дуудай хэлэнүүд тухай» хуулида театрай буряад хэлэ хүг-жөөлгэдэ дүүргэжэ байһан үүргыень тодолжо, нэмэлтэ-нүүдые оруулхыень Буряад драмын театрай директор Доржо Султимов дурадхаһан байна.

Үндэһэн хэлсээ хүгжөөхэ, залуу үетэндөө дамжуулха хэрэгтэ дэлхэй дээрэ ганса Буряад театрай коллектив шухала үүргэ дүүргэнэ гэжэ эндэ тэмдэглээ.

Э.ДАМБАЕВА.

Хабарай тарилга - 2006

БЭЛДЭЛГЭ ТҮЛЭГ ДУНДАА

Республика доторнай ха-барай тарилгада бэлдхэл хэр ябуулагданаб гэжэ хүдөө ажахын министрэй орлогшо Тимофей Петрович ЛОПУ-ХИНТАЙ манай корреспондент Эльвира Дамбаева хоорэлдэбэ.

- Тарилгын хүдэлмэриние хүтэлхэ министерствын та-лаһаа тэрэниие саг болзортонь, һайн шанартайгаар үнгэргэхын тула ямар хэмжээнүүд абтана гэшшэб?

- Правительствата хүдөө ажахын асуудалнууды хар-галзалдаг Леонид Дашесевич Турбянов 12 аймагуудай захир-гаануудай толгойлогшонорые, хүдөө ажахын таһагууды даагшанарые сутлуулжа, суглаа һаяхан үнгэргөө һэн. Эдэмнай «Зерно» гэхэн программаар тарьяа ехээр ургуулха шэглэлээр хүдэлжэ байһан ажахынуудтай аймагууд гэшшэ. Эндэ хэды шэнээн газарта тарилга хэгдэнэб, хэды шэнээн үрһэн, түлишэ-тоһодолгын хэрэгсэлнүүд, минеральна үтэгжүүлгэнүүд хэрэгтэйб, хэды шэнээн мүнгэн хэрэглэгдэхэб гэжэ тодолог-доһон байна. Эдэмнай гол түлэб Бэшүүрэй, Мухар-Шэбэрэй, Зэдын, Хяагтын аймагуудай ажахынууд болобо. Тиыхэдэ апрелин 12-то хабарай тарилгын асуудалаар республикын хэм-жөөндэ ехэ суглаа үнгэргэхэбди.

«Агролизинг» гэхэн фирмэ газар элдүүрилхэд хэрэгтэй шэнэ техник харуулхаар түсэб-лэнхэй. Энэл нарын туршада министерствын таһагууды даагшанар, мэргэжэлтэд хүдөө нютагуудаар ябажа, хабарай тарилгада бэлдхэлэй хүдэлмэ-

риние шалгахы. Тэрэниие үн-гэргэхэ тухай заабари зүб-шэлнүүдые үгһэн тусхай ном хэблэгдээ һэн. Эдэ заабаринууд бодотоор хэр бэсэлүүлэгдэнэб гэхэн хиналта үнгэргэхэбди.

- Ажахынууд үрһөөр хэр хангагданхай гэшшэб?

- Хабарай тарилгада орооһо таряанай үрһэн үшөөл ду-талдана. Республикын ажа-хынуудта 5 мянган тонно үрһэн бии. Тэрэ ажахынуудаар ху-баалдажа абаха тухай хэлсэгдэжэ байнхай. Нёдондо жэлдэ орооһо тарьяа ехээр нөөсөлжэ абаһан Шэтын об-ластин ажахынууд манда үрһөөр туһалхань гэшшэ. Өөһэдымнай ажахынуудһаа «Искра», «Байкальское» гэхэн туршалга-үйлэбэрийн ажахы-нууд, «Твороговский» гэхэн

хүдөө ажахын кооператив, Борьёогой ажахы үрһэтэй. Бэшэндэ туһалха арга бо-ломжотойшые байха.

- Газар элдүүрилхэ минеральна үтэгжүүлгын асуудал хурсаар табигдана ёһотой.

- «Мобит» гэхэн хубийн пред-приятй манай министерствын дэргэдэ байгуулагданхай. Ажа-хынууды минеральна үтэг-жүүлгээр хангаха асуудал шиндхэнэ. Кемерово хотһоо үтэгжүүлгэ асарна, хэрэгтэй ажахынуудаар хубаарилжа үгэдэг. Намарын орооһо тарьяагаар түлөөһыень бусажа абадаг. Тэрэ тарьяага татажа талхан болгодог.

- Техникийн талаар ямар асуудал шиндхэгдэнэб?

- Мянгаад шахуу сеялкэнүүд ажахынуудаар хубаарилгадха. Энэмнай ган гасуур жэлдэ тарьяа ургуулахын, тарилга һайнаар үнгэргэхын тула анзаһанай хошуунууд сеялкэдэ хабсар-гадха болоно. Тиыхэдэ газарай үржэл һайжарха, бог үбһөншые ургахагүй жэшээтэй.

- Хэды шэнээн газарта тарилга хэгдэхэ болоноб?

- Нёдондойнгоо хэмжээн-һээ доошоо орохогүй. 2005 ондо 125 мянган гектар талмайда тарилга хэгдээ һэн. Тиыхэдэ хартаабха, овош баһал нёдон-дойнгоо хэмжээндэ тари-хадди. Үнгэрһэн жэлдэ Хяагта, Захаамин, Зэдэдэ ган боложо, таряанай ургаса багаар абтаа. Тиймһээ ган болохоо һанадаг манай нютагуудта газар зүбөөр элдүүрилгэдэ ехэ һаналаа табиха болонобди.

ХУУЛИ ЗҮБШЭН ХЭЛСЭГДЭХЭ

«Буряад Республикада бюд-жедууд хоорондын харил-саанууд тухай» хуулида хубилалтанууды оруулха тухай» хуулийн түлэб Арадай Хуралда хоёрдохойо зүбшэн хэлсэгдэхэ ёһотой. Энэндэ бэлдэжэ Арадай Хуралда тус асуудалаар дүхэриг-шэрээгэй дэргэдэ хоорэлдөөн мүнөөдэр болохонь.

Арадай Хуралай депутатууд, муниципальна байгуулануудай, хүдөөгэй нуурин тосхонуудай толгойлогшонор, өөһэдын хү-тэлбэрийн түдөөлэгтэ зур-

гаануудай депутатууд эндэ хабаадаха. Февральин сессидэ депутатууд нэгдэхэ уншалгаар энэ хуулийн түлэб баталан абаһан байгаа. Саашадаа тэрэниие нарижуулха хүдэл-мэри үнгэргэхэ, хоёрдохой уншалгада бэлдэхэ хүдэл-мэрилгын түлэб байгуулха гэжэ тэрэ сессидэ шийдхэгдэнэ юм. Энэ бүлэгыёе бюджетэй, на-логуудай, финансын болон банкнуудай талаар комитедэй түрүүлэгшэ Цыденжап Батув толгойлно.

Тус хуулийн 11-дхи статьяда

холын муниципальна байгуул-ганууды дэмжэхэ жаса бай-гуулха тухай хэлсэгдэнхэй. Хүдэлмэрилгын бүлэгэй гэшүүд нимэ жаса байгуулха гү, али үгы гү гэхэн асуудал зүбшэн хэлсэһэн байна.

Апрелин сессидэ хоёрдо-хиёо зүбшэгдэхэ энэ хуулийн түлэбтэ дүхэриг-шэрээдэ ха-баадагшад тодорхой дурадха-нууды оруулха, энэ шухала асуудалаар аша туһатай хөө-рэлдөөн болохо байха гэжэ һанагдана.

Светлана НАМСАРАЕВА.

НЭЭМЭЛ КОНКУРС

Буряад Республикын Президентын болон Правительствын захиргаан нээмэл конкурс соносоһоно.

Конкурсын зорилго:

«Гүрэнэй болон муниципальна сан жаса» болон «Нютагай өөһэдын хүтэлбэрийн хубилган шэнэдхэлгэ, шийдхэгдээгүй асуудалнууд, шэглэлнүүд» гэхэн мэргэжэлнүүдээр элдэб зэргын хүдэлмэрилэгшэдэй мэргэжэл дээшлүүлгын талаар нуралсалай хангалтанууды үзүүлхэ нуралсалай эмхи зургаанууды шэлэн абалга.

Конкурсын захигша болон эмхидхэгшэ: Буряад Республикын Президентын болон Пра-вительствын Захиргаан.

Хаяг: 670000 Улаан-Үдэ хото, Ленинэй гудамжа, 54. Правительствын байшан.

Харюусалгата бэлүүлэгшэ - Хышектеуева Любовь Валентиновна, тел.: 21-53-52.

Конкурс тухай мэдээсэл:

Конкурсын мэдүүлгэнүүдые тушаан абажа дүүргэлгын үдэр болон сар - 2006 оной апрелин 27-до 12 сагта (нютагай саг) конкурсын эмхидхэгшын хаягаар.

Конкурс үнгэргэлгын үдэр болон сар - 2006 оной апрелин 27-до 15 сагта (нютагай саг).

Конкурсын дансануудай суглуулбарине конкурсын эмхидхэгшын хаягаар абажа болохо, гүрэнэй хэлсээ баталагын болзор - конкурсын дүнгүүдые согсолһоной удаа 20 үдэрэй хугасаада.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ПРЕЗИДЕНТЫН АЖАЛАЙ ҮДЭРНҮҮД

Үсгэлдэр Сибирийн федеральна округой, энэ округой хуули зохёогшодой Соведай, «Сибирское соглашение» гэхэн регионууд хоорондын ассоциацийн хамтын зүблөөндэ манай республикын толгойлогшо А.В.Потапов хабаадалсаба. Эрхүү хотодо болохон энэ зүблөөн дээр нэн түрүүн гүрэнэй национальна проектнуудые бээлүүлгэ тухай хөөрэлдэһэн байна.

Харин мүнөөдэр А.В.Потапов Улаан-Үдэ хотын захиргаанай 2005 ондо хэһэн ажалай тоосоо-то суглаандаа хабаадаха, мүн республикын томо предприятиянуудай экономика байдлаа тухаа зарлагдана зүблөөндэ хабаадахань.

Мартын 24-дэ Москва хотодо, Кремльдэ болохон Россин Федерацийн Гүрэнэй Соведай ээлжээтэ зүблөөндэ тус Соведай гэшүүн, манай республикын Президент А.В.Потапов хабаадалсаа. Гэгээрэлэй асуудалаар, залуу халаанин хүмүүжүүлхэ талаар, үндэһэн яһатанай хургуулинуудай байдал тухаа

хөөрэлдөөн болохон байна.

Манай республикада 152 буряад, эвенк үхибүүдэй 9 хургуулинууд тоологдоно. Эндэ түрэлхи хэлэ, бэшгээгэ шуудалдаг. Эдэ хургуулинуудай байдал найжаруулха талаар яһала ажал ябуулагдадаг, номуудыше буряад, эвенк хэлэнүүдээр хэлбэгдэнэ.

Республикын толгойлогшо Тарбагатай, Ивалын аймагуудаар ябажа, хүдөө ажыхын, социально-экономика байдлагуудтай танилсаба.

Тарбагатайн аймагта хүдөө ажыхын 9 организацинууд, тарашадай-фермернуудэй 25 ажыхынууд тоологдоно. Харин

үмсын 3 мянга шахуу ажыхынууд бии. Үнгэрхэн жэлдэ нэгдэмэл ажыхынууд федеральна болон республиканска бюджетүүдээ 11 млн. түхэриг гүрэнэй туһаламжа абалһан байна. Тэршэлэн мал ажал хүгжөөхэ программын шэглэлээр 7,4 млн. түхэриг дотацида хүртэһэн. Гэбшье һу тушаалын, тоосоонийн асуудал аймагта муутгаар шийдхэгдэнэ.

Ивалын аймагта дүн хамта 28674 хүн ажаһууна. Тэдэнэй дүрбэн мянганиин Улаан-Үдэдэ ажалтай, харин районой экономикодо 7507 хүн хабаадана, аяр 7138 хүн ажалгүй һууна.

Ажалай һуури олгохо хэрэгтэ онсо анхарал хандуулань шу-хала, энэ шэглэлээр аймагтай захиргаан тодорхой ажал ябуулаха ёһотой гэжэ А.В.Потапов хэлээ, республикын зүгһөө туһаламжа үзүүлхэ тухайгаа мэдүүлбэ.

Николай НАМСАРАЕВ.

БАГША ТУХАЙ ДУРСАЛГА

1950 - яад оноор Буряад - Монголой Республика руу гүрэнэй түб хотонуудһаа эрдэмтэй эрхим залуу багшанар олоороо эльгээгдэһэн түүхэтэй. Горьковско областийн Семеновско багшанарай дээдэ хургуулийн ород хэлэнэй ба литературын факультет дүүргэгшэд бултадаа мүн лэ Буряад орон ерэхэн байна.

Хэжэнгын ажаһуутшад дурсалгаар «нарихан, уга гэгшын гээгэтэй, ниуртаа бүдэнтэй» урихан заигтай залуу багша Нина Андреевна Бутрова тиихэдэ хүдөөгэй үхибүүдтэ багшалхаяа ерэхэн юм. Наагай зохид зангаараа тэрэ үхибүүдэй дура сэдхэлые гансата булягаа. Баян үгэтэй ород хэлэ хүдөөгэй эдиршүүл шуудалжа, зүбөөр, уран гоёор ородогто элхэгшэ хурадагһэн. Багшын уран хэлэнэй кружогто үхибүүд дуратайгаар ябагша һэн. Нина Андреевна бүхы наһаараа багшалажа, Хэжэнгэдэ хадамда гаража, хоёр үхибүүдтэй эбтэй эсэи бүлэ болохон юм.

Москва, Ленинград, Россин түб хотонуудһаа 1950-яад оноор ерэхэн багшанар, 1920-1930-аад оноор хүдөө ниотагуудаар багшалһан буряад багшанар республикын хүгжэлтэдэ горитой хубитаа оруулһан гэшэ. Тэдэнэй аша габьяа сэглэжэгүй.

Үнгэрэгшэ зуун жэлэй үедэ республикын хургуулинуудай байгуулааһын, эрдэм гэгээрэлэй хүгжэлтын эхин замда байһан багшанарта хүндэн тэмдэг болгон, Буряадай республиканска багшанарай колледжын оюутад «хургуулийн альбом» гэхэн проект зохёогоо. Тэрэнэй ёһоор оюутад республикын нутагтаа ажаһууһан үндэр наһатай багшанарые дурсажа, хургуулинуудтай, музейн ажалшадтай харилсаа тогтооно.

1920-1960-аад оноор багшалһан хүндэт багшанар тухай материалнуудые суглуулжа, түүхэтэ литературна альманах хэблэдэ гаргах хүсэлтэй. Дээрэ дурсагдаһан Нина Андреевна Бутрова тухай хөөрөө Хэжэнгын 2-дохи дунда хургуулийн шабинар эльгээгэ юм.

Тиимэхэ бусадшы аймагуудай ажаһуутшад ерээдүй сагай багшанарай нанал хүсэлые дэмжжэ, багшын ветеранууд тухай суглуулбаринуудые эльгээхэ гэжэ найдамаар. Эрдэмтэй, бэлгтэй хурагшадын багша тухайгаа хөөрэхэ хүсэлтэйшые бээ.

ҮЛГЭРЭЙ ХҮҮХЭНЭЙ НЭРЭТЭЙ СААДТА ОРОО НЭН ГҮТ?

Ородоороо «Красная шапочка» гэжэ нэрэтэй онтохон олодон мэдээжэ. Энэ нэрээр нэрлэгдэһэн Улаан-Үдын хүү-гэдэй 14-дэхи сээрлиг шэнэ жэлэй урдахаа нээгдэһэн. Ная нээгдэһэн саадта үхибүүд үсөөншые наа, эгээл эдбхитэй, хүүхүн зугаатай эдиршүүл юм.

Шэнэ жэлэй, Сагаалганай, үбэлэй үдэшлэг - Масленица найндэрнуудые үнгэргэжэ, эжынэрээ багашуул амаршалаа.

- Аха, дунда наһанай үхибүүдэй бүлэгүүдһаа бүридхэгдэжэ байна. Гадна эндэмнай хүмүүжүүлэгшэд В.П.Белых, Н.И.Упахнова, хүгжэмэй багша Н.П.Галко болон бусад хүдэлмэрилэгшэдэй ашаар үнэхөөрөө олон хэмжээ

ябуулганууд үнгэргэгдэжэ, гурба нарамнай түргэн үнгэршэбэ. Улаан-Үдэ хотын Соведай депутат Эдуард Очирович Бадмаев манай ажайбуулгада нилээд туһа хүргэнэ, - гэжэ 14-дэхи саадые даагша Ольга Васильевна Сергеева хөөрөнэ.

«Үльгэр» театрта арбаад жэл хүдэлһэн Санжидма Эрдэнесэвня Никифорова буряад хэлэ үхибүүдтэ заана. Үхибүүдтэ айлшаар Бүдэмшуу хүүхэлдэй эржэ, тэдэнэртэй наадаһ, буряад хэлэнэй баялигтай танилсуулна.

- хургуулийн хурагшадһаа ороггүй түргөөр дүрбэ-табатайхан үхибүүд буряад хэлэндэ хурана. Нонюуша, һүбэлгэн ухаамсар

хүүгэдтэй хүдэлхэнь урматой, - гэжэ багша хөөрөнэ.

Ерээдүй сагта эндэ япон хэлэ эдиршүүл шуудалжа захалха түсэлтэй. Уран зурагай, хатарай, хүгжэмэй хэшээлүүд эндэ үдэр бүри шахуу үнгэргэгдэнэ. Ная танилсаһан Лера Потапова Вероника Леновская хоёр уран гоёр хоюулаа хатардаг болохон. Майдар, Саша, Найдан, Кирилл, Долгор, Владик - бултадаа улаахан малгайтай. урихан заигтай үльгэрэй хүүхэндэ ади бэе бээдэ туһалжа, эбтэй эсэи саадтаа наадана.

Ешигма ЦЫБЕНОВА.

Халдабарита үбшэн дэлгэрһээр

Буряад Республикын Правительства санитарно-противоэпидемическэ комиссийн зүблөөн үнгэрбэ. Тэндэ Зэдэн, Сэлэнгын аймагуудта хүн зоние ба амитадые халдабарита үбшэнһөө хамгаалжа, хэргэлэмжын ажал ямар ябуулагдажа байһа тухай хэлсэгдэ.

Һүүлэй үедэ эдэ аймагуудта олоор хүн зайгуул нохойдо хазуулна. 2004 ондо Зэдэдэ 49 хүн хазуулаа, гэбшье адуу малай тоо гүйсэд эндэ бүридхэгдөөгүй ушарһаа хэргэлэмжын тарилга найнаар хэгдээгүй байна. Белоозерскын ниотагай захиргаан ямаадай тоо бүридхөөгүй, аймаг дотор эзэгүй нохой, миистгэйнүүд олон.

Санитарна ариг сэбэр байдалай талаар тус аймагай захиргаанай толгойлогшын орлогшо Г.В.Корнев тоосоо хэхэдэ, энэ хэрэгээр эгээ шухала асуудалай нэгэн үхэһэн малай хүдөөлэлгын газар үсөөн гэжэ дуулгаа. Зэдэн аймагта скотомогильнигууд оройдоол дүрбэн газарта бии. Харин ёһо гуримаараа ниотаг бүхэндэ иимэ тусхай газар түхээрэгдэхэ ёһотой. Үнгэрэгшэ жэлэй октябрь нарада Боргойн племзаводто гурбан үдэрэй туршада 8 толгой мал гансата үхэжэ, сибирийн боомо (язва)үбшэн хүжэрхэнэй ушар гэжэ тоологдоод, һүүлдэнь тэрэ буруушаагдаа бэлэй. Тиибшье энэ ажыхын байдал шалгахдаа, ветеринарна, санитарна гуримууд сахигданагүй гэжэ элирүүлэгдэ.

Энэ үбшэнһөө хэргэлэмжын ажал Зэдэдэ гүйсэд ябуулагдаһагүй. Мүнөө болотор эртэ урда сагта сибирийн боомо үбшэнһөө үхэһэн малай хүдөөлэлгын газарнууд тодорхойлогдоогүй, тиимэхэ аймагай 13 газар энэ үбшэндэ нэрбэгдэжэ боломоор.

Аймаг дотор ветеринарна мэргэжэлтэд үсөөн, аймагай муниципальна ветеринарна албан байгуулагдаагүй. Саг сагаараа ажалай хэлсээгээр ветеринарнууд бүридхэгдэжэ байна, тиимэхэ ветеринарна хэргэлэмжын противоэпидемическэ түсэлбэлхэн хэмжээ ябуулганууд гүйсэд дүүргэгдэнгүй. Адуу малаа, нохойгоо саг соонь бүридхэжэ таряагүй байтарнь, аянай шубууд бусахань.

- хэргэлэмжын ажалаа саг соонь хэжэ, гуримшуулжа, тарилгын хэмжээ ябуулгануудые түсэлбэн саг соонь дүүргэхэ ёһотойт, - гэжэ Роспотребнадзорой Буряад Республикадахи санитарна харууһалгын ба транспортна надзорой таһагай начальник Р.С.Шобоева эдэнхидтэ хэлбэ.

Энэ бүхы ажаглалтануудые усадыхын талаар эдэнхид харын болзор соо хэхэ ажалаа түсэлбэхэ ёһотой. Намарай эхин хаһада республиканска комисси Зэдэн аймаг шалгахаяа ошохо юм.

Сэлэнгын аймагта мүн лэ эзэгүй нохой, миистгэйнүүдэй тоо бүридхэл хэгдээгүй, баһал амитада хазуулан зоний тоо эндэ оло-

шорно. Селендумын, Сэлэнгын райпогой дэлгүүрүүдтэ, худалдаа наймаанай газарнуудта ариг сэбэр байдал сахигданагүй. һу тарагай, мяха, загана худалдааг хууринуудта наймаашад ветеринарна үнэмшэлгэнүүдгүй хүдэлнэ. Худалдаанай мяхан тусхай хүйтэн газарта хадагалагдаагүй, бусад эдэ хоолтой нэгэл газарта табыатай.

Зэдэн аймагай муниципальна байгуулгын толгойлогшын орлогшо Г.В.Корневой, Сэлэнгын аймагай захиргаанай толгойлогшын социальна асуудалнуудай талаар орлогшо А.А.Шулуновой элидхэлхүүдэй удаа республиканска комисси нэгэ дуугаар энэ хоёр аймагуудта хүн зоние, амитадые халдабарита үбшэнһөө хамгаалһан хэргэлэмжын ажал олон дутуу дундагуудтай гэжэ тэмдэглэ.

Буряад орондо венерическэ үбшэндэ дайрагдаһан зоний тоо жэлһээ жэлдэ олошорно гэжэ энэ зүблөөн дээрэ Республиканска арһанай-венерологическа диспансерэй ахамд врач Николай Николаевич Ермолаев сугларашадта дуулгаа. Энэ ушараар ажалда орохо, ажал хэжэ байһан зоние медицинскэ шалгалта саг үргэлжэ гаража байхыень нануулаа. Медицинскэ шалгалта хүн бүхэндэ тохогодон уялга бэшэ, хүн бүхэнэй элүүр энхые хагаалха зорилготой ябуулаа гэшэ. Тэрэниие ажаһуутшадта зүбөөр ойлгуулха хэрэгтэй. Гэнтэ нэгтэ үбдөөд эмшэндэ хандабал, 7-8 нарын урда тэндэ халдаһан сифилис үбшэнтэй байнат гэжэ дуулахын орондо, эртэнһээ бээ хамгаалжа, эмшлүүлжэ, үзүүлжэ байха хэрэгтэй. Буряад Республикын Дотоодын хэрэгүүдэй талаар министрствын мэдээгээр, 2005 ондо хуули хазагайруулан 3265 хүнэй 31 процентнь медицинскэ шалгалта гарахадаа, 17 хүн сифилис үбшэндэ дайрагдаһан байба.

Бүридхэгдэһэн тоогой ёһоор 34% шахуу харгын жолоошод халдабарита үбшэндэ нэрбэгдэнхэй. Таксистнар, томо, заахан түмэр «хүлэгүүдтэй» эзэд сифилис, гонорейн үбшэндэ дайрагдажа, удаан саг соо үбшэнһөө арга-луулангүй ябана гэжэ энэ хэлэгдэ. Жолоошодой удаа худалдаа наймаанай ажалшад халдабарита үбшэнһөө олоор үбдэнэ. Бусадтай тоодобогшанар, оюутад баһал нэрлэгдэ. Тиимэхэ медицинскэ шалгалта заабол гараха уялгатайшуул гурба нарын нэгэ удаа гаража байхын гурим байгуулха тухай тус комисси зүбшэн хэлсэбэ.

Ешигма ЦЫБЕНОВА.

МАРАФОНДО ХАБААДЫТ

Хатар нааданай «Байгал» театр Буряад драмын академическэ театрта марафон үнгэргэбэ. Энэ хэмжээ ябуулгын хүсөөр артистнар хүдөө ниотагуудаар концерт табилганда тон хэрэгтэй автобус абаха наналтай.

Марафон хоёр үдэрэй үнгэргэбэ. Тэрэнэй удаа туршада Буряад драмын театр филармонидо болобо. Тиин тус

марафон май нара болотор үнгэргэгдэхэ юм. Мүнгэ зөөрээр туһалха аргатайшуул туһалыт гэжэ хандаха байнаб.

Үнгэрхэн марафондо олон артистнар хабаадаба. Буряад Республикын арадай артистка Дарима Дугданова, дуушан Бадмаханда Аюшеева, соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Будаханда Дашиева, тус театрай хүтэлбэрлэгшэ Дандар Бадлуев, дуушад Амархуу, Гэрэлма Жалсанова гэгшэд харагшадта дуу гүйсэхдэбэ. Испан, индиин, хори буряадай, арабуудай хатарнууд сугларһан зондо ехэ найхашаагдаа юм.

АРАДУУДАЙ ХАНИ БАРИСААН

«Үхибүүн түрбэ: арадуудай ёһо заншалнууд» гэхэн хотын хизаар ороноо шэнжэлгын конкурс хүүхэдтэй «Үльгэр» театрта үнгэргэгдэбэ. Хэмжээ ябуулгада хотын хургуулинууд, клубууд хабаадаба. Хабаадагшад армянуудай, эвенкүүдэй, буряад болон шэмээшгүүдэй ёһо заншал сугларашадта харуулаа юм. Республикын нэгдэхэ лицей-интернадай хурагшад үхибүүн тухай дуу зохёон байһанаа дуулаба.

Хотын 58-дахы хургуули нэгдэхэ һуури эзэлбэ. Хоёрдохи, гурбадахы хургуулинуудта 19-дэхи, 43-дахы хотын хургуулинууд хүртөө. Мартын 30-да хүүхэдтэй театрта этнофестиваль үнгэргэгдэхэ. Хэмжээ ябуулгада Шэнэхээн буряадуудай, эвенкүүдэй, еврей яһатанай ёһо заншалнууд харуулагдаха.

Янжамба ЖАЛОВА.
Р.Н.БАЗАРОВАЙ фото.

Хүдөө ажахын болон эдээ хоолой министерствын, Буряадай хүдөө ажахын эрдэм шэнжэлгын институтдай, тиихэдэ В.Р.Филипповэй нэрэмжэтэ хүдөө ажахын академийн үүсхэлээр 2006 ондо хабарай тарилгын хүдэлмэринүүдые үнгэргэхэдэ туһатай заабари зүбшэлнүүд согсологдожо хэблэгдэбэ.

ТУХАТАЙ ЗҮБШЭЛНҮҮД ХЭБЛЭГДЭБЭ

Правительствын зүгөө хүдөө ажахын асуудалнуудаар Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Леонид Турбянов, Хүдөө ажахын министрствһээ - министр Виктор Бубнов, министрэй орлогшо Тимофей Лопухин, тарьян ажалай таһагыг даагша Анатолий Манушкин болон бусад эдэ заабари зүбшэлнүүдые бэлдэлсээ.

Тарилгын хүдэлмэринүүдые үнгэргэхэдөө ямар эрилтэнүүдые сахихаб гэжэ ном соо тодорхойгоор хэлэгдэнхэй. Тиихэдэ республикын таряашадай түсбэлһэн ургасаяа хуряжа абахын тула, эрдэмэй туйла-тануудта үндэлхэ, ган гасуур болобошье, гарза багатайгаар орооно таряа ургуулха түрүү дүй дүршэл хэрэглэхэ болоод бусад заабаринууд тэрээн соо үгтэнхэй. Газар элдүүлэгшэдэ методическа туһаламжа үзүүлхэ, эрилготойгоор энэ хэлбэл бүтээгдээ гэжэ тэмдэглэхээр. Илан-гаяа орооно таряа ургууллах про-граммада оролсожо, хүдэлжэ бай-хан республикын ажахынуудта

эдэ заабаринууд туһатай байха гэжэ ханагдана.

Хүдөө ажахыг хүгжөөхэ үн-дэнэн проектын ёһоор, манай Буряад орондо мал ажал най-наар эрхилхэ болоно. Тиимһээ тэжээлэй ургамалнуудыг тариха сенаж, силос бэлдэхэдэ хэрэгтэй донник ургуулгада энэ ном соо ехэ анхарал хандуулагдана. Тиигээдшье энэ ургамал хаха-лагдана газарай үржэл хайжа-руулхада ехэ туһатай.

Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, хүн зо-ниие эдээ хоолой зүйлнүүдээр элбэгээр хангахын тула тарьян болон мал ажалда эрдэмтэдэй заабари зүбшэлнүүдые зүбөөр хэрэглэхэ, технологиин шэнэ аргануудыг хэрэглэхэ гэшээ рес-публикымнай хүдөө ажахын ажалашадай гол зорилго болоно. Ажал хүдэлмэридөө хүтэлбэри болгохын тула Правительствын дэргэдэ болоһон зүблөөндэ «Зер-но», «Плодородие» гэхэн про-граммаар хүдэлжэ байһан 12 аймагуудай ажахынуудай хүтэл-бэрилэгшэдэ энэ ном хубаа-рилагдажа үгтөө.

Хабарай тарилга - 2006

САГ БОЛЗОРТОНЬ, НАЙН ШАНАРТАЙГААР

Хабарай тарилгын хүдэлмэринүүдые үнгэргэхэ саг ойртожол байна гэшээ. Хүдөө ажахын предприятинуудта тарилгада хабаадуулагдаха трактор, машинануудыг, шагтагалагдааг хэрэгсэлнүүдые заһабарилха хүдэлмэри болзорһоо нэгэ бага оройтуулагдаа гэжэ Хүдөө ажахын министерствын техническэ политикын таһагай мэргэжэлтэд мэдээсээ һэн.

Ушарын гэхэдэ, шагта-галагдааг техникын ехэнхи хубинь газар табигданхай байдаг. Тиимһээ дүшөөд градус болоһон үбэлэй хүйтэнэй сагта газар заһабарилга хэхэ гэшшэнь ме-ханизаторнуудта хүндэ байгаа. Гэбшье мүнөө үсын байдлаар хүдөө ажахын предприяти-нуудаар тоологдожо байһан трак-торнуудай 70 процентнь заһа-барилгаданхай. Газар элдүүл-хэ техникэ, саялхэнүүдыг бэлэн боложо байнхай. Үнгэрһэн жэ-лэйхитэй сасуулхада, трактор-нууд, саялхэнүүд ехэ урагша-тайгаар заһабарилгадана. Запас хэрэгсэлнүүдыг ажахынуудта олдоно. Илангаяа Зэдын, Зага-райн, Кабанскын, Хорин айма-гуудай ажахынуудта бии байһан техникэ хабарай хүдэлмэри-нүүдтэ эршэмтэйгээр бэлдэгдэжэ байна. Харин Баргажанай, Хяагтын, Ивалын, Прибайкалийн аймагуудай механизаторнууд тухашаранхай, заһабарилгын ажал унжагайруулна.

Республика доторнай 130 мян-ган гектар газарта тарилга хэгдэнэ гэжэ хараада абаа наа, нэгэ мян-ган гектарта ашаглагдаха трак-

торнууд 89 процентдэ хүрэнэ. Газар элдүүлхэ хэрэгсэлнүүд - 72 процент, орооно хуряадаг ком-байнууд - 70, тэжээлэй урга-малнуудыг хуряадаг комбайнууд - 75 процентдэ хүрэнэ. Эдэ тоо баримтанууд республикымнай ажахынуудта техникын үшөөл дуталдааг байһыг харуулна гэшээ ааб даа.

Энэһинээ уламжалан, газар тарьялан дээрэ шингнйто хааха хэрэгтэй онһон түхээрэлгэнүүд хүдөө ажахын предприятинуудта дуталдана гэжэ нэрлэгдэгшэ таһагай мэдээнүүд гэршэлнэ. Газараа зүбөөр элдүүлжэ, таряа сагта ашаглагдаха техникэ түгэд болгохо асуудалда Хүдөө ажахын министерствэдэ ехэ һаналаа табила. Орооно тариха сая-лхэнүүдыг нарийхан зүргэнүүдыг гаргаха анзаһанай хошуунуудаар хангаха гэхэн эрилтэ табигдажа байна. Гадна хабарай тарилгада хэрэгсэлгэхэ техникэ түргөөр заһабарилжа, бэлэн болголын шугамда табижа гэшээ мүнөө үедэ механизаторнуудай гол зорилго болоно.

Тэрэшэлэн Хүдөө ажахын ми-нистерствын техническэ поли-тикын таһагай мэргэжэлтэд ажа-хынуудыг түлишэ-тоһодолгын хэрэгсэлнүүдээр хангаха асуудал шийдхэжэ байнхай. Түлишөөр хангадаг эмхинуудтэй хэлсээнүүд баталагдана. Гарза багатайгаар тарилгын хүдэлмэринүүдые үнгэргэхын тула бензин, солярка үнгүйшгөөр худалдан абаха хэрэгтэ ехэ анхарал хан-дуулагдана. Энэ жэлэй хабарай тарилга үнгэргэгдэ 2860 трак-торнууд, 1076 саялхэ, 1265 анзаһан, 758 культиваторнууд бэлэн болгогдохо ёһотой. Тиихэдэ 1025 тонно бензин, 5079 тонно дизельнэ түлишэ, 254 тонно тоһоной зүйл-нүүд гаргашалагдаха хараатай. Мартын 1-нэй байдлаар, 95 тонно бензин, 230 тонно солярка аса-рагданхай. Хабарай тарилгын эхилхэ болотор түлишэ-тоһо-долгын хэрэгсэлнүүдээр ажа-хынууд хангагдаха юм ааб даа. Хабарай тарилгын хүдэлмэри-нүүдыг саг болзортонь, найн шанартайгаар үнгэргэгдэ ажа-хынуудта бэлдхэл хэгдэхээр.

НЭРИМЖЭТЭЙ БАЙА: ШУБУУДАЙ ГРИПП

Манай республикада шубуудай грипп үбшэнһөө нэргылжэ, хэмжээнүүд абтаһаар. Үшөө январь һарада Улаан-Үдэдэ, Творогово болон Бэшүүртэ оршодог шубуунай фабрикануудта нарин шалгалта үнгэргэгдэ. Тэрэһнээ хойшо эдэ фабрикануудта шубуудыг хирэ болоод лэ шалгажа байдаг болонхой. Илангаяа шубуудай эдээ хоолын, бэын тамир нягтаар шалгагдана. Гадна ветеринарна болоод санитарна эрилтэнүүдыг сахиха гэжэ оролдоно. Бусад регионуудһаа грипп үбшэнэй халдахагүйн тула танигдаагүй зон дурдагдана фабрикануудай дэбисхэртэ оруулагданагүй. Гадна гэртээ шубуу баридаг зон мүн баһа фабрика орохо эрхэгүй болонхой.

Мартын хоринһоо эхилжэ аянай шубуудай түрүүлшн хүрэг манай республикада үзэгдэжэ эхилдэг. Тиимһээ респу-бликымнай аймагуудта эрид шууд хүдэлхэ штабууд байгуулагдана. Хиналтын болоод засагай зур-гаануудай түлөөлэгшэд бусад мэргэжэлтэд тэрэнэй бүридэлдэ оруулагдана. Тиихэдэ респу-бликын ветеринарийн управлени Россельхознадзорой территори-на управлени тэй хамта эрлийг шубуудай уурхайгаа түхээрэд газарнуудыг, нуурын тосхонуудай ойро оршодог нуур болон сөөрэмүүдыг карта дээрэ тэм-дэглэжэ абанхай. Гадна дезин-фекци хэхэ хэрэгсэлнүүд, ве-теринарна станцинууд бэлэн болгогдонхой.

Шубуудай тахалай дэлгэржэ байһаниие хараада абажа, хабар

болон намартаа зэрлийг шубуудай агнуури хоригдожо магад, Россин Федерацийн ахамад санитарна врач Геннадий Онищенко хадаа Россин регионуудай санитарна болон ветеринарна албануудай хүтэлбэрилэгшэдтэй зүблөө үнгэргэхэдөө, иимэ дурадхалаа элэрхэйлһэн байна. Гэхэтэй хамта мэргэжэлтэдэй шэнжэлгэ хэжэ, шубуунай грипп үбшэнэй вирус элэрүүлэ наань, тэдэ нютагуудта шубуудыг хюдаха шийдхэбэ-ришье абтажа магад.

Турци, Грузи, Армни, Азер-байджан гэхэ мэтэ газарта шу-буудай грипп нүжэрһэн тулань, тэндэхэ манай иишэ ерэнхн хүнүүдыг аэропорт дээрэ на-ринаар шалгана. Жэлэй эхинһээ манай эдэ ажаһуугшадай нэгэ-нииньшье аяншалжа, Турци

ошоогүй. Тиимһээ тэндэхэ энэ хамшаг ерэхэ гэжэ хүлээгдэнгүй. Гэбшье нэргылжэ, Буряадай аяншалгын фирмнүүдтэ шубуудай гриппэй шалтагуудыг элэр-хэйлһэн ханууланууд тараажа үгтэнхэй.

Тиихэдэ Зүүн Сибирийн түмэр харгын хүдэлмэрилэгшэд сани-тарна хиналтын хэмжээнүүдыг абанхай. Тусхайлан хэлэхэдэ, Наушки станцида оршодог хилэ шадарай санитарно-хиналтын пункт түхэрэн сүүдхын турша-да хүдэлдэг болонхой. Хитадһаа пассажирска поездуудаар ябагшад нарин шалгалта гарана гэшээ. Түмэр замшад поездууһэн соо ябалсаха санитарно-экс-пертнэ бүлэгүүдыг байгуулжа байнхай.

Россин онсо байдалай талаар министерствын мэргэжэлтэдэй уридшалан багсаамжалһанай ёһоор, шубуудай тахалай дэлгэржэ болохо регионуудай тоодо Буряад оромнай оронохой. Тиимһээ дээрэ нэрлэгдэхэн министерствын Буряад Респу-бликадахи управленин мэргэ-жэлтэд нэргылэмжын ехэ хүдэл-мэри ябуулна. Гэнтэ үбшэнэй нэжэглэгдэбэл, усадхаха талаар ямар хүсэн, хэрэгсэлнүүд хэ-рэгтэйб гэжэ энэ тоологдоно.

Шубуудай тоо абтажа байн-хай. Жэшээлхэдэ, хубийн хамһабарийн ажахынуудта ха-радаг тахяанууд 74 мянгадэ хүрэнэ.

Шубуудай тахалһаа нэргылжэ тарилга хэхэ вакцинын тур-шалгын парти Россельхоз-надзорто дамжуулагданхай. Үб-шэнэй бии болохо аюултай нютагуудта гэрэй болон фаб-рикада харууһалагдажа байһан тахяануудта туршажа, тарилга хэгдэнэ. Удаадахи һарануудта манай эдэ тарилга хэгдэжэ эхилхэ хараатай. 200 мянган тарилга хэхэ эм дом захил хэгдэнхэй.

Тиихэдэ Кабанскын аймагта шубуудай тахалтай тэмсэхэ һу-

ралсал апрелин эхээр үнгэр-гэгдэхэнь. Аймагуудай захир-гаанай толгойлогшонор, хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэд, ве-теринарнууд болон бусад энэ һуралсалда хабаадаха. Аюулай болобол, энэ үбшэ түргөөр са-раха, элдэб янзын албан зур-гаануудай хоорондоо нягта холбоо барисаатайгаар энэ ушарта хүдэлжэ, зүб шийдхэбэри хэр абажа шадаха байһыг энэ һуралсал харуулха болоно. Юундэ Кабанскын аймагта энэ хэмжээ ябуулга үнгэргэгдэнэб гэжэдэ, Сэлэнгэ мүнэнэй бэлшэр шадар аянай олон шубууд уурхайлдаг юм. Ушар иимһээ нэрлэгдэхэн аймагта шубууд грипп үбшэнэй вирус ондоо тэрэһээ асарагдажа болохо аюултай гэжэ тоологдоно. 10 миллион гаран аянай шубууд манай республикын дэбисхэр дээрүү шийдэжэ гарадаг гэжэ тоо баримтанууд гэршэлнэ. Тэдэнэй 500 мянганийн манай эдэ зуһадаг юм байна.

Республикымнай Прави-тельство эдэ бүхы асуудалнуудта ехэ һаналаа табижа байнхай. Республикын ветеринарна ал-банда шубуудай тахалтай тэмсэгдэ нэгэ миллион түхэриг үгтэхэ юм. Апрель һарын тэнгээр шубуудыг тариха эм домой захил дүүргэгдэхэ юм.

2003-2005 онуудай туршада орооно таряа ехээр ургуулха, тиихэдэ газарай үржэл хайжаруулха хоёр программын зорилгонуудыг ажабайдалда бэ-лүүлгэдэ 78,7 миллион түхэриг феде-ральна, республиканска бюджетүүдһээ үгтэхэн байгаа. Энэһнэй ашаар рес-публикын хэдэн ажахынуудта газарай хүрһэ гамтайгаар ашаглаха, бии байһан нөөсөнүүдыг алмаха арганууд тарьян ажалда нэбтэрүүлэгдээ. Тиигэжэ ган гасуур болоһон хэсүү жэлдэ, нёдондо Мухар-Шэбэрэй аймагай «Искра», Зэдын аймагай Борьёогой ажахынууд 10 мянга гаран тонно орооно хуряжа абаһан байна.

Мал ажал амжалттайгаар эрхилхын тула, үбшэ тэжээлэй элбэг нөөс байгуулха хэрэгтэй. Мүнөө жэлдэ донник болоод бэшэ тэжээлэй ургамалнуудыг таригада горитой анхарал хандуулагдаха. Илангаяа Кабанскын, Мухар-Шэбэрэй, Прибайка-лийн аймагуудта малай холимог тэжээл бэлдэхэ хүдэлмэри ябуулагдана. Ка-банскын аймагай Творогово нууриндахи хүдөө ажахын үйлдбэрийн кооперативта

сенаж, силос жэл бүри бэлдэхэдэ байна. Тиихэдэ бодо малай тэжээл болохо турнепс болон бусад ургамалнуудыг ажахынуудта таридаг болохо хараатай.

Гадна хартаабха, овоц ехээр ургуулха шгэлээр энэ жэлдэ ажал ябуулагдаха. 220 мянган тонно хартаабха, 100 мянган тонно овоц хуряжа абадаг болохо, энэ ургасаяа үбэлдөө хайнаар хадагалдаг

болохо асуудалнууд ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэдтэй урда табигдана.

«Хабарай үдэр жэлыг тэжээдэг» гэжэ арадзон хэлсэдэг. Тиимһээ хүдөөгэймнай ажалшад хабарай үдэрнүүдһээ эхилжэ, ерээдүйн ургасын түлөө тэмсэл ябуулжа байнхай.

Энэ хуудаһа
Эльвира ДАМБАЕВА бэлдэбэ.

...ЖЭЛЫЕ ТЭЖЭЭДЭГ

Улаан-Удын 340 жэлэй ой угтуулан

Манай республикын ниислэл хотын байгуулагдахаар 340 жэлэй ой мүнөө зун, июнийн 12-до, тэмдэглэгдэхэнэ.

Улаан-Удэмнай ямар байдалтайб, социально-экономическа талаар яаж хүтжэнэб гэхэн асуудалнууды тодорхойлох удхатай тоосоо Советскэ, Октябрьскэ, Железнодорожно районуудай захиргаанууд эдэ үдэрнүүдтэ үнгэргэбэ.

НИИСЛЭЛЭЙХИД
ТООСОНО

Ниислэлдэ мүнөө дүн хамта 350 мянган зон ажаһууна гэжэ тоологдоно. Энэ тоо хадаа багсаамжалһан дүн болоно. Юуб гэхэдэ, һүүлэй жэлүүдтэ хүдөөһөө нүүжэ ерхэн олон айл бүлэнүүд Улаан-Удэ тойрон гэрнүүды саг зуура барижа ороод, хотодо хүдэлмэритэйшье боложо шадаа наа, тэдэнэй олонхын пропискада ороогүй, тиймэхэеэ городой эрхэтэдэй тоо бүридэлдэ абтаагүй байха юм.

Октябрьскэ район ажаһуугшадай тоогоор Улаан-Удын эгээн эхшэг хубинь болонхой. «Унтабарин район» гэлсэдэг гэшшэбди. Юуб гэхэдэ, эндэхи квартилуудга байртай зоной олонхын городой бусад районуудта хүдэлмэритэй агша.

Гэбшье энэ райондо республикын болон Улаан-Удын хүнгэн болон эдэе хоолой промышленность бүхыдөө шахуу үндэһе һууритай. Мяха-консервын

комбинадай, «Амта», «Макбур» гэхэ мэтэнүүд бараңда мэдээжэ ааб даа.

«Бурятмисопрот» гэхэн акционернэ бүлгэмэй генеральна директор, хаяхана Арадай Хуралай депутатаар хуингадһан Лариса Крутиян ажал хэрэг тухайгаа ингэжэ хэлэнэ.

- Манай комбинат үйлэдбэриэс үргэдхэхын талаар һүүлэй үедэ ажал ехээр ябуулжа эхилэнхэй. Захаминай, Мухар-Шэбэрэй, Бэһүүрэй, Хяагтын, мүн үшөө хэдэн аймагуудта манай хабаадалгатайгаар мал тушаажа абаха пунктнууды байгуулаа, мал тэндэ үүсэлжэ байха цехүүд баригдаа. Өөрынгөө республикада үсхэбэрлэгдэхэн малай мяхан дээрэ хүдэлхэ зорилго урдаа табинхайбди. Адуу мориной, хониной мяхаар хэгдэхэн манай консервэ Россин бүхы регионуудта дуратайгаар худалдажа абана, - гэжэ гендиректор мэдүүлэ.

Мүнөө үеын түрүү технологи нэбтэрүүлхэ талаар комбинадта яһала ехэ ажал ябуулагдана. Германиин оньһон түхээрлэгэнүүдээр зэбсэгжэхэн шэнэ цех мүнөө жэл ашаглаалтада оруулагдахын. Шэнэ технологиин ашаар мяха-консервын ассортимент баян болохо ёһотой. Мүнөөшье комбинат дэлгүүртэ угаа олон янзын сортнуудай продукция гаргана гэшэ.

Тоосоото суглаанай үедэ комбинадай Соёлой ордон «Савва» дотор тусхай выставкэ үнгэргэгдэхэн байна. Хартаабаха, перец, овощ холиситой консервонүүды, тушенко, эльгэнэй паштет, янза бүрийн колбасагудай амта үзэжэ, сугларгашад комбинадтай продукция үндэр сэгнэлтэ үгэбэ. Улаан-Удын мяха-консервын комбинадай продукция ехэ дуратайгаар

Москва, Санкт-Петербург, Самара, Екатеринбург, Хабаровск, Петропавловск-Камчатский болон бусад хото городуудайхид захил хэжэ абаашадаг.

Октябрьскэ райондо медицинн учрежденинүүд угаа олон. Республиканскэ больница, БСМП болон бусад больница, поликлиникэнүүд эндэ оршодог. БСМП-гэй ахамад врач Валерий Амагыров больницынгаа байдал тухай тоосоожэ, шийдхэгдээгүй асуудалнууд дээрэ тогтобо. Больницын талмай эрилтэдэ харюусажа шадахаяа болижо байна. Зарим отделенинүүд шахардуу байдалтай байһан дээрхээ санитарно-гигиеническэ ариг сэбэрье сахижа шаданагүй. Гурбадахи поликлиникы больницын талмайһаа гаргабал, терапевтическэ болон бусад

отделенинүүд зохид байдалтай болохо нэн гэжэ В.П.Амагыров хэлэнэ. Тэрэшэлэн больницада нэмэри корпус барюулха саг тулажа ерзбэ. Энэ асуудалаар проектно-сметнэ документнууд бэлдхэгдээд, правительство эльгээгдэнхэй. Тээд республикын, городой бюджеттэ мүнгэн мүнөө дээрээ үгы хэбэртэй.

-Врачууд болон медсестранууд манда дутадаана, - гэжэ ахамад врач мэдүүлэнэ. - Салин бага дээрхээ, мүн гэр байрагүй дээрхээ мэргэжэлтэд ерэнхгүй. Манай зарим хүдэлмэрилэгшэд өөрынгөө мүнгэ һомололсожо, квартиранууды барюулха баатай болоно. 42 бүлэнүүд иимэ аргаар квартирануудтай болобо. Город газар заажэ үгөө юм нэн, бюджетэй мүнгөөр электрын, дулаан, хүйтэн уһанай түхээрлэгэнүүды бүтээлсэжэ үгөө. Наяар үшөө хэдэн бүлэнүүд иимэ аргаар байртай болохонь. Зүгөөр гэр байрын асуудал гүйсэд шийдхэгдээгүй. Манай врач, медсестра гэхэ мэтэ мэргэжэлтэдэ общежити үгэхыень Улаан-Удын захиргаанда ханданабди гэжэ В.П.Амагыров хэлэбэ.

Тоосоото суглаанууд Советскэ, Железнодорожно районуудта үнгэргэбэ. Хуралдаануудта хабаадалһан городой захиргаанай хүтэлбэришэд зоной һанамжанууды, эрилтэнүүды хадуужа абаба.

Николай НАМСАРАЕВ,
манай корр.

ХҮН БҮХЭН ХЭЗЭЭ
БАЙРАТАЙ БОЛОХОБ?..

Квартирын түлөө оошорто манай республикада 25 мянга гаран хүнүүд байна гэжэ муниципальна захиргаанайхид мэдээснэ. Зарим зон бүхы һаһандаа шахуу гэр байртай болохын тула ябадал хэнэ гэшэ. Мүнөө үсдэхи барилгын ябадалаар хэмжээ наа, бараһайн эрилтэ хангажа, айл бүхэниие квартиратай болгохо гэжэ наа, 40 жэлэй туршада иимэ барилга эрхилэгдэхэ болоно.

Барилгын ябадал түргэдхэжэ, «Россин эрхэтэндэ - гэр байра» гэхэн тусхай шэглэлтэй национальна проект соносхогдоно. Мүнөө үсдэ гүрэнэй барилгын комплексын хүснэй 60 процент ашаглагдана, һалбарин бүхы арга боломжонууд хэрэглэгдэнхгүй гэжэ тодорхойлогдонхой.

Харин манай республикадахи барилгын комплекс ямараар ашаглагдана хаб? Республикын Барилгын, архитектурын болон коммунальна ажахын министрствын коллегийн үргэдхэмэл зүблөөн дээрэ һалбарин асуудалнууды зүбшэн хэлсэбэ. Энэ зүблөөндэ республикын Президент Л.В.Потапов хабаадалсаа.

Һалбаридэ һүүлэй хоёр жэлэй туршада эмхидхэлэй хубилалтанууд боложо байнхай. Гүрэнэй олонхи регионуудта барилгын министрствэнүүд, комитедүүд усаахагдажа, юрын агентствэнүүд бии болохонь. Зүгөөр манай республикын Правительство министрствээ аршалжа шадаа, тэрэнэй эрхыень хаһаагүй.

Барилгашье үндэнэ гэжэ тэмдэглэмээр. Үнгэрхэн жэл 3 млрд. 165

млн. түхэригэй 201,2 мянган дүрбэлжэн метр квартиранууд баригдаа. Энэнь урда жэлэй хэмжэһэнэ үлүүсэ.

Ипотекын гуримаар урьһаламжын мүнгэ абажа, барилгада хабаадалсадаг зоной тоо олошорно. Жэшээхэдэ, нёдондо 295 айл бүлэ 122 млн. түхэригэй ипотеке абһан байна. Иимэ гуримаар 10 мянган дүрбэлжэн метр квартиранууд баригдаа.

Барилгын материалнууды бүтээхэ индустри манай республикада хүгжэнэ. Тимлюйн завод «Сибирийн цемент» гэхэн холдингын бүридэлдэ оролсоһоной удаа хүл дээрэ гаража, продукция хэмжээ ехэ болгожо байнхай. Шифер бүтээдэг, хажуудахи завод мүн лэ барилгын материалаар олоной хэрэглэмжэ хангана. Улаан-Удэдэ түмэр-бетон конструкци гаргагдана. Һүүлэй үедэ шэнэ технологи нэбтэрүүлэхэнэй ашаар үнэгүй, барилгада угаа таарамжтай гоё һайхан материалнууд бүтээгдэнэ. Хабсаргахада болон, барилгын ажал түргэдхэхэ эдэ материалнууды бүтээдэг предприятинууд олошорно.

2003 онһоо республикада «Жилище» гэхэн тусхай шэглэлтэй программа бэлдүүлэгдэнэ. Энэ программа 2010 он болотор бэлдүүлэгдэхэ ёһотой юм. Гүрэнэй национальна проектууды сонсоһоной удаа манай республикын правительство тус программада нэмэри заһабаринууды оруулха баатай болобо. Барилгын ажалые эрид шууд үргэдхэхэ гэхэн эрилтэ табигдана. Жэл бүри 380 мянган дүрбэлжэн метр гэр байра бариха хэмжээндэ хүрэхэнэ шухала гэжэ тоологдоно. Мүн үмсын барилгы үргэнөөр ябуулха эрхэ байдал олгогдохо зэргэтэй. Мүнөө үсдэшье барилгын бүхы хэмжэһэнэй 70-80 процент гол түлэб үмсэдэ баригдана.

Барилгашадай кадрнууд үсөөн болошонхой. Илангаяа тусхай мэргэжэлтэй юрын хүдэлмэришэд дутадаана. Юуб гэхэдэ, һүүлэй жэлнүүдтэ ПТУ хургуулинууд барилгашадай кадрнууды бэлдэхэхэеэ болишонхой. Иимэ хургуулинууды һэргээхэнэ тон шухала гэжэ коллеги дээрэ хэлсэбэ.

Гэхэтэй хамта барилгашадай салин бага гэлсэбэ. Һарадаа дуида зэргээр 7050 түхэриг абана. Зарим организацинууд бүришье бага салин хүдэлмэрилэгшэдтөө түлэнэ. Энэ байдалы хубилгахын тула профсоюзай хабаадалгатайгаар организацинууд болон хүдэлмэрилэгшэдэй хоорондо тарифтай талаар хэлсээ-договор баталагдажа байха ёһотой.

Николай НАМСАРАЕВ,
манай корр.

ДЭЭДЭ-ОНГОСТОЙН
ДУУЛИМЫНЬ
СЭНТЭЙ

Хотын ой тухай үнгэрхэн мэрийн брифингдэ үргэнөөр хэлсэгдэбэ. Үзэсхэлэнтэ һайхан байгаалитай Дээдэ-Онгостойдо зон олоороо гэр байрааа түхээржэ, хажуугаархи ойдоо добтолон ороно. Тэндэхи ой хотын ойн ажахын мэдэлдэ оронхой юм.

Тусхайлбал, 1992 ондо республикын министрнүүдэй соведэй тогтоолоор хотын ой гэхэн зооно илгагдажа, хотын захиргаанай мэдэлдэ үгтэбэ. Шийдхэгдээгүй асуудалнуудаар хотын ойн ажахын хүтэлбэрилэгшэ Ю.И.Урусов хэлэнэ: «Хотын ажаһуугшад ой амархаяа ерээд, ехэ муугаар байгаалидаа хандана, бог шорой үлөөгөөд ябашана».

Ой сооһоо модо хулууһан зон тон олошороо. Тиймэ хүниие барилбал, хотын ойн ажахы гансал акт бэшээд орхино. Мүнөө хотын ойн ажахыда 8090 гектар ой, 40 гектарай газар гэрнүүды барилгада үгтэнхэй юм. Үшөө тийхэдэ тус ажахыда 22 «плюсовой» модон бии юм. Тэдэнэрхээ үрхэ абажа, шэнэ модонууды ургуулдаг заншалтай.

Түймэр гал сарахын тула 10-15 хүнүүдхэ бүридхэн бүлэгүүд эмхидхэгдэжэ эхилэнхэй.

Янжама ЖАПОВА.
А.БАТОМУНКУЕВАЙ фото-зураг.

Мартын 20, 22 - Газар, Уна аршалан хамгаалгын үдэрнүүд

Уласхоорондын ООН-ой дэргэдэхи ЮНЕСКО эмхин шиндхэбэрээр, мартын 20 ба 22 «газар», «уна» гамнан аршалалгын үдэрнүүд гэж тоологдонхой.

Газар, Уна, Наран гурбан Дэлхэй дээрхи бүхы амидаралай гол үндэһэниинь болоно. Эдэ бүтэдые хүн зон хайшан гээд ашаглана гэшэб? Энэ ба бэшэшы асуудалнуудта харюусая. Сэхын хэлэхэдэ, газар уна хоёр ехэнхидээ гам хайрагүйгөөр, хайша хэрэгээр хэрэглэгдэдэг. Харин Наранда хүн хүрөө үды гэшэз ааб даа.

Нихэдээ газар уна хоёр юун гэшэб? Яахадаа ЮНЕСКО газар уна хоёрто зорюулхан үдэрнүүдые тогтоогоо гэшэб? Тиймэл наа газар уна хоёр хүн түрэлтэнэй ханаа зобоомоор, дээрмэдэн ашаглагдана гэшэз гү?

«Газар» - «Бүмбэрсэг дэлхэй» - Нараннаа наашаа гурбадахи бүмбэрсэг.

Нара гороолходоо, түб түхэрээр гороолдог бэшэ, нэгэ дүтэлжэ, нэгэ холодожо байдаг (эллипс), нэгэ гол толбодонь (фокус) Наран байдаг.

Наран Газар хоёрой хоорондох дунда зэргэ зайнь 149.5 сая модон. Газарай Нара гороолдог, гороогой эксцентриситет 0.0167. Газар Нарые тойроходоо, нэгэ жэл соо гү, али 365, 2564 үдэр соо тойродог. Газар Наранда, жэлэй нэгэ эгээ дүтэ, январиин эхээр дүтэлдэг - перигелий, 147 сая модон, эгээ ехээр холодоходоо - афелий - июлиин эхээр, 152 сая модон. Газар Нара гороолходоо, дунда зэргээр секундын гү, али нүдэ сабшама зуура 29,76 модо ябана, өөрынгөө гол тойрожо нэгэ эрьелдэхэдэ, 23 час 56 мин. 4,0905 секунда соо эрьелдэнэ.

Газарай гол, Нара тойроһон гороогойнь хабтагарт 66 град. 33 мин. 15,2 сек. хэлтэги, энэнь орой хубилдаггүй шахуу. Тиймэхээ Нара руу Газар жэлэй нэгэ хойто ба урда хахадаараа хэлтэдэг. Тэрэниһээ боложо, жэл дүрбэн сагтай. Дэлхэйн нүруу хоёр янзын бодосхоо, хатуу газарнаа болон шэнгэн унаннаа бүридэнэ. Дэлхэйн нүруу 510 сая дүрбэлжэн модон, тэрэниһын 149-нь (29,2 зуунай хубинь) хатуу газар, 361-нь (70,8 зуунай хубинь) - унан.

Эгээл шухала Дэлхэйн оньһон гэхэдэ: монсогор түхэл

нара гороолго, голоо тойрожо эрьелдэлгэ, нарандаа хэлтэгинь болоно. Энэ ушарнаа боложо, эдэб янзын байгаалин шэнжэтэй газарнуудаар дэлхэй бэхэлнэ. Энэл ушарнаа боложо, газарай нүруу адли бэшээр наранда шарагдажа, агаар хүдэлжэ, эдэб янзын түхэлтэйгөөр иишэ тиишээ халхилдаг. Эдэл шалтагаанууднаа боложо, Дэлхэй экваторнаа хоёр тээшээ, долоон янзын байгаалин шэнжээр бэхэлэгдэдэг.

Нэгэдэхинь - нэгэ халуун орон - экватор хоёр тээшээ зүбшаад, Газар-Дэлхэй бүхэлнэ, үргэниинь жэлэй эгээ дулаан нарын 20 градус болотор, жэлэй изотермэ.

Хоёрдохинь - хоёр дулаан орон (бүмбэрсэгэй урда ба хойто хахадта), +20 градуснаа жэлэй эгээ дулаан нарын +10 градус болотор.

Гурбадахинь - хоёр ходо хүйтэн орон (бүмбэрсэгэй урда ба хойто хахадта), +10 градуснаа жэлэй эгээ дулаан нарын 0 градус болотор.

Дүрбэдэхинь - хоёр ходо хүйтэн орон (бүмбэрсэгэй урда ба хойто хахадта), жэлэй эгээ дулаан нарын 0 градуснаа доошоо.

Дэлхэйн агаарай даралгы шэнжэлхэдэ, далайн нүруугай гурбан тээ жаа даралгануудтай газар байна. Нэгэниинь - экваторай хажууда, хоёрынь - экваторай хоёр тээ, дулаан ороной бүхэ дээрэ. Дүрбэн тээ агаарай ехэ даралтануудтай газар:

БҮМБЭРСЭГ ДЭЛХЭЙГЭЭ БУЛТАДАА ГАМНАЯ

хоёрынь - субтропигуудта, нүгөө хоёрынь - дэлхэйн урда ба хойто хахадуудта, ходо хүйтэн орондо байна. Эдэ шалтагааннаа халхилхаднаа, эдэб янзын халхинууд боложо хубаарна.

Тиймэхээ эдэ долоон янзын орон-нютагуудта онсо өөрын газар, унан, ургамал, амитад, дэлхэйн далайн унанай дабһалыгын, хүйтэн дулаан г.м. байдаг, ондоогоор хэлбэл, нютаг бүхэн өөрын байгаалитай.

Харин хүн байһан газартаа, байгаалидаа өөрынгөө хубилалта оруулна. Энэ хубилалтань нүүлэй нүүлдэ ехэнхидээ тодхор асардаг. Унан тухай мэдээсэл хаража үзэе.

Унан хоёр хийнээ бүридхэн шэнгэн бодос. Дэлхэйн эгээ шухала хубинь нэгэн. Газарай хүрһэндэ ба олонхи хадын шулуунуудта оролсодог. Унан хамаг амитад бодосто ороно. Унан хүнэй бэсын зуунай 65 хубинь, газар дээрхи амитадай 60-65, заганадай - 80-яад, унанай ургамалай - 95-99, газар дээрхи ургамалай - 50-75. Унаггүйгөөр нэгшы амитад бодос амидаржа шадахагүй.

Бүрээд нютагта хайшан гээд эдэ байгаалин баялиг хэрэглэгдэнэб?

Урдань үргэн ехэ талын, малай бэлшээринь анзаһанда хүртэгдөөгүй байхада, талын ногоон үдхөөр ба үндэрөөр ургадаг һон (суутай Боргойн таланууд). Ногоон жэл бүри хагдаржа, газарай хүрһэн боложо, тала дайдые һэсгээ хушаһандал хушаха. Эмдэрэггүй талын хүрһэтэ газар хагдаһаань боложо, үбэлдөө саһа тогтоодог, хабар, намарай халхинда шорой тоһо гаргадаггүй, дулаан сагта шинг нойто ехээр бэсэдэ шэнгээдэг, унаа удаан барнжа шададаг. Тиймэхээ газар дайда ехээр гандахагүй, уна мүрэнүүд ехээр үерлэхэгүй, гол горхонууд хатахагүй, жалганууд ехээр бин болохогүй жэшээтэй. Мүнөө тад ондоо ушар болонхой. Гахай, тахья, мал үдхэжэ, эдэниһэ тэжээхын түлөө газар дайдаа дууһан хахалжа, оршон байһан байгаалидаа ехэ хохидол оруулабди.

Урданай хүн газарай хүрһэ эмдэхэдэ, нүгэл гэдэг байгаа ха юм. Юундэ тийгэжэ хэлэдэг байгааб гэхэдэ, манай нютагай газарай хүрһэн нимгэн, оройдоо 2-4 хурга зузаантай, эмдэгдээ наа, халхинда хийдэшэхэ, унанда угаагдашаха болоно. Харин газарай хүрһэн ногоон гэшэз,

ногоон адуу мал гэшэз, мал хүнэй амидарал, зол жаргал гэшэз. Тиймэхээ газар эмдэхэдэ, уна бузарлахада, модо хухалхада, ехэ нүгэл. Энэ манай элинсэг хулинсагай үни заяанда тогтоһон хуули, гурим, дүрим мүнөө сагта ЮНЕСКО шийдхэбэри болгожо гарганыниинь хайшаалтай. Элинсэг хулинсагайнгаа захья дүүргэхэгүй ха даа, ЮНЕСКО-гой үгэ дуулахагүй юм гүбди. Ондоогоор хэлбэл, нютаг нютагтаа таараһан ажал хэрэг хэхэ хэрэгтэй. Кубаньда ороһо тариха, гахай, тахья тэжээхэ, Башкирида зүгы бариха, Саха-Яхадта оро хараха, Бүрээд Монголда табан хушуу үндэһэн мал үүсхэхэ г.м. Иймэл даа бурханай табисуураар гү, али байгаалин ёһо журамаар табигдаһан бүмбэрсэг дэлхэймнай.

Газар унаа, байгаалия гамнажа, сахижа, саашань ашагушанартаа дамжуулжа үгэхэ уялгатайбди. Манай «Газар-Дэлхэй» бэшэ хаанашье, хэзэшье ушарагдаагүй, үзэгдөөгүй, тусгаар ушар ха юм. Эндэ бэлшэгдхэн бодолнууд үни хада мэдэжэ, олон хүнүүдэй бэшэһэн, хэлэһэн, ханаагаа табиган үйлэ хэрэгүүд. Жэшээнь, энэнь тухай БСЭ соо бэшэгдэнхэй, ахамад редактор В.А.Введенский. Тиймэ бидэ хирэ-хирэ болоод эдэ байгаалия мэхэлжэ, гансата ба тэрэ дороо баяжашахаа ханадагбди. Иймэ ябадалы сарахын, болюулхын түлөө Бүрээдэй хүдөө ажарын яам үүсхэл гаргажа, бодолтой, холын хараатай хэмжээ ябуулга эрхилхэ ёһотой.

НАСАРАЙ Булад,
БИП СО РАН-ай ахамад
эрдэм шэнжэлэгшэ,
амидарал шэнжэлэгын
эрдэмэй дид дооромбо.

АРА САГААН ШУЛУУТАЙ НЮТАГНИ

Түби дэлхэйгээр хүн бүхэн хаанашье ябахадаа, түрэл нютагаа дурдажа, тэрэн тухайгаа дуулажа, дурсажа ябадаг гэшэз. Тийгээгүйдэнь аргашьегүй даа.

Хүннөө байха жэгүүртэ шубуудшы түрэлнютагаа, түрһэн, үдэһэн уурхайгаа мартангүй бусажа ерэдэг ха юм.

«Газар дэлхэй дээрэ олон хайхан орон нютагууд бии, тээд гансал түрһэн нютагни зүрхэ сэдхэлдэмни одон шэнги ханагдан ябана», - гэжэ ородой суута багша Константин Ушинскийн хэлэһэн үгэнүүдые ходоодоо ханажа ябадагби.

Минии түрэл нютаг Ага нютагай голые үгсэн ябахадаа олохот. Тала нутатай, арюун сэбэр аршаан булагтай, алтаар баян хүрһэтэй, алим жэмсээр элбэг ой тайгатай, Улаан хадаа түшэн түбхинэһэн, хүндэмүүшэ, суута малша арад зонтой нютаг юм даа. Улаан шугын шэбэрһээ эхи татаһан тоонтодомни хүндэмүүшын олон гэшэнь аргагүй! Тэдэниһэ нэгэн болохо Шулуута хүндын урда бээдэ ялагар томо сагаан ургамал шулуунууд бии юм. Баһал нимэ шулуунууд нютагһаамни зүүн урагшаа Зүүн Жэбхээһэн гэжэ алдаршаһан хүндыдэ бархайдан байдаг. Сагаан

шулуунуудаар элбэг хадаа нютагни Ара Сагаан Шулуутай гэжэ нэрэтэй юм. Агын голые уруудахадаа, үшөө нэгэ Шулуутайда ерэхэт. Тэрэтай - Үбэр Сагаан Шулуутай.

Юундэ үбэр гээ юм? Тэрэнь ойлгосотой. Агынгаа үбэртэнь байна. Тээд юундэ баһа сагаан гээ юм! Минии ханахада, дэмы тийгэжэ нэрлээгүй.

Түби дэлхэйгээр хүн бүхэн хаанашье ябахадаа, түрэл нютагаа дурдажа, тэрэн тухайгаа дуулажа, дурсажа ябадаг гэшэз. Тийгээгүйдэнь аргашьегүй даа.

Хүннөө байха жэгүүртэ шубуудшы түрэлнютагаа, түрһэн, үдэһэн уурхайгаа мартангүй бусажа ерэдэг ха юм.

«Газар дэлхэй дээрэ олон хайхан орон нютагууд бии, тээд гансал түрһэн нютагни зүрхэ сэдхэлдэмни одон шэнги ханагдан ябана», - гэжэ ородой суута багша Константин Ушинскийн хэлэһэн үгэнүүдые ходоодоо ханажа ябадагби.

Минии түрэл нютаг Ага нютагай голые үгсэн ябахадаа олохот. Тала нутатай, арюун сэбэр аршаан булагтай, алтаар баян хүрһэтэй, алим жэмсээр элбэг ой тайгатай, Улаан хадаа түшэн түбхинэһэн, хүндэмүүшэ, суута малша арад зонтой нютаг юм даа. Улаан шугын шэбэрһээ эхи татаһан тоонтодомни хүндэмүүшын олон гэшэнь аргагүй! Тэдэниһэ нэгэн болохо Шулуута хүндын урда бээдэ ялагар томо сагаан ургамал шулуунууд бии юм. Баһал нимэ шулуунууд нютагһаамни зүүн урагшаа Зүүн Жэбхээһэн гэжэ алдаршаһан хүндыдэ бархайдан байдаг. Сагаан

Юундэб гэхэдэ, тэндэ саб сагаан үнгэтэй избёосхосье, сагаан үнгэтэй шулуунуудшы элбэг. Нютаг бүхэн юугээрээб даа суутай хаям даа!

Нютаг бүхэн хайхан: байгаалинь, хүнүүдын... Ара Сагаан Шулуутайн Улаан хада гэшэз үндэр, томошы юм. Хадын баруун талада тэбтэг шулуун бии, хоорондонь хотогор газар, жалга байха.

Эртэ урда сагта тэрэ хоёр тэбтэг дээрһээ баатарнууд харбалдаһан гэдэг. Тийгээд тэрэ шулуун дабаанууд баатарнуудай шуханнаа улаан болоһон ха, тэрэниһээ Улаан хада гэжэ нэрэ абһан түүхэтэй.

Хадын хаялгада улаан шулуунуудай тушаа доронь таба-табан хүһөө шулуунууд байдаг юм. «Охраняется государством» гэхэн түмэр табличка зооготой байдаг.

Хадын хушуун дээрэ тэгшэ газар бии, тэндэ баһа 5 хүһөө шулуунууд бии. Урда

сагай баатарнуудай бэсые хадагалһан хүүр юм гэжэ нютагаймнай хүгшэд үбгэд хөөрэдэг.

Минии нютагһаа суута поэт, композиторнуудшы, багшанаршы, эрдэмэй кандидадуудшы, артистнуудшы, аргашадые гарадаг. Жэшээхэдэ, композитор, поэт - Дагба Ринчинов; багша, уран зохёолшо - Бадма Базар Намсарайн, эрдэмэй кандидадууд: Балданов Батомунко, Бабуева Цыпылма; артистнууд: Доржо Дондоков, Галина Базарова; аргашан - Дугарай Чимит-Доржо гэхэ мэтэ.

Зунай сагта эдэб янзын ургамал ногоон, үнгын сээсгүүдээр бүрхөөгдэхэй, ая гангаар хангалтаһан тала дайдаараа, уула майлаараа алхалан ябахада, ямаршы аятайб даа. Намартаа алтан хүнжэлөөр хушагдаһан хадынгаа боорёор тугал, хурьгад аятайханаар аяншалха... Үбэлэй шэмэрүүн хүйтэһнөө, хабарай хагсуу халхиннаа хамаг зоние абарһанда, Улаан хадамни байдаг юм. Иймэ хайхан нютаг - минии түрһэн тоонто болоно бшуу.

Эжы, абын үршөөһэн энэ бэеымни аглаг хайхан Шулуутай нютагтай нягта холбоотой байһандань би баяртайб. Иймэ хайхан, баян, дэлгэр нютагта хүн боложо түрөөд, хүлөө шоройдон үндыжэ, эжы, абынгаа зохёһон уургайханда байгаад, түрэл хайхан хургуулидаа эрдэм шудалжа ябаһандаа баяртайб, жаргалтайб.

ТҮЛЭЗ БЭЛДЭГШЭДТЭ ХАНДАЛГА

хюдадаг, ой соошые, таладашы саарһа, консервын банка, эблэрхэй шэл мэтые хаяхадань, оршон тойрон газарнай бузарлагдана. Гал түлээд гү, али тамхия унтарангүй орхиходонь, түймэр боложо, байгаалин баялыгы хайра гамгүйгөөр шатаана, хүн амитада тодхор татана. Тэрэниһээ гадна үбэлэй сагта тон ехэ асуудал - ойд модо отололго болоно бшуу. Хэмһээ гадна ехээр, хайра гамгүйгөөр модо отолжо, тэрэниһээ наймаалдагы зон олон хэбэртэй агша.

Энэ янгинама хүйтэндэ галаа түлижэ, гэрээ дулаасуулаха түлэһн айл бүхэндэ хэрэгтэй ааб даа. Тээд тэрэ модо отолһон хүнүүд модонойнгоо шэлбэһэ, мүшэрнүүдые обоолонгүй, тийшээд хаяжархидагынь харамтай. Тэрээгүүрын, нэгэдэхээр, залуу модод ургахашье наа, наалта нобшо болоно ха юм. Хоёрдохээр, тэрэ хатаһан мүшэрнүүдтэ гал аһахадаа урагшатай ха юм!

Тиймэ тула түлээ бэлдэгшэдтэ иигэжэ хандаха байһаб:

1. Хайра гамгүйгөөр модо бү отологты!
2. Отолһон модонойнгоо мүшэрнүүдые обоолоод, ургаж байһан модонһоо холо, саһан дээрэ шатагты!
3. Ой модод - агаарые сэбэрлэдэг баялгитай гэшэ гэжэ бү мартагты. Тиймэхээ ой тайгаа гамнагты! Модонуудые нуулгагты, таригты! Нүхэдэ, байгаалия гамнаа!

Дарима БАТОДАЛАЕВА,

Агын тойрогой Шулуутайн дунда хургуулын 10-ахи классай хурагша.

БЫЛ ОТМЕЧЕН БОЖЬИМ ПЕРСТОМ

В понедельник, 20 марта с.г., в театре «Ульгэр» прошел вечер памяти народного поэта Бурятии Солбона Ангабаева - моего одноклассника по Бурятской школе и доброго друга.

Да, мы заканчивали в далеком 1952 году известную в те годы Республиканскую Бурятскую среднюю школу № 18 г.Улан-Удэ. А позже, став уже зрелыми людьми, мы, встретившись по поводу какого-либо мероприятия или без определенного повода, всегда с сыновней благодарностью вспоминали и вспоминаем родную школу, учителей и воспитателей, взрастивших нас, бывших большей частью сиротами и полусиротами (ведь и школа-то была создана в 1946 г. для обучения такой категории детишек) и выпускивших нас на светлую дорожку жизни.

Из среды буршколовцев тех лет уж точно определились те из нас, кто твердо решил пополнил ряды творческой интеллигенции республики, то есть те из нас, про которых в народе говорят, что они отмечены «божьим перстом». У бурят есть поговорка: «бурханай эдээ эдһэн хүнүүд», точно передающий их внутреннее содержание. Ведь известно же, что из любого ученика, причем не обязательно отличника, может выйти инженер, агроном, педагог и даже врач, но никак не поэт, артист или художник. Тут нужен ко всему прочему «божья метка» - ТАЛАНТ.

Я всегда полагал, что поэты и писатели вообще - это особые люди, действительно отмеченные «божьим перстом», ибо только они, благодаря своему таланту, могут вести нас, простых смертных, в мир человеческого бытия: печали и горя, любви и радости, борьбы добра и зла.

И я могу с удовольствием назвать имена своих одноклассников, своих «молочных братьев и сестер», которые стали ведущими поэтами, писателями и артистами республики. Это Николай

Дамдинов (1951 г.вып.), Солбон Ангабаев (1952 г.в.), Цэрэн Галанов (1953 г.в.), Даши Дамбаев (1955 г.в.), Д.Пурбуев (1953 г.в.), Леся Санжимитыпова (1953 г.в.), Гуржаб Эрдынеев и многие другие.

Вот такие мысли приходили мне на ум, когда я в тот вечер сидел на вечере памяти своего друга - народного поэта Бурятии Солбона Ангабаева.

Вечер был организован Союзом писателей Бурятии, Министерством культуры РБ и благодаря огромному старанию жены поэта Сержуни Борисовны, прошел при полном аншлаге зала театра «Ульгэр». Все присутствующие были довольны. Хорошо было бы увековечить память поэта, назвав одну из улиц города его именем.

Данный вечер памяти явился одним из мероприятий, посвященных 75-летию со дня рождения поэта, широко отмечаемого общественностью республики.

ЖДАШИНМАЕВ.

НА СНИМКЕ: С.Ангабаев (слева) с Д.Батожабаем.

Солбон АНГАБАЕВ

Раньше мы вдохновенно
Писали о том, что видели.
Все новое, что появлялось,
Становилось тотчас
стихами.

Трактор — излюбленный
образ
Наших первых стихов.
О, наивное время,
О, наши наивные песни!
Как мы гордились вами...

Говорят, нужно
обмолачивать мысли,
Высвобождая золотое
зерно...
Вы слышали монотонную
песню молотилки?
Это довольно скучно.

Я не умею сеять, убирать,
обмолачивать...
Я чувствую кожей
алмазные осколки мира.
И мне больно.

Даже тогда,
когда будет один общий
вселенский язык,
Не нужно будет
подстрочников и переводов,
Я все равно буду писать
на своем бурятском,
Как сейчас, даже,
может быть, лучше,
Извини меня,
вселенский язык!

(Перевод Н.Глебовой).

Память

ЭРДЭМЭЙ-АЖАЛ ЯБУУЛГЫН ХУРАЛДААН

Элитэ эрдэмтэ Эльберт (Элбэг) Гомбожапович Базароной түрээр 75 жэлэй ойн дурасхаалда зориулагдаһан эрдэмэй-ажал ябуулгын хуралдаан хаяхан Бурядай Эрдэмэй түбэй Юрэнхы болон туршалгын биологийн институтдай конференц-зал соо болобо.

Тус институтдай директорэй уялануудые гүйсэдхэгшэ, биологийн эрдэмэй доктор, профессор Леонид Лазаревич Убу-гунов оролто үгэ хэлэжэ, хуралдаае нээгээ.

Энэ институтдай биологическа эдэбхитэй бодосуудай таһагыг даагша, медицинын эрдэмэй доктор, профессор Сергей Матвеевич Николаев «Эмшэлэлгын эрдэм ухаае ба элүүрыг хамгаалгын ажал ябуулгыг хөгжөөлгэдэ Э.Г.Базароной оруулһан эрдэмэй ехэ хубита тухай» элидхэл хэхэдэ, эмшэлэлгын түбэд аргануудые тайлбарилха, шэнжэлхэ талаар айхабтар ехэ ажал ябуулһан, эрдэмэй ехэ хуралдаанууд дээрэ элидхэлүүдыг хэдэг, иимэ хэмжээ ябуулгануудые эмхидхэхэ талаар үүсхэл гаргадаг байһан юм гэжэ тэмдэглэбэ.

ИМБит-ын профессор, философиин эрдэмэй доктор Наталья Даниловна Болсохоева «Түбэд эмшэлэлгын үнгэтэ зурагуудай бүрин түгэс суглуулбаринуудай бии байһан тухай» мэдээсэл хэхэдэ, юрэдөөл, мүнөө үедэ дэлхэй дээрэ иимэ зурагуудай бүрин түгэс гурбан суглуулбари бии юм; эдэнэй нэгэниинь - һаса хотодохи Түбэд эмшэлэлгын ба зурхайн институтда, хоёрдохиинь - Улаан-Удын М.Н.Хангаловой нэрэмжэтэ Бурядай түүхын музейдэ; гурбадахинь, француз эрдэмтэ Ф.Мейерэй баталһанай ёһоор, һаса хотодохи Захиргаанай соёлой үнгэтэ шухаг баялигуудай комиссиин суглуулбарида хадагалагдажа байдаг гэһэн һонин мэдээсэл сугларагшадта дуулаһан байгаа. XIX зуун жэлэй тэн багта 150 эмшэ ламанарай манай иишэ ерэхэдэнь түбэд эмшэлэлгэ үргэнээр һалбаран хүгжэһэн юм гэжэ мэдэһэбди.

Удаань республикын онкологическа диспансерэй түрүү хирург, медицинын эрдэмэй кандидат Климентий Петрович Дуланов «Байгалай оршон тойроңдо түбэд эмшэлэлгыг хүгжөөлгэ тухай» элидхэл хэбэ. Бурядай арадай врач, Россин Федерациин габыята врач, түүхын эрдэмэй кандидат Дашадондок Бальжитович Батоев, эмшэлэлгын ажалай ветеран, Буряад Республикын габыята врач Митаб Гармаевич Гармаев, химийн эрдэмэй доктор, ВСГТУ-гай профессор Дарья Цыденовна Цыбикова, эмшэ-лама Чимитдоржо Дугаров, эмшэлэлгын ажалай ветеран, медицинын эрдэмэй кандидат Минжур

Очирович Дугаржапов, хүдөө ажахын эрдэмэй доктор Василий Иванович Дугаров гэгшэд үгэ хэлэхэдэ, академик, эрдэмэй доктор, профессор Э.Г.Базароной энэрхы һайхан сэдхэл, абаран зан тухай, хүнүүдтэ үнэн зүрхэнһөө туһалдаг байһан тухай, СССР гүрэндэ, манай Буряад ороңдо түбэд эмшэлэлгын аргануудые нэбтэрүүлгын үндэһэ һуури табиһан тухай, эмдэ ородог ургамалнууд дээрэ ажалладаг химиүүд тухай, эмшэ-ламанар тухай, түбэд эмшэлэлгын талаар шэнжэлгэнүүдыг саашадань хүгжөөхэ тухай, элүүрыг хамгаалгын мүнөөнэй онол аргануудтай тэдэниие харилсуулгын хараа түсэбүүд тухай дэлгэрэнгыгээр хөөржэ, сугларагшадтай анхрал татаһан, һонирхол үүсхэл байха юм.

Саашадаа Бурядай Эрдэмэй түбэй музейн жасыг эрхилэгшэ Елена Константиновна Синицина «Түбэд эмшэлэлгэ, тэрэнэй түүхэ ба мүнөөнэй байдал» гэлэн үзэсхэлэн тухай тодорхойгоор хөөрөбэ.

Хуралдаанай түгэсхэлдэ Агын тойрогһоо Буряад Республикада байдаг Түлөөлэгшэтэ эмхиин хүдэлмэрилэгшэ Бэлигма Нордоповна Халудрова, эдэ мүнүүдэй автор урда гаража, Ага нотагаархидай эбэлхээ, Шандали нотагайхидһа амаршалгын баярай бэшгүүдыг, гарай бэлэгүүдыг Э.Г.Базароной үхибүүдтэ, түрэлхидтэ барюулһан байгаа. Нүүлээрнэ алдарт эрдэмтын 36 жэл соо ажаһууһан Удын урда бээдэхи Солнечно гудамжын 15-ахи гэртэй хажуу талада дурасхаалай самбар бэхилэлгын ёһолол болобо. Сугтаа хүдэлхэн нүхэдынь, нотагаархидын, тэдэний дунда Арадай Хуралай депутатууд Ц.Б.Батуев, К.А.Соболев энэ ёһолол дээрэ үгэ хэлээ.

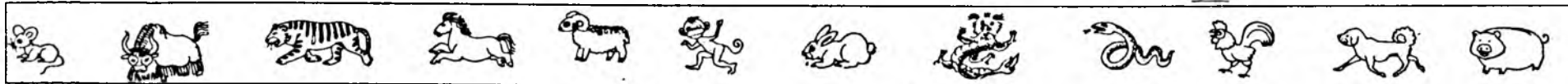
Иигэжэ эрдэмэй-ажал ябуулгын хуралдаан, дурасхаалай самбар бэхилэлгэ бүхы дэлхэй дээрэ мэдээжэ эрдэмтэ Э.Г.Базароной мартагдашагүй дурасхаалыг наганаар сахижа байһые элрэхэйлэн гэршэлбэ.

Бата-Мүнхэ ЖИГЖИТОВ, журналист.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: С.М.Николаев, Л.А.Убугунов; дурасхаалай самбар; Н.Д.Болсохоева; эмшэ-лама Ч.Дугаров; М.Г.Гармаев; түрэлхид болон үхибүүдын.

Р.Н.БАЗАРОВАЙ фото.

АРБАН ХОЁР ЖЭЛЭЙ МАГТААЛ

Мандажа бууһан нохой жэлээр нютагаархинаа амаршалаад, Шэнэ жэлдэ зол жаргалтай, энхэ элүүр, оршо олзотой, гарза багатай амидархые хүсэнзб.

Арбан хоёр жэлнүүд тухай арад зоной дунда дурдагдааг магтаалнуудай нэгэ вариант уншагдай анхаралда зориулагша Дулма ДАРИЖАПОВА.

1. Эрдэнийн зүйлөөр бөөлжөөд байдаг Эрүү (үргэ) сагаан хулгана нэгэн жэл.
2. Эбэр, хүүлын тэнсүүхэн түрэхэн Эзэндээ ээлтэй үхэр хоёр жэл.
3. Арын модондо алаглаад байдаг Алаг эрэн бар гурбан жэл.

4. Дэлхэй дээгүүр дэгдээд байдаг Далбагар (дэлдэн) шэхэтэй туулай дүрбэн жэл.
5. Хүхэ тэнгэри дээгүүр хүржэгэнөөд байдаг Хүсэ ехэтэй луу табан жэл.
6. Саг үргэлжэ сахариглаад байдаг Сагаан эрэн могой зургаан жэл.

7. Холын газарые ойртуулаад байдаг Хомбогор (хомбон) туурайтай морин долоон жэл.
8. Хотогор газарые хоргооһоороо дүүргэхэн Хотондоо ээлтэй хонин найман жэл.
9. Үзэхэн бүгдэе дуураан, нажаалдан аашалжа байдаг Эльбшэн эрдэмтэй бишэн юһэн жэл.

10. Үүр хүнээр донгодоод байдаг Эбэр хушуутай тахья арбан жэл.
11. Хоротон дайсание хорёод байдаг Хон-хон дуутай нохой арбан нэгэн жэл.
12. Хүрһэтэ дэлхэйе хүндлөөд байдаг Хүндэлэн ноёотой гахай арбан хоёр жэл.

МАЛ, АРААТАН, ЖЭГҮҮРТЭН ТУХАЙ ҮЛГЭРНҮҮД

Морилжо, эрьежэ ерэнэн Нохой жэл хүндэлэн магтаад, арадай аман зохёолнууд сооһоо мал, араатан, жэгүүртэн тухай энэ тэрэ үлгэр-домогуудые өөрынгөө суглуулбаринаа дурдая даа.

АДУУН ТУХАЙ

Эртэ урда сагта ганса гүүтэй хүн нэгэ нуурай захда ажаһуугаа. Тиигээд гүүн унагаада, унагань бодожо шадаха үгы ушарһаа нуурта унаад үхэшэб. Эхын дэлэн дэлбэрээд байхадань, хуеын наагаа, хурнагаа байба. Тэрэ айл уулада нуудаг даяаншада үргэл үргэдэг байгаа. Даяншадаа:

- Ганса гүүтэй байгаада, унагань үхэшэб. Эхын дэлэн дундаража наагаа байтарнай, хүн нэгэл лонин, гайхамшаг найхан амтатай юм, - гэхэдэн, даянша: - Тэрэнэ абаад ер! Тэрэни айраг гэшэл. Тиигээд таанар модондо цанам уяад байгаарайт, - гэбэ. Тиигээд бэлдэжэ байтарнь, тооһорхуу манан будан боложо, үнцэриһээ олон адуун буужа ерэхэдэн, хүүүдэй шадалтай нэгэн хэды хэды баржаа абаба. Иигэжэ хүнүүдэй адуутай болоһон гэлсэдэг. Хүн анхан сагта адууһаа ехэ айдга байһан ушарһаа «айдаг» гэжэ нэрлэжэ байһанаа, һүүл һүүлдэ «адуу» гэжэ болоһон гэдэг.

Үлгүүдэй комментари:

1. Даянша - созерцатель.
2. Цанам - аркан, лассо, бугуй.

МОРИНОЙ ХҮНЭЙ УНАА БОЛОҢОН ТУХАЙ

Мориной уг үндэһэнэйнь хүнэй гарга эдэлдэггүй байха сагта хээрэ талаар онгон бэлшжэ ябаа. Тиигээд нэгэ удаа бугын хүрэг тэрэ зэрлэг адуунай бэлшээр дамбажа, үбһынэ эдһэнэнь адуунай уур омгожэ хүржэ, хойноһоонь үлдэжэ намнаад хүсэбзгүй. Адуун бугыс хүсөө үгдөө улам уурлажа: «Тэрэһээ яагаад үбһөөгөө абахаб?» - гэжэ хүнөө асууба. Хүн: - Ши миний үгэ дуулажа шадабал, би шамайе унажа, үбһөөгшын абажа үгэжэ үзэе, - гэбэ. - Зэрлэг бугаһаа үбһөөгөө абабал, бшэ юунышье хэрэггүй, - гэжэ бодоод, хүнэй хэлхэнь дуугүй зүбшөөжэ, эмсэл, хазаар тохуулжа эдүүлхэн хойно, хожом хойшоо, бугаһаа үбһе абаха гээд, хүнэй унаа болоһондоо һая мэддэг болоһон гэнэ. Хүн адуунда бугаһаа үбһөөшын абажа үгэнэ гэжэ хэлһэндэ бугыс намнадаг болоһон юм гэлсэдэг.

ТЭМЭЭН

Эртэ урда сагта бурхан багша эрлэг хаан хоёр замби түбин хүнэй һонин гайхамшаг болоһон амита бүтээ гэжэ түсэб табиба. Бурхан багша адуун хүрэгтэй манлай болоһон аргамаг хүлэг бүтээһэнэйнь эрэ хүнэй хии морин, үхэрөөр найхан амитан болобо гэжэ гайхашаба. Эрлэг хаан хоро шарадаа энсэһээ үлүү һонин найхан амита хэнэ гэжэ бодоод, гэдэгэр ута хүзүүтэй, һүдэгэр томо гэдһэгтэй, гогогор нарин һүүлтэй, хоёр шомбогор бүхэнтэй этгээд һонин амита бүтээб. Иигэжэ эрлэг һонин хаан тэмээ бии болоһон гэнэ. Тэмээний иимэ этгээд һонин амитан болоходо, «хүнөө ондоо, тэмээһээ гэдэгэр» гэдэг аман үгэ гараһан болоо гэлсэдэг.

ТЭМЭЭНЭЙ ҮНЭНЭНДЭ ХҮЛБӨӨДЭГ БОЛОҢОН УШАР

Урда сагта монгол лугын арбан хоёр жэлдэ адагуусан амитадаг нэрэ үгэжэ байхадань, арбан нэгэн амитанай нэрые тооложо, һүүлшын, 12 жэлэй хамагтай эхинэй жэлдэ ямар амитанай нэрэ үгэхэ бэ гэжэ байхадань, тэмээн хулгана хоёр нэрээ оруулжа, 12 жэл багтааар булалдаба. Бурхан али алиенэ гомдохоохойн тулада «өөһдөө шиндэгтэй», - гэжэ айлдаба. Тэрэ хоёр маргааша үлгөөнэй мандаха наранай туяа хэн түрүүн үзэнэб, тэрэ 12 жэлэй түрүүшын болохо гэжэ зүбшэб. Тэмээн нара гараха дорно зүг хаража, наранай гарахыс хүлэжэ зогсобо. Хулгана тэмээний бүхэн дээрэ гаража, баруун зүг хараһан, уулын орой шэртэжэ байба. Тиигээд наранай гараха саг боложо, ургаха наранай түрүүшын туяа баруун уулын оройд тодаһанда, хулгана наранай гэрэл

түрүүлжэ хараад, «Наран гараа» гэжэ хашхарба. Тэмээн зүбшөөлөө алдһандаа уурлан, хулгана дэлбэжэ алаха гэжэ бодоод байхадань, хулгана обоолоотой үнцхэн доогуур орожо, амияа абархана хоргодобо гэнэ.

Тэрэ сагһаа хойшо тэмээн үнцхэ адхаһан газарта, үбһөтэй хулгань дараха нааатай үнцхэ дэлбэжэ хүлбөөдэг болоһон гэнэ.

Иигээд хулгана 12 жэлдэ багтажа, тэмээн болбол 12 жэлдэ багтаһан бүхы амитанай шинжыс сүм, бүгдэ бүхыень бөөдэ абаһан гэдэг.

- Тэмээнэй уг шэнжэнь:
1. Хулгана шэхэтэй;
 2. Үхэр гэдһэгтэй;
 3. Бар табатай;
 4. Туулай хамартай;
 5. Луу бэстэй;
 6. Могой нүдэтэй;
 7. Морин дэлһэтэй (шэлын зогдортой);
 8. Хонин ноһотой;
 9. Бшэн бүхэнтэй;
 10. Тахья хөөбэртэй (ноһотой);
 11. Нохой гуйтай;
 12. Гахай һүүлтэй, - гэнэ.

Нэмэлтэ
Архангай аймагтай Цэцэрлэг сүмшн Чулуут бригадын

1. «Хүрэм» гэдэг газарта эбэртэй тэмээнэй зурагтай хада бии гэдэг.
2. Мүн Увс аймагтай Сагил сүмшн Томорцорго гэдэг газарһаа эбэртэй тэмээнэй, бүхэнтэй, бугархуу амитанай дүрсэ зураг олдоһон юм ха. Археологическа эрдэмтэй һанамжаар, энэнь хүрэл (бронзово) үеын зураг гэлсэдэг байха. Иимэ ушарһаа энэ дээрэ үгтхэн тэмээн тухай домог - үлгэрэй түүхэ маша эртэнэй ухатай болоно гү гээд наахаар.

Бурхан багша гуйраншан хүнэй дүрээр ябажа, Дуута баян, Дүнэн баян гэдэг алдартай хоёр баян хүнэй нютаг хүржэ ерөб. Эдэ баяшууд малайһаа тоо толгойе хэдыньшье мэддэггүй; Дүнэн малаа хүндэ үлдэжэ оруулаад, дүүржэ байбал, гүйсэд юм байна гэжэ мэддэг гэнэ. Бурхан багша Дүнэн баянда хүржэ ерээд, эдихэ юмэ гуйхадань, Дүнэн баян энэ үедэ модо зорожо хууһанаа тэрэндэ: - Бидэ энэ модондой зоргодоһо эдидэгбди. Манайда энсэһээ ондоо эдихэ юмэн үгы, - гээд, бадарай аягадань зоргодоһо хэжэ үгэбэ гэнэ. Энсэһээ боложо тэдэ хоёр баяндаа бурхан багша мал хүрэгшын бусажа абаад, эрлэг амита болобо. Дүнэн баянай адууныс тахь, хулан шэхэтэй болоод, одоо тугида байдаг гэнэ. Дуута баянай тэмээн хүрэгшын тэмээн гүрөөһэн болоһон юм гэхэ.

НОХОЙ

Эртэ урда сагта бурхан багша шабараар хоёр хүнийе бүтээжэ табяад, газаруур ябаад ерэхэ хоорондонь, үхэр эбэрээрээ эгэм уруунь һэжээд, хэсэг шабар болоод унагаажархиба. Тэрэ гэмтхэн, унаһан шабарнь нохой болоһон юм гэнэ. Нохойн уг үндэһэн эрдэнтэй хүнэй бэе олохо найхан заяатай байтар, үхэр наалта хэжэ, нохой болоһон гээд, үхэртэ үсэрхэдэг болоһон бээ.

Монгол нютагта «үнэн үгэ хэлхэн хүндэ хүн үбһөтэй, үхэр унаһан хүндэ нохой үбһөтэй» гэжэ хэлсэдэг. Тэрэ эгээн зүб, «таарана» гэлсэдэг. Нохойе хүн түрэлтэй гэжэ бодоод, үхэхэдэн, һүүлшын таһалан абажа, амандань хониной хэршэнэн һүүл гү, али шара тоһо үмхүүлдэгшын, эрьсэжэ түрлөө олоорой гэлхэн ухатай.

Үбэдэ наһатан манай монгол хүнэй бэе шабар гэдэг. Хүнөө нохой таһаржа унаһан болоходоо, хүнэй яһан нохойн яһан хоёр ади гэжэ хэлсэдэг. Тиигээд хүнэй яһанай бүртхэдэ, нохойн яһан найн гэдэгтэй ушар тэрэ юм даа.

Нохойн уг үндэһэн хани нүхэр үгы, тон гансаараа байгаа. Тиигээд эжэл хани бэлдэжэ ябаһаар, шонотой дайралдашаба. «Шоно гуай, хонюулаа хамта амидарбал ямар бэ?» - гэхэдэн, шоно: «Болоно, болоно», - гэжэ, нэгэ доро байха болобо. Нохой нэгэ һүни аласай анир шэмэ абаад, һүниндөө хусаад, шоныс унтуулбагүй. Шоно: - Нохой, шь бу хусаарай, хусангүй бай. Шиний дуугаар баабай хүржэ ерэхэ. Нохой үлгөө эртэлэн бодоод, шоныс

унтаагаарнь орхёод, баабайтай нүхэрлөөд ябаба. Шоно тэрэһээ айжа байхадань, баабай ехэ хүсэтэй амитан байгаа ёһотой гэжэ бодоод, ой модон соогуур ябаһаар баабай арай гэжэ оложо уулзаба. Нохой: - «Баабай, тагтай би нүхэрлэхөөр ерэбб», - гэхэдэн, баабай хамта байхыс зүбшөөб. Мүн нэгэ һүни нохой анир шэмэ абаһан тула хусаад, амар заяа үзүүлбгүй гэнэ. Баабай: - Ши дуугаа гата! Арсалан шиний дуугаар мэдээд ерэнэ, - гэбэ. Арсалан гээшэ баабайһаа хүсэтэй байгаа болохо. Баабайһаа наажа ябаба. Арсаланни оложо уулзаад хэлэб: - Тагтай би хамта амидархаар ерэбб, - гэхэдэн, арсалан зүбшөөб. Нохой хураһан зангаараа бабал һүни хусажа, арсалан: - Ши шэмэ бү гарга. Хүн хүхэ түмэрөө барижа ерээд, бидэниие ала-жархиха.

Нохой үлгөөнь арсаланни айлгадаг хүнийс бэдэржэ гараба.

Нэгтэ хүнтэй уулзаад: - Би тагтай хамта амидархаар ерэбб, - гэхэдэн, хүн дуратай зүбшөөжэ, хамта хууха болобо. Нэгэ һүни нохой хусажа, хүн бодожо ерээд: - Туу! Туу! - гэбэ. Тиигээд нохой хүнөө үлүү хүсэтэй амитан байдаггүй юм байна, - гээд, хүнтэй нүхэрлэжэ, одоо болотор хамта амидаржа байдаг гэлсэдэг.

ШОНО

Эртэ урда сагта бурхан багша болбол хүн, амитада хоол, унда хубаарилжа байхадань, шоныс мартажархиһан байгаа. Тиигээд бурхан: - Шамда заяаһан хоол үгы. Зуун хонинһоо нэгыс зуужа яба, - гэбэ. Шоно ошоходоо: «Зууһаа нэгыс үлөөжэ бай», - гэнэ гү даа гэжэ ойлгоод ябаба. Шоно хониндо ороходоо эдихгүй аад, олон хони носожо орхидог болоһон гэхэ.

Нэгэ шоно һойһон табан азаргын гүйдэл гүйжэ, хоолоо оложо эдидэг. Ангуушан хүн шоно агнаад, арһынь үбшэжэ абаад, ханада найман үеын хэршэжэ орхидог гэдэг. Тиигэжэ шандаһа шүрбэһынь таһалхагүй болбол, буу, ломондо даагдахагүй аюултай амитан боложо, бодожо ерэнэ гэдэг юм ха.

ТАХЯГАЙ ҮҮРЭЭР ДОНГОДОГ БОЛОҢОН УШАР

Эртэ урда сагта тахья шубуунай уг үндэһэн олон изнын үнгэ холонгоһон, тугасай үдэ шэнги томо найхан һүүлтэй байһан юм гэнэ.

Тэрэ сагта тугас харин тожогор үдэтэй, богони оторхон һүүлтэй, һүр бараатуй амитан байба. Тугас шубуун тахягай тэрэ найхан үдэ, һүртэй гоё һүүлдэ атаархажа, яажа иижэ байгаад энсэһынь налжа абахаб гэжэ бодоог байгаа.

Тиигээд лэ нэгэ орой тахья шубууе холонгоһон найхан үдэ, һүүлдэ дээрэ үргэн, баяр баясханай алхалжа ябахадань, тоги тэрэнтэй дайралдаа: - Зай, ши, тахьямни, намда нэгэ туһа хээд үгыш. Мүнөө һүни манай тогинууд ураг түрлөөрөө найр наадам болохо гэжэ байна. Гансахан мүнөө һүни би үдөөршини гоёод ерһүү, - гэжэ хэлхэдэн, тахья: - Ши тиигээд хээдэ абажа үгэхэ юм бэ? - гэхэдэн, тоги: - Үлгөө, эртэ, амитан хүнэй бодохоһоо урида, үүрэй харанхы бүрэнхыгөөр абажа үгэнэ, - гээд тогилзобо.

- Зай, яаха бэ, ши манай тахьянуудыс нэрэххээ урда, үдыемни абажа үгэбэл, мүнөө һүниндөө абаад яба даа, - гэжэ хэлээд, үгөөмөр сэдхэл гаргаад, үдэс үгөөд ябуулаба. Тахья үдэс үгэжэ ябуулаад, тэрэ һүни найр муугайхан хоножо, үүр сайжа, тоги, ши үдэс абажа үгэ, - гэжэ хашхарһан болобошье, тэрэнтэй бараа хурагыншыс харагдабагүй. Тахья тэрэ сагһаа хойшо үүр сүүрээр эртэлэн «тоги, ши, үдыемни абажа үг!» - гэжэ хашхаржа, һүхиржэ, гуниглажа байдаг болоһон гэнэ. Харин тугас болбол тахья үдэс булалгаад абажархина гү гэжэ нэмэхэн тогилзон ябадаг болоһон ха.

УУЛИН ДУУН

Эртэ урда сагта нэгэ баян айлай харуу басаган байгаа. Энэ басаган 15 наһа хүржэ, харида ошохо боложо, хурим хэхэдэн, гэртэн олон хүн ерөжэ, хуримай бүхы мяха, архи эдижэ уужа бараад ябаба.

Энэһэдэн харуу басаганай үүр хүржэ, һүни болгоод гаража, голой хүбөөгэй бүтүү модон дотор ороод, уйлан дуулажа һууна. Уйлан дуулаһан дууны:

Табар табар мяхиёмни асара,
Табан амтатай эдэземни асара,
Тарган хониной үбсүүемни асара,
Таладаа табнаг эдинэ би.

Гү-гү-гү.
Энтэй торгон эдземни асара,
Эдэб найхан тэргэземни асара.
Эжин гансахан Уули басаган
Өөрөө өөрынгөө хубигал

жаргана би.
Гү-гү-гү.

Хүдэһэн арһан хүнжэлемни асара,
Хүнөөр бардам хүргэземни асара,
Хүнды сагаан гэрдемни асара,
Хүдоогоо хуугаад жаргана би

Гү-гү-гү.

Иигэжэ уйлан дуулаһан үхэһэн гэдэг. Уур сугаадаа бүтэжэ үхэһэн Уули басаганай һүниһы Уули шубуун болоод, һүни бүри айлай захадань модон дотор уйлажа, дуулажа хэбгэдэг болобо. Нэгэ үдэр айлай хүүгэд үзөөд, наадажа, зугаа хэжэ:

Уули Уули уйланхай,
Ууса, шоргани, халсаранхай.

Нюур, шарайн халтархай (муухай),
Нюур үгы бархиранхай, -

гэжэ хэлээд, уулыс үдэжэ, модондой хүндөгөөр оруулан тэндэ орхёод, бусаа, хаяа гэгтэб. Тэрэһээ эхилэн уула һүниһэн уйлаад, үдэржэн нара үзэнгүй унтадаг болобо. Уули шубуун хүйтэн һүни даарахадаа уула, уһанай хүйтэн сабадг дууджа, дулаан орон гүйдэг гэнэ. Уулиһн тэрэ дуудлагад дууны гэгбэ:

Хатуу, харуу Уули би,
Хобдог сэдхэххээ зобоно.
Хара халзан Уули би,
Харанхы һүнигэ дааража байна.

Гү-гү-гү.
Одоо маргааша үдэр би
Дулаан, найхан уурхай барижа,
Шэһэрэн даарахагүй боложо,
Сэнгэжэ жаргана би.

Гү-гү-гү.
- Гэхээр үүр сайһанай хойно наранай элшэдэ дулаасажа, гэр барихаа мартаад, бүхэй үдэр унтажа, бүрэнхы болоходо нэрижэ, дахин дааража үдэхэ, зобоходоо дулаан гэр барихаа наажа, уйлажа дууджа һуудаг гэнэ.

ХҮХЫ

Хүхы шубуун урда сагта нэгэ ехэ баян хүнэй басаган байһан юм ха. Басагана хадамда үгэхэ болоһондоо тэрэ баян юһэн үдэрэй ехэ найр хурим хэхэ болобо. Хорин хони, малаа хайрлажа гамнажа, нэгэ тон муу туранхай тугэ гаргаба гэнэ. Басаган хадаа Алтан Гургалдай гэжэ нэрэгтэй байгаа. Алтан гургалдай амитан хүнөө эшэһэндэ, голой уһа руу гүйжэ ошоод орошоһониньс хүхы шубуун болоод хубилба гэнэ.

Гэр бүлэнь ганса басаганай алга болоһондонь уй гашуудал болоод, мал хүрэгөө сохижо, наһажа бөөн дажин болоһондоо тэрэ баянай мал хүрэгшын таража бутаржа тараад, адууны хулан боложо, үхэрнь буга, марал боложо, тэмээнь хабтагай боложо, хонинь аргали боложо, ямаань янгир болоод ябаһанан юм гэлсэдэг.

Энэ манай Гобида байдаг амитадай уг үндэһэнийнь хадаа тэрэ баянай мал байжашье болоо аалам. Хэн энэһэни тодо элээр мэдэхэб даа.

Нэмэлтэ

Эдэ үлгэр-домогуудыс уншаха һургаад-заабай үгэнэ гэхээр. Яһала ехэ тунатай, нэгэ сэгэн мэртэн хүмүүжүүлгэ болбосо-ролой методическа прием болоно ха юм.

Мартын 27 - Театрай уласхоорондын үдэр

Нуудай зүүн эрьээр, Түглын баруугаар хойшоо ханшаг мэтэ түрижэ ургаһан бүлэг шэнэһэдэй үзүүрнүүдэе шүүрэн, туяагаа тууһан үглөөнэй наран, тэрээн шэнэһэдэй үзүүрнүүдэ бусайдаһан мэтэ халта зогсоод гээд дээшээ хөөрхөдөө, элшэдээ дулаагаа бүри ехээр үгэжэ, тээ тэрэ баруун тээ, хобоодол жалгын эрмэгтэ байрлаһан Хобоогой гүүртын бишыхан хара гэрхэнэй сонхоор шагаажэ, тэрээн гэрхэн соо унтажэ хэбтэһэн хоёр хүйхэрые «хүдэлмэридөө» гарахыень уряална.

амаралтадаа гэртээ ерээжэ, тэрээн хүүргэ дээрэ харгын машинаһаа бууба. Толине хараһан Дари эзы:

- Зай, хүбүүмни, хэр бэрхэ доктор боложо ябанаһаа даа? - гэхэдэнь, Толя:

- Угы, битнай доктор үшөө болоногүйлби, үшөөл хуража байна ха юмбид, - гэдэг юм ха. - Манайш нэгэн артист

байхадамни, Хоца Намсараевай «Тайшаагай ташуурта» тайшаа Дымбрыловэй роль үгэбэ. Залуу байгаа, рольдоо ханалгатай, энээхэнээ аймшагтайл наадажа байна гэжэ ханадаг байгаа. Тиигэжэ байтарни Буянта Григорьевич хажуудамни ерээд: «Ши энэ юу хэжэ сценэ дээрэ бэлтэгнэжэ байжа юу наа-

«МАНАЙШ НЭГЭН АРТИСТ БОЛОХОЛ ЮМ БАЙХА...»

Һэн. Гэбэшье яһала шагтамаар дууладаг һэн. Энэ артистимни бага наһанай репертуар соо гол түлэб хоёр лэ дуун бии һэн ха: «Согто-Хангил», «Үншэн сагаан ботогон», - гэжэ Анатолий Гармаевич дурсана.

- Артист болохо зон һайн лэ хургуулида оробобди гэжэ ошоо бэлэйбди. Хуралсалнай сэхл һонингоор эхилээ һэн. Дуулаад лэ, хатараад лэ ябашахамнай гэн гэлһимнай элдэбин упражиспинүүдэе хүүлэжэ, гахай, нохой болгожо захалхадань, үгы, энэ юун гэшээдэ эршээбэ гэшээбиди, эртэ дээрээ эндэһэнь тонилоё гэжэ Шэмэд нүхэртсээ (Чимит Ринчинов) шийдхэбэри абаад, лэ, медицинститудта ошожо, мэдэхэ юумыень хуу мэдэжэ абаад, намарһаа тиишээ ошоё гэжэ хөөрэлдөнхэй ябажа ябатарнай, гэнтэ багшамнай хөөрэлдөөндэ уряа бэлэй, - гэжэ Содном Дареевич хөөрэнэ. Тиихэдээ:

- Михаил Яковлевич Розин гэжэ хурса шодотэй, хүниие соо хаража, бодолыешни таажа байдаг айхатбар һонор, һонин хүн һэн. Бидэ хоёртой уулзаад: «Зай, хүбүүд, хайшаа түхээрбэт даа?», - гэхэдэнь, үнэн бодолоо ишоугаал бээбди даа. Тиихэдэнай: «Худалаар бү хэлэгты. Тэрэ медицинститут руу юу хэжэ ябанат?», - гэхэ мэтээр хөөрэлдөө захалаад, бидэ хоёргоо гэртээ урижа, сэхл һонирхолтой хайханаар хөөрөжэ, олон мянган номууды харуулжа, уншажа ябахыемнай хэдэ хэдэн номууды барюулаад гаргаа бэлэй. Тэрэл Шэмэд бидэ хоёртой хуби заяанда горитойхон нүлөө үзүүлжэ, бодолыемнай тэгшэлжэ, ажабайдалаймнай харгын гол шэглэл тон зүбөөр заажа гаргаа бэлэй гэжэ мүнөө ханадагби, - гэжэ саашань үргэлжэлүүлэ.

Тииһээр нэгэдэхэ курс дүүржэ, нэгэ ханалтай, нэгэ бодолтой болонхой, хуралсалаашье ханалгатай, хураһаар хураад лэ, институтыһе дүүржэ, суг хураһан нүхэдөөрөө Улаан-Үдэсэ бусажа, буряад драмын академическэ театрта артист боложо абтаһан байгаа. Тэрэ гэнээр 31 жэлэй туршада үндэр үүргэтэй артистын тушаал эзэлжэ, үндэһэн арадтаа үнэн сэхээр алба хэжэ ябанал даа. Содном Дареевич гушаад жэлүүдэй саана хуража байһан үеингөө үдэр бүхэниие шахуу ханадаг, багшанараа мартаагүй, нэрэ обогоорнь дулааханаар нэрлэжэ хөөрэдэг байна...

Захаамин хотоһоо гараад, Борто хүрээжэ ябахада, Нууд голые хүндэлэн гараһан хүүргэ байдаг. Уляба угай Дохолойн Данзанай долоон үхибүүдэй нэгэн - Содномой эжы Дари хүүшэн, хайшаашье ошохо ябаа юм, энээхэн хүүргэ дээрэ амаржа хууна. Эрхүүгэй медицинститудта хуража байһан Содномой Толя нүхэрынь

болохол юм байха. Артист болоод хаагуураа дуулажа, шууяжа ябаха байһан юм. Уг удамаарнай артистнар байһан бэшэ, хараха, үзэхэл байгаа юм бээбди даа, - гэхэдэнь: «Ажал хэжэ ябахагүй, яһан артист болошон гэшээбэ...» гэнэ хэлэгдээгүй үгэнүүд Дари эзын хэлэһэн үгэнүүдэй хоорондуур Толин шэхэндэ элихэн мэдэргэдэхинэ...

Уляба угайхид хураагүдөөл артистнар болоогүй юумэд бээ, гэбэшье Борто, Сагаан-Морёор сууда гараһан аймаг юм даа. Хүхихэ, шоглохо, захалаа дууша, үрээдэ бэрхэ, шамбай хүүдэр, ямарханшы барилдаанда ниргаа шоройдоогүй, ажалда бэрхэнүүд, Содномой түрэнһэн нагаса (эжынь аха) Штын областин суута хонишон, хэдэн орденуудай кавалер, Социалист Ажалай Герой Бадма Данзанов гэжэ байһан юм.

Уляабатан Сагаан-Моринһоо зуһалаанда Шэрэнгийн хойто энгэрээр ерээжэ бууха, тэрээн тойрон уһаншы үгы, аяр Нуудһаа (3-4 модо) уһаа зөөхэ, тиихэдэнь бортыхидынь: «Уһаар дутаһан Уляба» гэжэ гасаалжа байһаар: «Хүрэнгөөр дутаһан Хүрхүүд» гэжэ нэрлүүлһэн юумэд ха. Мал олонтой Улябань хүрэнгэ элбэгтэй байһан юм бээ. Эдэ үгэнүүд соо сухалай эхин байхагүй, наадан, мүнөөшье эдэл үгэнүүдээрнь бэе бээе гасаалжа хуһиддэгбди.

Дари эзышы артист болоһон хүбүүнэйнгээ наадахые яһала хаража, ажалыень ойлгожо, сэдхэлээ ханажа, омогорхожы ябаһаар үндэр наһатай боложо, хада гэртээ «хариһан» байха.

Содномшые үргэжэ табиһан ашыень харюулжа, ганса эжыгээ гар дээрээ үргэжэ хойнонь гараһан хүбүүниинь юм даа...

- Театртаа ерээд лэ, ябажа байһан репертуарта оролсожо, байн шэнэ рольнуудтай боложо захалаабди. Жэл хүдэлөөд

данабши даа? - гэжэ асууба. Тиихэдэнь: «хуража гараһан «школоол» наадажа байһаб», - гэбэ. Буянта Аюшин тиихэдэ театрай найруулагша, актёр байгаа. Одоо бэрхэл хүн һэн даа. Мүнөөшье болотор намайе актёр болгоһон багшанараймни нэгэн гэжэ сэдхэхэдэ тон дүтэ ханажа ябадагби. Тиихэдээ Буянта Григорьевич: «Энэ рольши буряад маягтай, буряад үнэртэй байха ёһотой. Идеинэ талан алин бээ? Ши өөрын сэдхэлтэй, өөрын бодолтой хүн гүш, үгы гү?» гэн һонин һонин бодолнууды тархидамни оруулжа, заажа үгөө бэлэй. Тиигээд лэ тэрэ үеын түүхээр, Дымбрыловэй ябадалаар һонирхожо, зоноор хөөрэлдэжэ, номой хангаар ябуултажа, тэрэ рольдоо өөрыгөө шэнгүүлжэ, али ролёо өөртөө шэнгүүлжэ ороо һэн хаб гэжэ ханагшаб, - гэжэ Содном Хажитов түрэл театртаа эхилһэн түрүүшынгээ алхамууды дурсана.

Хэн мэдэбэ, түрүүшыншые зүжэгтэ, наймадахишые зүжэгтөө... наадажа эхилхэ саһаань холо урда ерээжэ хубсалаад, һэмээхэнээр ябажа ябаад гү, али нэгэ тээ хуугаад наадаха ролёо өөртөө, бодол соогоо наадажа гарадаг заншалынь эндэһээшье эхитэй байхадаа болоо. Өөрын хэлэһээр, театрта хүдэлжэ эхилхэдэнь, манай театрта бэрхэ найруулагшад Фёдор Сахиров, Цыден Цыденжапов, Владимир Кондратьев, театрай үндэһэ табиһан аха үеын актёрнууд байгаа, тэдэниие хаража, тэдэһээр харилсажа, наадалсажа, толгой соогоо нөөһөн баялигыншы байхадаа болоо. Энэнь мүнөө Содномой үдэр бүриинь заншал болонхой.

Содном Хажитов буряад драмын театрай бэрхэшүүдэй тоодо бүхэ зүжэгүүдтэ гэхээр наадажа ябана. Артист тухай бэшэжэ байгаа хада наадаһан рольнуудайн хэдэ хэдэн зүжэгүүды нэрлэжэ харуулмаар байна: А. Вампиловай

«Старший сын» - Кудимов, А. Арбузовай «Иркутская история» - Серёга, Ф. Достоевскийн «Униженные и оскорблённые» - Иван Петрович, В. Шекспирэй «Двенадцатая ночь» - Антонио, Б. Гавриловай «Чингисхан» - Тэб-Тэнгэри, Б. Брехтын «Трёхгрошовая опера» - Браун, С. Эрдэнын «Хойто наһандаа уулзахабди» - Бадам, гадна театрай эдэ жэлүүдтэ табижа байһан («Бальжан хатан» - Бүүбэй хаан). Театрайнгаа аха үеынхидтэй наадажа захалаад, мүнөө бүхэ үеын актёрнуудтай, илангаяа залуушуултай, зүжэг бүхэндэ тооной наадажа байдаг. Театрай богоһо алхажа ороһоор оройдоол хэдыхэн жэлэй туршада ажаллажа байһан залуу актёрнуудта зүжэг соо Содном Хажитовтай наадаха гэшэнь тэдэһэдэ баһа нэгэ ехэ хургуули юм бээ гэжэ ханаһаар байдаг, хожом томонууд, зэргэтэй, нэрэтэй артистнар болоод ябахадаа, дурсалганууд соогоо Содном Дареевичы наһахал байха гэмээр. Мүнөөшье баяртай ябаниһын эли байдаг:

- Маанартай, булантаймнай зүжэг бүхэндэ тооной наададаг. Содном Дареевичэй наадажа байхые, ажалдаа хандасые хаража байхада, яһала хургаал абаһаар байдаг. Зүжэгтэ наадажа байхадаа, амисхаалаашье зүбөөр татахаһаа эхилээд, алхам, хүдэлсыемнай заабарилха, өөрыеньшые адаглажа, хуражал байдагбди, - гэжэ залуу актёр Галина Галсанова хэлэнэ. Хөөрэлдөөндэ суг хууһан залуушуулай нэгэн, республикын габыата артист Надежда Мунконова:

- Содном Дареевич тайзан дээрэ миний багшамнил гэхэ байһаб. Рольнуудайнгаа ехэ багашые наа, тэдэһэдэ үдэр бүри тон наринаар бэлдэдэг, тон гамтайгаар хандадаг, үргэлжэ «бэдэржэ» байдаг хүн. Актёр талаһааншые, хүн талаһааншые адаглажа байхада, хөөрэлдэжышы байхада ехэ һонин. Олон юумэ мэдэхэ, сэхээр уншадагынь эли байдаг. Тэрэнтэй сугтаа зүжэгүүдтэ наадахада хүнгэншые, һониншые, хурагын багшатаа харилсаһан шэнги харилсаад ябахаш. Үргэлжэ мэндэтсээ, томо артист гэшээ ааб даа, гэбэшье «хамараа үргэхгүй», манай наһанда нимэ хүнэй ушарһанда адаглажа, харилсажа, хуража, баяртай ябагшабди, - гэдэһэмэжэ хэлэбэ.

- Найруулагшын ажалда Владивостогто байхаһаа абан дуратай һэм. 10 жэл соо наадажа, халта дүршэлтэй боложо абаад, энэ мэргэжэлдэ хуража байна гэжэ бодооб. Тиигэжэ 1985 ондо Москва хотын найруулагшад дээдэ курснуудта ороод, В.Маяковскийн театрта найруулагша Андрей Гончаровай класста хуража гараад, театртаа эрьжэ

Колхозой малша эжынэрынь энэ үедэ юу хэжэ гэртэ байха һэм, үүрээр бодожо ажалдаа гаранхайнууд, үеын хоёр хүбүүд үглөө бүри иигэжэл наранай элшэдэ эльбүүлэн һэрижэ, эжынэрынгээ орхихон ёпоошодо зөөхэй түрхижэ эдээд, хүрэн нагад байһан сайханаар даруулжа уугаад лэ, гэрэйнгээ гэшхүүр дээрэ гаража хуугаад, энэ үдэрингөө түсэб табижа, наранай халта дээшэлтэр борсогорхон боснуудээ дулаасуулжа хууд гээд, тээ урдуур, ганга дорохоно урдажа байдаг Нууд тээшэ гү, үгышые наа, тэрээн тойронгоо үбһэ ногоон соогуур азаргаяа бэдэрхэ ошонод... Үеын нүхэд Содном Толя хоёрой хургуулида орогторнигээд лэ үнгэржэ байдаг үхибүүн ханынь үдэр бүрини ажал эгэл даа...

- Энэ золангынь хүниие гасаалхадаа бэрхэ һэн. Шогууша. Тэрэһэдэ хүхихэ гэшэнь. Нюдэһүүдэ мухариюулжа байжа арзайтараа энээхэ... Хэмнай хэн болохоб гэжэ тэрэ үедэ, хөөрхы, хаанаһаа мэдэхэби даа, - гэжэ дээрэ нэрлэгдэһэн хоёрой нэгэн, 30 гаран жэлүүдтэ хирургаар ажаллажа, дүй дүршэлөөр дээдэ гарай эмшэн болоһон Анатолий Гармаевич Шагдуров багынгаа нүхэр тухай хөөрэнэ.

Артист болохол гэ хууша, боложошые ядаагүй, хүхиюу, хүгтэй, шогууша, айхатбар гоёор дууладаг, түрэ хурим, наада найрай шэмэг боложо ябадаг Анатолий Гармаевич, тиихэдэ эмшэн болохол гэ хууша, боложошые ядаагүй (энээн тухай доро халта хэлэгдэхэ байха), энээхэн шэдини юу хээнтэй, гэбэшье артист болоһон Содном Хажитов - эдэл даа энэ бэшэлгын эхин дээрэ нэрлэгдэһэн хоёр хүйхэрнай.

- Зургаада... долоодо... али хэдыдэ һэм даа, хуража байхадаа, нүхэрни Оёрой «академидэ» хуража тракторист болохонни гээд, хургуулияа орхижо, газар хахалжа ябаһан тракторай хойно анзаһан дээрэ хуугаад ябажа байһан бэлэй. Тэрэ үедэнь тэрэһэндэ хэниинь юун гэжэ хэлэһэн юм, тэрэ «академидэ» ошолгоһоо болижо, хургуулидаа бусаа һэн. Хургуулияа Сахирта дүүргээ. Тиигээд лэ, нэгэ мэдэхэдэ, артист болохон гэжэ Владивосток хото ошожо институтта орошоод лэ, хуража байгаа бэлэй. Тэрэ гэнээр лэ миний нүхэр томо артист болоод ябана ха юм даа, - гэжэ Анатолий Гармаевич нүхэрөөрөө омогорхон хөөрэнэ.

Содном Сахирай дунда хургуулийн 10-дахы класста хуража байхадаа, хургуулийнгаа уран найханай хүдэлөөндэ эдэбхитэй хабаадалсадаг байһан, сугтаа хурадаг Олег Бабуев, Анатолий Будаев, тээ доогошогуур хурадаг Олег Цыпилов болон бусад олон нүхэдөөрөө концерт-нааданууды бэлдээд, тэрээн тойрон малшадаар, тиихэдэ хүршэ тосхонуудаар ябажа харуулдаг байгаа.

- Энэмни би артист болохоб гэжэ нэгэтэшые хэлэдэггүй юм

ерээ нэм. Ерэмсээрээ театрта табигдажа байхан Ц. Доной «Хиртэһэн» харые» абажа табижа дүүргээд, саашань нэгэ хэдэн зүжэгүүдые табиһаар байтараа, хүүхэдэй «Ульгэр» театрта орожо, ахамад найруулагша болоод, 4 жэлэй туршада хүдэлөө нэм. Тэндэ ехэ һонин нэн. Хүүхэдэйнууд яагаад наадаха юм гэжэ зобоһоор захалаад, байн онһыень оложо, яһала бараг болоод хүдэлөө бэлэйб. Тэндэ яһала 30-40 зүжэгүүдые табяа нэм, - гэжэ Содном Даревич ажаябадалаа дурсан хөөрнэ.

Гадна Содном Хажитов Улаан-Үдэ хотодо саг үргэлжэ боложо байдаг нинтэ зоной хабаадалгатай олон томо томо найр наадануудыг найруулан байдаг. Тэдэн - зунай наадан «Сурхарбаан», Сагалганууд, Гэсэрэй 1000 жэлэй ойдо зориулагдаһан нааданууд, Далай багшын Буряад орондо ерэхэдэ утгалга болоод хүдөөгэй арадай театруудай зүжэгүүдэ табиһадань туһаламжа үзүүлхэ г.м. театраа гадуур ажал яһала хэһэн гээшэ.

Шэнэ зүжэгтэ бэлдэлгын эхилхэдэ бодолоо хубилгажа, тон лэ энэл зүжэг тээшнэ шэглүүлхэ хэрэгтэй гэжэ Содном Даревич ажаглаба нэн.

Шэнэ зүжэгтэ ороод, өөрынөө роль хэжэ байхадаа, түрүүлээр оройдоошье юумэ шадахагүй хүн шэнги байхаш. Хэбтэ (актёрнууд «штамп» гээд хэлэдэг) орохогүйн тула бүхы урдань наадаһан рольнуудаа хаяад лэ, энэ ролёо, шэнэ зүжэг хадань, шэнээр бодожо үзэхэш.

Энэш хайшаа хүн бэ, ямар удхатай, ямар маягтай хүн бэ, яаж ябадаг, ямар бодолуудтай хүн гээшэб гэжэ авторыг үгэнүүдэй саагуур өөрынөө хүниие байгуулхаш. Тингэжэл наадаха хүнөө болбосоруулжа, өөрыгөө тэрэ хүн болгожо шадаад лэ наадахаши. Тинхэдэ үйлын боложо байһан үе саг хараһаа табижа болохогүй. Авторай геройдо «мяха», «шэмэ», «шүүһэ» өөрөөл нэмэхэш. Нэгэтэл нимэ ажал шэлэһэн хойноо мин лэ наадаад ябаха гэжэ ханадаггүйб. Өөртөө шангаһаанаар, эрилтэй хандаад лэ, өөрынөө мэргэжэлы нарин, нягта, гүнзэгы, удхатай болгохо гэжэл оролдогшоб. Энэ дэлхэйдэ нэгэтэл хүн түрэн хадань, ажалһаа гадуур, хүнүүдэй хэдэгы хуу хэдэ ябадагби. Заримдаа уйттайшы болодог. Юнһээшье арсадаггүйб - уулган болоходонь уугаад, хэлгэн болоходонь хэдэ ябагшаб. Тинхэдэ сэдхэлдэш нэгэ жаа хүнгэн болодог, тингээгүй наа, ажабайдалдаш эдэб ушарнууд дайралдана бишуудаа, «шаташааар» байдаг. Тибиэ яабашье толгойгоо алдажа болохогүй, - гэжэ нүдэнэйнгөө шэлэй саанаһаа мэхэтэйхэн нүдэнүүдээр хараад энсэхилжэ хууна.

Содном Хажитов эбтэй булын эсэгэ. Наһанайн нүхэр Совет засагай үедэ Захааминай аймагтай эбтэй ханилжа, мурьсэжэ байһан Яруунын аймагтай, Содномтой суг хураһан, мүнөө Буряадай радиодо олон удаан жэлүүдэ

соо ажаллажа ябаһан Галсан-Дари Цыренова. Басаган аглаг хабтагай Агын дайда руу хадамда гаранхай, тингэжэ Содномтон 3 эсэгэй. Эсэгын найдал хүбүүниинь Улаан-Үдэ хотодоо ажалтай, заочно хурадаг. Содном Даревич үнэр булын үнэн түшлэгэ, бүлэ тойронгоо хамагаа мэдээд, хамагаа хэдэ, хара гүртээ хаан хуудаг юм даа.

Хураха газарнуудтань хуу хураа, 31 жэлэй туршада ажаллажа яһала дүршэлтэй болоо гэн гэхэйш.

- Саашадаа мэргэжэлээ дээшлүүлхэ зорилго бии, - гэжэ хууба.

Юуниинь дутаад, үшөө хаана мэргэжэлээ дээшлүүлхэ байгаа юм гэжэ толгойдом оромсоороо, баһа ажалдээрэ харилсаха, аха нүхэдөөрөө наадалсаха, тингээшье наһан үеэрээ уншажа садаагүй номуудаашье уншаха, нээрээшье, үшөө олон хураха аргууд бии юм байна гэжэ бодоод, «Баһа хурахам гээд хайшаа зүгэлхэшни?» - гэжэ даб дээрэ тархидам ороһон асуудалаа асууныһегүй орхёо нэм даа. Хүн бүхы наһаараа хуражал ябадаг ха юм, хуражал ябаг лэ даа.

Театр соогоо залуушууддаа баһа нэгэ юу хээ зааха гэжэ оролдогби. Дүршэлтэй артист гэхэдэрни, тэдхэндэ дүршлөө дамжуулахаши? Тусгаар тэрээндэ, энээндэ гэжэ байдаггүй, тэдш өһөдөө хаража, адаглажа байгаад олодог юумэл даа. Бидэ залуу байхадаа, сүлөөгэйл гарахада, хараһайб гэхэн артистынгаа наада харахаша

зүжэгтэ ердэг нэмди. Энэшни хуралсал ха юм. Театрай залуу актёрнуудта аха нүхэдэйнгөө наадахы аргатай наа хаража байгты гэхэ байнаб. Залуушуулайнгаа репертуарта ороһон, олохон лэ зүжэгүүдые тэдэнтээ нааданаб, ехэл бэрххүүдэ зон ерээ гэжэ харагшаб, үшөө залуунууд ха юм, бэе бээ ойлголсоод, наадамнай болоод лэ байдаг, - гэжэ театрта эгээ хүүдэ ерэн залуу хүбүүд, басагадэйнгаа хии морине үргэн хөөрнэ.

Нээрээшье, үнгэрһэн энэ 4-5 жэлүүдэй туршада манай театр харагшаб, «Дүхэригөө» уншагшад анхараал байха, театрай олон олон зүжэгүүдтэ мүнөөнөө бэрххээ элэрүүлһэн залуушуу ажаллажа байна, эдэ нүхэдэймнай хожомой үндэр үндэр амжалтануудай эхин дээрэ байһан алдар нэртэй аха зүжэгшэдэй, тэрэ тоодо Содномойшы хубита байхал бээ.

Дээрэ нэрлэгдһэн Толин хэлһээр, «томо артистын» ажабайдал, байгуулан хүдэлмэринүүдые захиһаань эхилээд бэшхэ болоо наа, «Дүхэриг» һонингоороо дүүрэн болоо бэд даа, тобшохоноор гэхэ гү, танилсаһын тэды бүтээһэн энээхэн бэшлэгмни иигэд гээд дүүрэг даа. Түгсэхэдэнь Содном Даревичэй мүнөө үедэ маанарые тойроод байһан байдал тушаа бодомжонуудыг оруулбал, уншагшада туһатайшы байхадаа болохо гэжэ бодоо нэм.

- Мүнөө хүн зон «саг хүндэ, саг хүндэ» гээд хэлэдэг.

Ажабайдал хүндэ гэхэ. Энэш өөрын удхатай. Иимэ гүрэндэ байха заяатай зон эцдэл түрэн гээшэ бээбди даа. Гүрэнэйнгөө ажабайдал, ябаса, шугамые ойлгожо, сэдхэлдэ багтаажа ябахал болоһон даа. Залуушуудта, ерээдүйн үетэндэ, аша гүшанартаа тэдэнэйл саг һайн гүрэндэ һайн байһай гэжэ зосоогоо сэдхэжэ, гал бадаруулжа ябаха хэрэгтэй. Муу гээд лэ ябахадаш, хуул муу байха. һайхан сэдхэл хэхэ ёһотойбди. Ажал гээшэ хүниие хүмүүжүүлхэ, хэрэгтэй болоһон, эмшэлхэ. Заншал гуримуудда наггинаар сахиха, хойноһоош ябаһан үсдөө зүбөөр, гээлтэгүй дамжуулха, хэлсэс гамнаха. «Хэлэгүй арад-арад бэшэ» гэдэг, сагай нэгэ хугасаа соо бүхэли арад үгы болошохо гэжэ байдаг ха юм. Манай үеын, зүбөөр хүмүүжүүлһэн хойто үеымнай оролдогһоор нимэ хуби заяан манай арадтай ушархагүй бээ гэжэл найдаха шухала, энэ шэглэлээр оролдохо, хүдэлхэ шухала. Мүнөө сагай эрьсэ айнабтар түргэн болоод, хүн зарим юумэндэнь үрдинэгүй, мин лэ хүлгөөн соо байхадаа, олон лэ юумэмнай саашаа һандархада болохо гэжэ һанаагаа зободогби. Хүлгөөн соошы һаань, өөрынөө шугам, өөрынөө хууриие олохо хэрэгтэй...

Энэл даа, аргагүй хүндэшы, хүндэтэйшы артистын ажалтай ами наһаа холбоһон Россин габыата артист Содном Даревич Хажитов!

Николай ШАБАЕВ.

Дуулангүйгөөр аргамгүй, Дуулахаа түрэн заяатайб. Дуулаагүйдэм наһамни - Дунгаа сэмүүн үдэрүүд лэ.

Д.Дамбаев.

Эхын халуун умайһаа унажа, энэ оршолонто юртэмсэдэ түрэхэдөө, тэнгээхэ хүнэй уурагтай хамта эхэ хэлсэе, үлгын һайхан дуунай аялагы, хайрата эжынгээ дулаахан аяган дээрэ үлгэдүүлэн хүн болоходоо, сэдхэл зүрхэндөө шэнгээдэг гээшэбди. Мүнхэ тэнгэри дорон хүн түрлөө оложо, мүн-дэлһэн саһаа хойшо наһанай эсэс болотор хүн бүхэн өөрын эдлэхэ табисуураар ябадаг ха юм. Энээниинь зүбөөр эдлэжэ ябаха манай уялга болоно бишуу.

Би хэдхэн жэлэй саада тээ Буряадай гүрэнэй академическэ оперо болон баледэй театрай тайзан дээрэ табигдаһан Бизен «Кармен» гэхэн оперо хужарлажа хараа бэлэйб. Тэндэ гол ролийнень Буряад Республикын арадай артистка Татьяна Шойдагбаева сэдхэл хүдэлгэмэ хурсаар, онсо өөрын маягаар Карменэй образ харуулааһаа нэн. Карменэй роль хадаа алишы талаараа «меццо-сопрано» хоолойтой дуушадай дунда эгээл «орёл» гэжэ тоологдодог байба.

Тинхэһэ тэрэ гэхэн саһаа хойшо минии һүүлэй үедэ Татьянын зохёохы ажаалаар һонирхдог болоһон гайхалтай бэшэ юм аабза.

Түрэлхини бэлитэй Татьяна басагаһан балшар бага наһанһаа дуу дуулаха, хатарха дуратай байшоо.

Түрэл гушан гурбан Гулбай ехэ нуурнуудтай Ярууна нютагай Иисэнигнээ дунда һургуули дүүргэһэннээ удаа, бэлитэй, уран һайханай, аялга дуунай шэдигтэ хүсэндэ зүрхөөрөө абтажа, Улаан-Үдын П.И.Чайковскийн нэрэмжэтэ хүгжэмэй училищидэ ержэ дуунай таһагта ороһон байна. Эндэ олондо мэдэжэ болоһон

НАЙХАН СЭДХЭЛНЭЭ – НАЙХАН ДУУНУУД

Г.Шойдагбаева, В.Цыдыпова, О.Аюрова, Т.Дамдинжапова, г.м. дуушадыг хүмүүжүүлэн гарган Россин Федерацийн арадай артистка Надежда Казаковна Петровагай шаби болоһон намтартай.

Харин һүүлээрнь Ленинградтай Н.А.Римско-Корсаковой нэрэмжэтэ Гүрэнэй консерваторидо, Россин габыата артистка Тамара Дмитриевна Новиченкын класста оюутан боложо, амжалта түгэс дүүргэһэн байна.

Тингэжэ түрэл нютагаа бусажа, Буряадай гүрэнэй академическэ оперо болон баледэй театрай гол дуушадай тоодо ороо бэлэй. Харин бүхы дэлхэйгээр суурхалһан эгшэ Галина Бадмажаповна Шойдагбаевагай хойноһоо тайзан дээрэ гарахань тон ехэ харюусалгатай байгаа ёһотой. Тингэбэшье мийэрһэн хараһатай, урихан шарайтай Татьяна өөрын һайхан хоолойтой, талаан бэлитэй байжа, Буряад оройнгоо дуунда дуратайшуулай дурыень булажа шадаа бэлэй.

Илангаяа, оперын дуушан гээшэ, минии наһаада, орёохон ажал болоно бишуу, юундэб гэхэдэ, классическэ - оперын ари тон тааруулжа, зүб мурөөр дуулахын хажуугаар, сэдхэл сооһоо наадажа байһан хүнэйнгөө образ - дүрэ харуулжа шадаха болоно ха юм. Татьяна өөрын һайхан хоолойтой байхаһаа гадна, драматическэ гайхамшагта бэлгэ шадабаритай гэжэ тэмдэглэмээр. Тэрэнэй тайзан дээрэ дуулаһан, наадаһан образууд онсо өөрын маягтай, дабтагдашагүй үнэншэмэ тодо, харагшадай зүрхэ сэдхэл

хүдэлгэмэ гэжэ адаглахаар байдаг.

Эдэ жэлүүдтэ Татьяна 30 гаран оперодо багашье, ехэшы партинуудыг гүйсэдхөө. Нэгэ хэдэнь тоолоод үзсэл даа: Чайковскийн «Евгений Онегин» - Ольга; Римский - Корсаковой «Садко» - Любава; Сен-Сансын «Самсон и Далила» - Далила; Гуногай «Фауст» - Зибель; Вердин «Трубадур» - Азучена; Россинийн «Севильский цирюльник» - Розина; Чайковскийн «Пиковая дама» - Полина и Миловзор; Бородин «Князь Игорь» - Кончаковна; Бизен «Кармен» - Кармен; Мусоргскийн «Борис Годунов» - Марина; Молчановай «Зори здесь тихие» - Женя Комелькова; Мусоргскийн «Сорочинская ярмарка» - Хивря ба үхибүүдтэ зориулагдаһан олон тоото зүжэгүүд болоно.

Бэлитэй дуушан олон хари гүрэнүүдээр концертээр ба

харалга-мурьсөөпүүдтэ хабаадажа, талаан бэлитгэ харуулжа ото байдаг, аяар холын Голланди, Япон, Австри, Хитад, Монгол, Франци, Америкэ болон олон газарнуудаар дуунда дуратайшуулай һайшаалда хүртэһэн юм.

Татьянын зохёохы ажаддань дуунууд баһал онсо хуури эзлэдэг. Олон жэлүүдэй туршада тэрэ Буряадай гүрэнэй телерадиокомпанийн Чингис Павловай нэрэмжэтэ арадай инструментүүдэй оркестрой дуушанаар хүдэлөө. «Баян талын аялга» гэхэн дамжуулгада Татьяна гүйсэдхэһэн дуун заагагүй захилада ородог болоһон.

Дуун гээшэ хүниие эблэрүүдэг, хани нүхэд болгодог, гунигыень сэлмээжэ, урма баяр бадаруулдаг шэдигтэй ха юм. Тингэһэ тэрэ олон буряад, монгол, италийн, француз хэлэн дээрэ дуу ба романснуудыг шадамар бэрхээр дуулаха зуураа залуу үетэнэй гуниг, байрые, хүсэл эрмэлзэлые, инаг дуранай хүсые, эхэ нютагай шэнжые зохидоор, зүрхэ сэдхэлэй хүбшэргэе хүлгүүлэн гүйсэдхэхэ шадабаряараа онсо илгардаг, тэрээгээрэ зон хүнэй сэдхэлдэ мартагдашагүйгөөр хадугдашадаг.

Буурал Буряад оройнгоо олонхон нютагуудаар, Эрхүү, Штэт, Алайр, Боохон ба Агын аймагуудаар түрэл коллективтээ концерт-наада харуулжа, арад зоной шанга аялга ташалгаар оло дахин утгуулаа. Аяар холын Агын элдин талын ажалша малша арад зон талаан бэлитыень сэгнэжэ. «Агын Буряадай автономито округой

соёлой габыата хүдэлмэрилэгшэ» гэхэн нэрэ хүндэ баяртайгаар олгоһон юм.

Түрэл театрайнгаа ямаршые үйлэ хэрэгүүдтэнь, суг хамта ажалладаг нүхэдөөрөө, тон харюусалгатайгаар эрхимээр хабаадагыень ажалай үрэ дүнгыень олон тоото баярай тэмдэгүүд ба «Буряад Республикын арадай артист» гэхэн нэрэ зэргэ гэршэлнэ бишуу.

Гол ажалайнгаа хажуугаар 1994 онһоо хойшо Зүүн Сибириин гүрэнэй соёлой академин дуунай таһагай багшаар хүдэлжэ, ургажа ябаа олон залуу үетэндэ хүгжэмэй эди эшди заажа, дуунай баялитай танилсуулан, абьяс ехэтэйгээр, бэлгэ шадабаряараа хубаалдана. Арбаад жэлэй туршада хэдэн оюутадыг хургажа, дуунай үргэн харгыда гаргаал даа. Мүнөө Вера Пнёва, Катя Балабанова, Ольга Филиппова ба республикын, уласхоорондын харалга-мурьсөөпүүдэй лауреат Белинга Ринчинова гэгшэд багшатаа ади «Ехэ театрайнгаа» тайзан дээрэ суг хамта ажаллаха зол хубитай байһандаа баясана ёһотой. Харин Эрхүүгэй хүгжэмэй театрта Оксана Безбородова амжалта түгэс ябана.

Татьяна хүн шанараараа ехэ сэлэр сэхэ зантай, сээсн ухаатай, уян нимгэн сэдхэлтэй, харилсаанай талаар ехэл найдамтай нүхэр юм. Мэдэжэ хүгжэмшэн Базыр Очирович Цырендашиевай «Һайхан сэдхэлгүй хүн дуушан боложо шадахагүй» гэжэ хэлэһэн үгэнүүдынь заагагүй ухаанда ороно.

Үнэхөөрөөшье, тиймэл даа. Ажабайдалай харгышни арюун тэгшэ, дураншни һаруул сэлмэг, наһанай хүсэлшни аза талаантай, оюун бэлитшни ульһа шэднээ бууруулангүй, юртэмсын дүүрэн жаргал эдлэт даа, Татьяна!

Шойжит БАДМАЕВА.

(Үргэлжлэл. Эхнийн 2006 оной мартын 2-ой дугаарта).

Баһа нэгэ амархадаа, Мархаанзайн дооромбын буурал баабайда абаруулан тухай хөөрбэ:

«Мархаанзайн дооромбо, Эрдэни Галшиев, энэ баруун Ород нотагай хүн байгаа. Тэрэ Түгэд ошоожо, хорёод жэлдэ шажанай нургуули үзэһэн юм ха. Тэрэ аргагүй бэрхэ лама болоһон, тэндэхи ламанары мэдэхэ мэдэсээрэ булиһан, шанга хоолойтой лама болоһон байгаа.

Тэндэхидүүл ехэтэ атаархаба ха. Зэм оложо гү, али бии болоһод, тэрэни саазалха хүрэтэр гэмнэбэ. Саазалха үдэрншье гаргагдаба ха. Тэндэхи гуримаар хэһээлтэдэ ороһон хүниие туулгаад, дээрэһэнь хүндэ гэгшын мулса буулгажа, няза сохижорхидог байгаа ха. Мархаанзайн дооромбо тэндэхи нэгэ мэдэлшэ ламада хандаба. Тэрэнь иигэжэ абарал буулгаба гэхэ: «Нютагташһи нэгэ сагаан үбгэн бии юм байна. Тэрэл үбгэн шамайе абаржа шадахал даа», - гэхэн гэхэ. Мархаанзайн дооромбо абанаар ойлгобо. Буурал баабайгаа хоёр хоног ооголбо. Энэ айдаһатай сааза үглөөнэй улаан наранаар болохо байгаа. Саазалха сагыншье тулажа ербэ, Мархаанзайн дооромбо няза сохиюулаха хандай дээрэ тууба. Энэ хэһээлтэ ябуулжа байһан хүн гэгтэ шанга гэгшээр: «Байгы, байгы!» - гэжэ хашхарба. Юун болобо гэжэ гайхаад, эрьсэд харан гэхэнь, тэрэ хэһээлтэ хэдг гэрэй үүдэндэ боро моритой сагаан үбгэн номо хоршо татаһай, хоршоһоонь хүхэ дүлэн гаража байба. Хэһээлтэ тэрэ дороо хоригдобо. Дахинаа эрьсэд харахадань, Буурал баабай үгы, гэгшүүр дээрэ моринтой табгайн дүрбэн мүрэй сараа үлэшэнхэй харагдаба. Хэһээлтэ поёд Мархаанзайн дооромбын урда һунажа унаһан, хүлсэл гуйһан байгаа. Иигэжэ Буурал баабай нотагайгаа эрхим хүбүүе аршалһан байдаг. Агваан баабайн хөөрхэдэ, үхибүүд амьяа абангүй гэхээр, шэмсэггүй һуужа шагнадаг хэн. Зай, моринтгүй амараа, ажалдаа гарагты гэхэдэнь, тэдэ: «Үшөө нэгэ юумэ хөөрхэ үгыт даа» гэдэгээр ябаха. Бэшэ үхэдэнь нургуулидаа ябашанхай, эдэ атаархажа, гомдожо ябана аа гү гэжэ һанаад, үбгэд үдэр бүри нэгэл һонин юумэ хөөрхэгэ хэн. Аралай бүхал хараа байса хоробо. Нүришэндэ туһалхынь Раданхай үгтэбэ. Эдэ хөөрөө дуулаһан Раданхай Агваан баабай тухай баһал үнэхөөрөө болоһон ушар хөөрбэ: «1916 ондо болоһон ушар. Росси гүрэн арын ажалда бага яһатаниие суглуулжа хүдэлгэхэ болобо.

Манай элдэһэ яһала олон зон ябаха болободы. Ородой Адагһаа Сэрэн бидэ хоёр һэмди. Эрхүү хотһоо һайса үнгэрөөд ябатараа, поездомнай байшаба. Юунэйшье болоһынь бидэ яажа мэдэхэбиди даа. Тэрэ поезд соо нотаг бүриһөө шахуу хүбүүд ябаһан байгаа. Поездын байшахада, хүбүүд шууялдаад, газашаа гарашаба. Манай дунда Эрхүү талын буриад хүбүүд ябаһан байжа, ехэтэ һонирхон хоорондоо хөөрэлдэбиди. Тингэһээр байтараа, барилдаа гэлсээн болошобо. Хүбүүд залуунууд, хүсээс үзэлсэхэ дуратай ааб даа. Эрхүү талынхид нэгэ мундуу томо хара хүбүүе табиба. Энээрүүхүн барилдаха хүниие оложо ядаһаар байтараа, Сэрэниие түлхээд гаргажархиба. Сэрэниие түлхэ дундаа ябаһан, набтарханшье һаа, багжагар юумэ гараба. Шууяан, хүхилдөөн яашахб. Сэрэн самсаа тайлаад, намда үгэжэрхибэ, нүгөөдэнь баһал самсаа тайлаба. Тэрэ хоёр барилдаагаа эхибэ. Сэрэн томо хүнэй гарт орохогүй гэжэ, гараа урагшань дэлгэнхэй тойроодгүйжэ ябана. Сэрэн аргагүй түргэн хүбүүн һэмнай. Нэгэ буршагад гэхэдэ, тэрэ хүнэйнгөө доогуурнь ороод, үргөөд «лус» гэтэр газарта хаяжархиба. Ушар олиггүй шанга хашхаралдаан болобо. Манайхин Сэрэниие үргөөд абаад ябашаба. Нүгөө талаархин дахинаа барилдаа гэгэ. Нанаатай байтарнай, поезд ябаха болошобо. Иигэжэ энэ Сэрэн шуран бэрхээс үзүүлэн юм. Арын ажалда Архангелсэ багта жэл үлүүтэй хүдэлөө һэмди. Агаарай байдал тэндэ ондоошог, үбшэндэ дайрагдажа, олохон хүбүүд гээдэһэнхэй, яһаа харин газарта хаяһан юм», - гээд хөөрөөгөө Раданхай дүүргэбэ. Үндэр наһатай зоноор суг ябажа, нотагайгаа элдэб һониие шагнажа, ойлгожо ябахада, багашууд ехэл һонин хэн.

Энэ үнэн болоһон ушарые дуулахадаа, үхибүүд бээ алиһье талаараа урда табидаггүй, Агваан баабайе ехээр хүндэдэг болоһон хэн. Харахада, набтархан

энэ хүн иигэжэ нотаг зоноо суурхуулан юм гэжэ хэн мэдэхэ байһан юм. Иигэһээр байтар үбшэнэй ажал ходоорхо тээшэ болобо. Үбгэд үбшэнэй хорой бариха болоод үлэбэ, үхибүүд таряан ажал дээрэ сентябрь дүүртэр эсэртэрэ хүдэлбэ. Ехэнхи үхибүүд нургуулиа орхиһон байгаа. нургуулин эхилхэдэ, Балдоржын нүүхэд ехэл дуратайгаар Хэжэнгэ оробод. Балдоржо Хара добо гэжэ газарта үбгэн баабайндаа байха болобо. Далаад наһатай үбгэн баабайн Содиом ахайхан гэдэг час заһадаг, дархадаг үбгэн хэн. Энэ багта городоһо бэшэ газарта час заһадаг хүн байгаагүй. Тэрэ сагта ехэл хэрэгтэй, хүндэтэй хүн ябаха. Ондоогоор Содном-дархан гэжэ нэрэтэй хэн. Энэ айлал гэртэ элдэб маягай часынууд байха. Баруун ханадань үлгөөтэй байһан часы хүсэжэ ерэхэн часай тоогоор хүхы шэнгээр донгодохо. Часыгай дээдэ заһадань багахан үүдэн нээгдээ, хүхы

дүрбэн хүлһынь хүнды. Хүлһүүдын тээ доогуур бүлхэгэр. Хүлһүүдын найман газараар гурбан хурга утатайгаар нэтэлээд даражархихадань, гоёхон булсагар болоо ааб даа. Дүрбэн хүлһынь ролиттой, хайшаашье эрьсэдэжэ байдаг, ара түшэлгэдэнь хоёр тархитай бүргэд алтаар һиилэнхэй. Тэрэ бүргэд табгай шэнээн, далиа хоёр тээшэнь сэлнхэй, дали бүхэндэнь 4-4 моритой хүн һиилэн гарганхай, иимэ аргагүй гоё бүтээл хэгдэһэн байба. Энэ трониие Николай II барихадань, тэрэ ехэтэ гайхадань, дээрэнь һуугаад эрьсэдүүлжэ, энеэсгээжэ һууһан юм гэхэ. Тэрэһэнхэ хойшо Николай II буряад зониие аргагүй-уран дархан зон гэжэ тоолодог, хэлэдэгшье байгаа ха. Ямаршье мастерской үгыгөөр иимэ нарин гоё бүтээл байгуулаха гэшэ бэлэн хэрэг

километр газарта байдаг байраһаа үдэр бүхэндэ ябаха. Табадаһин үхибүүдэ нилээдгүй ехэ шадал бараха ябадал гэшэ. Ушхайтын үхибүүд үглөөгүүр бүлэг бүлэгөөрөө зүүлжэ гүйдэхэ, урогой һүүлээр булта шахуу нэгэдэнхэй ябаха. Харгыдаа носолдохо, наншалдаадшье абаха. Хэрэлдэхэдэ, Бадмашка Бадма хоёр яһала хэдэрнүүд, хорон үргэтэй Цыренбал яһа хаяжархёод, наншалдангүй гарашаха. Ринчин барилдаа абанаар суһалдаад орхихогүй, Чим. А. Доржо хүндэ бэлээр диилдэхгүй, нилээн шанга. Тэдэ булта Дандарһаа гайхаха, үһэрхэ хүн байхагүй. Наһаар багашаг Даша, Ошоб, Цырен-Дондок, Балдоржо гэдэгүүд аха хүбүүдээр этэрсэлдэхгүй, илгаран татаад ябаха. Сугтаа ябаһан басагад орхёод ябашаха. Үдэр бүхэн тэдэ

Балдан-Доржо РЫБДЫЛОВ

ДАЙНАЙ ҮЕЫН ҮХИБҮҮД

Туужаһаа хэнэг

бултайха. Часай тоогоор (табан часта таба дахин г.м.) гүк-гүк гэжэ донгодохо. Хойто ханадань часай тоогоор сохидог часы үлгөөтэй байха, унтарин хажууда хэрэгтэй сагтаа табидаг будильник хонходоог. Тэдэ ханын часынуудые хүндэһэн гирьдаража ябуулдаг хэн. Тэрэ үедэ ехэнхидэ хармаанай часы гээд байһан. Содном-дархан дала наһатай боложо ябаһан аад, үбэл зунгүй велосипедээр ябаха, үндэр нарин бсөтэй, нягта нарин гэгшэнь аргагүй. Алта мүнгэ хайлуулдаг багашаг-амһарта байдаг хэн. Ахайхан үглөөгүүр эртэхэнэ бодоод, нүдэндөө шэлээ хээд, лупа бариад, хүнэй заһаха гэжэ үгэһэн часы носожо, бүхэли үдэртөө һууха. Хамаг бүхы дарханайн зэмсэг хуу хурса, харахада, бэлэ-хэнээр юумэ бүтээжэ һуудаг хэн.

Энэ айлалхы хоёр хүнэй сепаратортай, нэгэнзэнь хүнэг 20 литрэй, нүгөөдын хүнэг багахан, 5 литрэй. Томо сепаратораарнь тухайлан бодоходо, урдань олон үнээ һаадаг айлалхы байһан гэжэ мэдэхээр. Тэдэнь кулак болонгүй халаһан. Юб гэхэдэ, 1929 ондо Хүхэ-Дободо түрүүшын коммунын нээгдэхэдэ, дарханайн боложо ороһон. Тэрэ үедэ ехэл үнэй сэнтэй морин косилка, морин тармуур ба бэшэһе ажалай эбсэгүүдые ехэ бэрхээр заһажархидог байгаа. Тэрэ сагтаа тон хэрэгтэй хүниие кулак болгожо ябуулаагүй гэхэ. Нютагай зон ганса нэгэ ержэ, элдэб юумэ хөөрэлдэхэ. Нэгтэ ахайхан Ампил (Вампил) дархан тухай ехэл һонин юумэ хөөрбэ: «Миний эгшэ Сэрэн Ампил дарханай бэри болоһон юм. Ампил дархан гэшэ аргагүй уран дархан хүн ябаа, тэрэ буряад зониие хаанай урда ехэ дээгүүр абхуулан хүн юм. 1891 ондо Николай II хаан болоогүй ябахадаа, дэлхэйн олохон гүрэнүүдээр ябажа, газар үзэһэн байгаа. Япон гүрэн хүрөөд, наашаа бусахадаа, Хори дээгүүр гараха байгаа. Тэрэ үедэ түмэр харгы манай иишэ ерээдүй байгаа хэн ха. Гүрэнэй засаг бариха, хожомой Россин гүрэнэй хаан Николай Цезаревич (хожомоо Николай II) хаанда зориута бэлдэһэн повозкотой ябаха байгаа. Хорин дүүмээрхин ямар бэлэг бариха гэшэб гэжэ ехэтэ хэлсэб. Дүүмын газар дээрэ мэдээжэ болоһон дархашуулые суглуулба. Тэдэнь соо эгээл уран бэрхэ дарханайн Ампил-дархан гэжэ тодорбо. Ампил дархан Ушхайта нотагай урда оршодог Сэгээн Хуһанда һуудаг хүн байгаа. Хаанда хүбүүн мүнгэн һандай (трон) хэжэ бэлэг бариха болобо. Энэ хэрэгтэ 736 мүнгэн монето, хэрэгтэй алтан олдобо. Ампил дарханда дарханай зэмсэг элбэг байгаа. Алта мүнгөөр элдэб юумэ хэхэдэнь, сохиходонь тааруу зөөлхэн мохёор (мохи хайлуулаад) хэн хабагай г.м. олон янзын зэмсэгтэй хэн. Хэдтуһалаа юм мэдэгдэнгүй.

Тэрэ трон үргэлжэ мүнгөөр хэгдэһэн,

А.Сахаровскаягай зураг

бэшэ байһан. Петр Бадмаев гэжэ гайхамшаг аргашан, энэ ехэ уран Вампил дархан тэрэ хаанай досоо эгээл сэрбэр үндэр дээгүүр сэдхэл түрүүлэн байгаа ха», - гээд дүүргэбэ. Нэмээ хэлэхэдэ, энэ ехэ суута дарханай уг гарбалнууд Гашиновууд гээд, тэрэл Ушхайта нотагта һуудаг. Гайхамшаг юмэн - тэдэнь соо дархан, уран эршье, эхэнэршье зон бии юм. Тэрэ юрын зон. Энэ ехэ бүтээл бии юм гү, али үгы юм гү, мэдэнгүйбди.

Балдоржо энэ байхадаа, үнжөөд лэ хоолоос түүхээ хойшоо гараха. Уданшьегүй үбэр газараар хоолоос олдохо болоод, ара гарадаг, холохоно ошодог болобо. Хоолоос түүхээс үхибүүд, хүшэд ехэл олон ябаха. Хулганаанай үргэн бээржэ, гартла модотой ходел ябаха. Нэгтэ Балдоржо хулганаанай үргэн (складный) оложорхибо. Уудалһаар байтарнь, үшөө хоёр басагад гүйдэжэ ербэдэ. Басагадые намнаха аргагүй, хубаалдажа абабад. Хэдышье ядаруу сагшье һаань, тэрэ амитадай хоол хуу бултыень абангүй, заримыень нүүхэн соонь орхиһон байдаг. Энэ нургаал заабарин хүсэн юм ааб даа. Олзотой ерэхэдэнь, хүшэн эжынь ехэл байрлаха. Үдэшэндөө хоолоосоо эмиржэ орооһыень абаад, үглөөниинь талхан болгодог хэн. Райцентртэ зон олон, уданшьегүй ара газараар хоолосолхон гайтай болобо. Балдоржо амаралтада Ородойнгоо-Адаг хоёр хоногоор ошодог, нэгэ үдэрнь хоолоос түүжэ гү, али овин хамажа үнжэдэг хэн. Нагаса эжынь ехэтэ һайрхуулаха, туламаар дүүрэхэ орооһо олоош гэхэ. Тэрэ үедэ айл бүхэнхидэ гар тээрмэ заагагүй байха. Требованээр абаһан орооһоо баһал гар тээрмээр талхан болгодог хэн. Хоолоос түүхээс 17 километр гэртээ ошохо гэшэ ехэл хэрэгтэй хадань ябадаг байгаа. Табадахи класста ехэ олон Ушхайтын үхибүүд һурадаг хэн. Тэдэнь ябаха харгынь Хара-Добын хойгуур гарадаг байгаа. Ушхайтаһаа нургуули хүртээр 5 модо болохо, Чимит-Доржо Ажалша гэжэ 12

шууялдажа ябаха. Хэрбээ райцентртэй гү, али Хүхэ-Добын хүбүүдэй нэгэндэнь довтолоо һаань, эдэ хоорондоо зүршэлдэжэ ябаһан зон тэрэ дороо нэгэдэһэхэ. Иимэ зон ябадаг хэн. Тэдэ тэдэ үхибүүд удаан хураха аргагүй байжа, байн-байн нургуулиа орхиһон байдаг. Энэ хатуу хүндэ сагай хойшолон байгаа. Тэдэ ямарханшье эрдэмтэй зон болохо аад, хоолойгоо тэжээхэ баатай боложо, хуралсалаа орхиһон гэшээл даа. Энээхэн ушар дээрхэ бодоходо, ганса Ородой-Адагта бэшэ, харин бэшэһе ондоо нотагуудаар үхибүүд, хуралсалаа орхижо, эхэ, эсэгдээ туһалха, хоолойгоо тэжээхэ ёһотой болоһон байгаа. Тон нэтрүү гү, али ямар нэгэн арга боломжотой хүүгэд хуража гараһан байгаа. Дайн

байлдаанай боложо байһан нотагта багашуул концлагерьта хаагдаһан, буудалдаһан, алууланшье байдаг. Тэдэ хэды ехэ зоболон үзөөб даа! Тэдэһэндэ орходоо, энэ ондоо ааб даа. Тиибэшье үхибүүд хоолон ябажа, гэдэһэ үлдэхые, эсэхые дүүрэн үзэһэн байдаг. Мүнөө 1942 оной эсэс, үшөө һайжарха саг үдэл байгаа. Хамаг ядарал зоболон, үбшэ хабшан утгажа байһыень тэдэ юу мэдэхэб даа. Үдэр бүхэнхэй эсэргүү, хүшэр байдалые дабажа, нилээдгүй зоригжожо ябаһан зон байгаа. Субботын үдэр, заримандаа пятницанда 4-5 үхибүүд дүрбэн урогой һүүлээр гэртээ Ородой-Адаг руугаа ябагалха. Ябагалхадаа бэрхэнүүд боложол байба. Ябагалдаг үхибүүд-Базар-Ханда, Маруся (Цырен-Дулма), Митя, Баяндай, Балдоржо, Цырен-Даша гэдэгүүд хэн. Хожомынь ондоо үхибүүд ябалсадаг болоһон юм. Саһанай орошоходо, хоолоос түүхээс гарахы аргагүй, Хэжэнгэдэ байһанай хэрэггүй боложо, Балдоржо эжыдэ туһалангаа Шанааһаа ябажа хураха болобо. Шанаада Молотов колхозой хүнэй фермэ, Хэжэнгэһэ 4 модоной газарта һуурижаһан байгаа. Шанаа госфондын газар хэн. Үбэлэй амаралтаһаа хойшо Балдоржо Шанааһаа ябажа хураба. Тэндэһэ 3-4 үхибүүд ябаха. Тэдэ гэгэл: Балдоржо, Баяндай, Маархаб (Марк), Маруся (Цырен-Дулма) гэгэнүүд, Шанаа гэшэ уһанда абтаһанай, мянгаад гектар сабаллантай тон ехэ газарта аймагай 4 колхоз сабшадаг хэн. Тэдэ сабшалангынь хүшхэржэ абадаггүй, ехэнхын уһан соо үлэшэдэг, хабартаа үбшэнэй дууһахада, мүйлһэн дээгүүр хадга сабшадаг байгаа. Хабартаа ямар нэгэ шалтагаанаар гал аһашоо һаа, аргагүй ехэ түймэр гарашаха. Һүүлдэнь хүлэрэ бии болошохо, заримандаа хүлэрэ хэдэн жэл соо носожо байха. Ехэнхидэ уһанда абтаһадань, хүлэршье халаха.

(Үргэлжэлэһын хожом гараха).

ХАМСЫГАА ШАМААД, ШАМБАЙ ХҮСЭЭЭ ТУРШАЛСАХА АЗАТАЙШУУЛ

Спорт

Үнгэрэгшэ долоон хоногой амаралтын үдэрнүүдтэ Железнодорожно колледжын спортивна зал соо армспорт оор эдиршүүлэй ба залуушуулай дунда Росси зургаадахи чемпионат үнгэрбэ. Энэ мурьсөөндэ Хойто Осетин - Алани Республикын, Москвагай, Кемеровын, Карачаево-Черкессин Республикын, Ханты-Мансийска автономно округой, хамта дээрээ 17 команда суглараа юм. 1990-1991 онуудта түрэн хууль, басагад түрүүшын үдэр хүсэ шадалаа туршалсаа. Аяар холын Хойто Осетин - Аланин команда эндэ ударидаа. Энэ республикын түлөөлэгшэд арбан жэлэй хугасаа соо Росси дотор таалалгаряагүй түрүү хуурида хамтаараа гарана.

Железнодорожно колледж соо аргагүй олон хүн суглараа гэжэ ханаханын, Хойто Осетин командые хүтэлбэрлэгшэ, Росси габыата тренер Майрам Харитонович Цолоев: «Эндэтнай үсөөн хүн гэшэ, манай тэндэ армспортын мурьсөөнэй үдэс нэгэ шэгнүүрэй категорида 70-100-гаад шахуу хүн суглардаг юм», - гэжэ мэдүүлэ. Армспорт оор энэ республикада ехэшүүлэй дунда арба гаран бүхэдэлхэйн чемпионуд бии. Улаан-Үдэ ерэн залуушуулай команда соо Европын чемпионуд, спортын мастернууд олон байгаа.

- Зургаан сүүдхэ поезд оор ябажа ерэхэдэ, өөр дээрээ мэдэрбэ, танай команда, тренер Александр Васильевич Трескин ямар хүсэл оролдог гаргажа, аяар холын мурьсөөнүүдтэ хабаадана гэшэбэ, - гэжэ М.Х.Цолоев онсолон тэмдэглэ. Гэрнээ гархангаа хойшо Майрам Харитонович шабинараа эндэхи сагтай тааралдуулан бага багаханаар эртүүр нэрүүлжэ захалаа, тиибэшэ холын айлшад ерэн үдэртөө ехэл эсэнги янзатай байгаа.

- Энэ мүнөө ерэн манай команда соо минии Чиколла нотагай 10 спортсменүүд хабаадана, - гэжэ залуушуулай дунда Европын чемпион, РСО-Аланин түлөөлэгшэ Азамат Ельджаров намайе гайхуулба. - Манай багахан хүдөө нотага бүхэ барилдаан, армспорт ехэ хүгжэнги. Та манай бүхэ барилдаагаар

Олимпийн чемпион Арсен Фадзаевые мэдэхэ гүт? Тэрэ манай баһа нотагай хүн, би тэрэ хүндэл адли хүсэтэй байхаяа ханаханаб!

Омогдорюун зантай Азамат Владикавказай барилгын институтай 2-дохи курсын оюутан. Түрэн тоонто нотаг тухайгаа сэдхэлэй дулаа н үгнүүдээр хөөрэхэдэ, Чиколын ажаһуутшад уг угаараа бултадаа барилгашад болоно. Тиймэһээ хургуулияа дүүргэд, ямар мэргэжэл шэлэхэб гэнэн арасадаа асуудал гарадаггүй. Хүгшэн аба, эсгэн, хүбүүнийн заншалта ёһоороо барилгашад болоно. Нотагай хургуулийн секцидэ 30-40 үхибүүн армспорт оор бээ хоридог байна, бүхэ барилдаагаар үшөөшэ олон юм аабза.

Тиймэһээ энэ жэлэй удаадахи чемпионатта Хойто Осетин - Аланин команда булоу ехэ очког оор дилэлхэнийн гайхалгүй.

Буряад ороной команда 40 хүнөө бүридхэгдөө. Басагад командда гол түлэб Железнодорожно колледжын оюутад түлөөлөө. Тус хургуулийн хурагша Ольга Словянина 50 кг шэгнүүртэ 2-дохи хуурида гараа. Спортын мастер кандидат Алена Шитина 60 кг шэгнүүртэ 12 басагадые дилэлжэ, түрүү хуури эзэлэ.

70 кг шэгнүүртэ Анна Солдатова гурбадахи хуурида гараа.

Буряад Республикын армспорт оор ахмад тренер Александр Васильевич Трескинэй хэлэхээр, хүүлэй жэлүүдтэ манай басагад команда дунда зэргэ, тэгшээр тэмсэжэ мурьсөөнүүдтэ хабаадана. Зүгөөр хүбүүд хүүлэй үдэс илалта оройдоо туйлаагүй аад, мүнөө тэднэй яһала найнаар мурьсөөнэй ашаар Буряад ороной команда хамтаараа дүрбэдхи хуурида гараа.

Республикын нуга нотагуудаар армспорт оор хонирхоһон зон олон байха. Хойто Осетин багахан хууриной бүхэ ажаһуугшад энэ спортын зүйлөөр хонирхоһон хаан, манай хүдөөгэй шамбай хүсэтэйшүүл ехээр дортохогүй бээ. Зунайгаа найрта хаба шадалаа туршалсыт.

Ешигма ЦЫБЕНОВА.

Р.Н.БАЗАРОВАЙ фото-зурагууд дээрэ: Буряад ороной түлөөлэгшэ Мария Гаевская удаадахи уулзалгада дилэлжэ; Хойто Осетин-Алани Республикын тренер М.Х.Цолоев Европын чемпион Азамат Ельджаров шабината.

• ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ •

Понедельник, 3

● ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00 «Доброе утро»
10.00 Новости
10.05 Т/с «Убойная сила»
11.20 «Детективы»
11.50 Т/с «Виола Тараканова. В мире преступных страстей»
13.00 Новости
13.05 «Большая любовь Клавдии Шульженко»
13.50 Х/ф «Не хлебом единым...»
15.00 Новости
16.10 «Лолита. Без комплексов»
17.00 Т/с «Талисман»
18.00 «Федеральный судья»
19.00 Новости
19.10 Т/с «Большие девочки»
19.40 Т/с «Любовь как любовь»
20.50 «Жди меня»
22.00 «Время»
22.30 Т/с «Заколдованный участок»
23.30 «Роман со звездой»
00.40 Ночные новости
01.00 «Гении и злодеи». «Конструктор космических бурь»
03.50 «Проклятые кланы»
04.40 Х/ф «Американский президент»

● «РОССИЯ»

06.00 «Доброе утро, Россия!»
07.45, 08.45 Вести-Бурятия
08.15, 09.15 Вести-Бурятия (на бур. яз.)

09.45 Х/ф «В квадрате 45»
11.05 «Гений пародии. Недолгая жизнь Виктора Чистякова»
11.50 Вести. Дежурная часть
12.00 Вести
12.30 Вести-Бурятия
12.50 «Комната смеха»
13.45 «Частная жизнь»
14.45 Вести. Дежурная часть
15.00 Вести
15.20 Вести-Бурятия
15.40 Х/ф «Мой любимый клоун»
17.25 Вести. Дежурная часть
17.40 Вести-Бурятия (на бур. яз.)
18.00 Вести
18.15 «Смехопанорама»
18.50 Т/с «Обреченная статья звездой»
19.45 Т/с «Волчица»
20.45 Вести. Подробности
21.00 Вести
21.30 Вести-Бурятия
21.50 «Спокойной ночи, малыши!»
22.00 Т/с «Опера-2. Хроники убойного отдела»
22.55 Т/с «Призвание». «Вкус сангрии»
00.00 «Вести+»
00.20 «Дежурный по стране». Михаил Жванецкий
01.15 Вести. Дежурная часть
01.35 «Честный детектив»
02.05 «Синемания»

● НТВ

07.00 «Сегодня утром»
10.05 «Кулинарный поединок»
11.00 «Сегодня»
11.20 «Чистосердечное признание»
11.55 «Квартирный вопрос»
12.55 «СЛЕДСТВИЕ ВЕЛИ...»
14.00 «Сегодня»

14.30 Т/с «Бандитский Петербург-7»
16.30 «Чрезвычайное происшествие»
17.00 «Сегодня»
17.25 Т/с «Морские дьяволы»
Канал БГТРК
19.35 Кинематограф
19.50 Чудо-волокно от «Нарана»
Канал НТВ
20.00 «Сегодня»
20.40 Т/с «Улицы разбитых фонарей-7: ЧУЖИЕ ОКНА»
21.50 Т/с «ОДНА ТЕНЬ НА ДВОИХ»
23.00 «Сегодня»
23.40 Т/с «АЭРОПОРТ»
00.45 «СТИХИЯ». Программа Ивана Усачева
01.15 «Школа злословия»
02.15 «Все сразу!» с Петром Фадеевым
02.40 Х/ф «СМЕРТЕЛЬНАЯ ЛОВУШКА»

● Ариг Ус

07.30 «С утра полезно».
08.15 М/с «Сейлормун»
08.45 Жизнь с Уютом. Знаки зодиаки
08.55 Формула успеха.
09.00 М/с «Дикая семейка Торнберри»
09.30 «Предприниматель»
09.45 Наши песни
09.55 «Знаки Зодиаки»
10.00 Т/с «Плохие девочки»
11.05 Х/ф «Летняя школа»
13.40 М/с «Эй, Арнольд»
14.05 М/с «Крутые бобы»
14.30 «Такси»
14.55 «Знаки зодиаки»
15.00 Т/с «Девственница»
16.00 «Офис»
17.00 «Москва. Инструкция по применению». Знаки Зодиаки
17.30 Победоносный голос верующего
18.00 «Предприниматель»
18.15 М/с «Приключения Болека и Лелека»
18.40 Жизнь с Уютом. «Знаки Зодиаки»
18.45 Восточный экспресс.
19.00 «Возможности пластической хирургии». Знаки

Зодиак
20.00 «Stand- up comedi. Улан-Удэ»
20.25 Формула успеха
20.30 Восточный экспресс.
21.00 «Запретная зона»
22.00 «Дом-2. Новая любовь»
23.00 Восточный экспресс.
23.25 «Знаки Зодиаки»
23.30 Х/ф «Счастливчик Гилмор»

● ТИВИКОМ

07.20 «День за днем»
07.30 Школьное ТВ
07.55 М/с «Пауэр рейнджеры».
«День за днем»
08.40 Т/с «МЭШ». «День за днем»
09.35 «Очевидец» с С.Ростом.
«День за днем»
10.30 Новости «24».
10.50 «Час суда». «День за днем»
13.00 «TV-Club». «Пульс столицы»
13.30 Новости «24».
14.00 «Невероятные истории» с И.Дыховичным «Пульс столицы»
15.00 «Камера кафе»
15.15 Т/с «Секретные материалы». Пульс столицы»
16.15 «Мозголомы». «Пульс столицы»
17.30 «Вовочка»
18.45 «Очевидец» с С.Ростом.
«Пульс столицы»
19.45 «Камера кафе». «День за днем»
20.00 «Наш город». «Есть разговор»
20.30 Новости «24».
21.00 Т/с «Боец». «День за днем»
22.10 «Наш город». «Есть разговор»
22.40 «Чудеса кино»
23.20 Т/с «Студенты-2». «День за днем»
00.30 Новости «24».
01.00 «TV-CLUB»
01.15 «Проверено на себе»

● ОСТС - «БАЙКАЛ»

06.00 Т/с «Шпионка»
06.50 М/с «Смешарики»
07.00 М/с «Веселые мелодии»

07.30 Т/с «Моя прекрасная няня»
08.00 Т/с «Не родись красивой»
09.00 Истории в деталях
09.30 Т/с «Моя прекрасная няня»
10.00 Х/ф «Рыцарь камелот»
12.00 Т/с «Бедная Настя»
13.00 Т/с «Как сказал Джим»
13.30 М/с «Соник Икс»
14.00 М/с «Мумия»
14.30 М/с «Самурай Икс»
15.00 М/с «Шаман Кинг»
15.30 М/с «Звездный десант»
16.00 Т/с «Сабрина - маленькая ведьма»
16.30 Т/с «Доктор Кто»
17.30 Т/с «Зачарованные»
18.30 Т/с «Моя прекрасная няня»
19.30 Истории в деталях
20.00 Т/с «Не родись красивой»
21.00 Т/с «Кто в доме хозяин?»
21.30 Х/ф «Американские герои»
23.30 Истории в деталях.
00.00 Т/с «Кто в доме хозяин?»
00.30 Детали

ДТВ

10.00 М/ф
11.00 Т/с «Няня»
11.30 «Как ухаживали кумиры». «Динара Асанова»
11.55 «Неслучайная музыка»
12.00 Телемагазин
12.30 Автоновости «Карданный вал +»
12.50 Х/ф «ШОУ-БОЙ»
15.05 Самое смешное видео
15.35 Т/с «Команда «А»»
16.30 Т/с «Крутой Уокер»
18.55 Х/ф «ГИПЕРБОЛОИД ИНЖЕНЕРА ГАРИНА»
21.00 Т/с «Крутой Уокер»
22.00 Самое смешное видео
22.25 Шоу Бенни Хилла
22.55 Т/с «Бандитский Петербург. ЖУРНАЛИСТ»

1 апреля в 11 часов в здании представительства Агинского округа БРОО «Агинское землячество» проводит турнир по шахматам.

ул. Лимонова, д.4
т. 55-55-85

Вторник

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00 «Доброе утро»
10.00 Новости
10.05 Т/с «Убойная сила»
11.20 «Детективы»
11.50 Т/с «Виола Тараканова. В мире преступных страстей»
13.00 Новости
13.05 Т/с «Черный ворон»
14.10 М/с «По следам Микки Мауса»
14.50 Т/с «Заколдованный участок»
16.00 Новости
16.10 «Лолита. Без комплексов»
17.00 Т/с «Талисман»
18.00 «Федеральный судья»
19.00 Вечерние Новости
19.20 Т/с «Большие девочки»
19.50 Т/с «Любовь как любовь»
21.00 «Пусть говорят»
22.00 «Время»
22.30 Т/с «Заколдованный участок»
23.30 Д/Ф «Космос. Первая кровь»
00.30 Ночные новости
00.50 «2030». Программа Александра Гордона
03.50 Х/ф «Крамер против Крамера»

РОССИЯ

06.00 «Доброе утро, Россия!»
07.45, 08.45 Вести-Бурятия
08.15, 09.15 Вести-Бурятия (на бур. яз.)
09.45 Т/с «Опера-2. Хроники убийного отдела»
Канал БГТРК
10.45 Бамбаахай
11.00 Улгур
11.10 Тайзан
11.30 Спорт-центр. Боевые искусства Бурятии
Канал «Россия»
11.45 Вести. Дежурная часть
12.00 Вести
12.50 Т/с «Призвание». «Вкус сангрии»

13.50 «Частная жизнь»
14.50 Вести. Дежурная часть
15.00 Вести
15.20 Вести-Бурятия
15.40 Т/с «Любовь моя»
16.10 «Суд идет»
17.25 Вести. Дежурная часть
17.40 Вести-Бурятия (на бур. яз.)
18.00 Вести
18.15 Т/с «Кулагин и партнеры»
18.50 Т/с «Обреченная стать звездой»
19.45 Т/с «Волчица»
20.45 Вести. Подробности
21.00 Вести
21.30 Вести-Бурятия
21.50 «Спокойной ночи, малыши!»
22.00 Т/с «Опера-2. Хроники убийного отдела»
22.55 Т/с «Призвание». «Вкус сангрии»
00.00 «Вести+»
00.20 ПРЕМЬЕРА. «Американская трагедия Александра Довженко»
01.15 Вести. Дежурная часть
01.35 Х/ф «Камышовый рай»

НТВ

07.00 «Сегодня утром»
10.00 Т/с «ГРАФ КРЕСТОВСКИЙ»
11.00 «Сегодня»
11.20 «Чрезвычайное происшествие. Обзор за неделю»
11.50 «Принцип «Домино»
12.55 Т/с «Рублевка. Live»
14.00 «Сегодня»
14.30 Т/с «Улицы разбитых фонарей-7»
15.30 Т/с «ОДНА ТЕНЬ НА ДВОИХ»
16.30 «Чрезвычайное происшествие»
17.00 «Сегодня»
17.25 Т/с «Возвращение Мухтара-2»
Канал ВГТРК
19.35 Часы старения замедлили свой бег
19.45 Спортивная программа «Тамир»
Канал НТВ
20.00 «Сегодня»
20.40 Т/с «Улицы разбитых фо-

нарей-7: ПУСТЯКОВОЕ ДЕЛО»
21.50 Т/с «ОДНА ТЕНЬ НА ДВОИХ»
23.00 «Сегодня»
23.40 Х/ф «СКВОЗЬ ГОРИЗОНТ»
01.15 Т/с «МЕДИЦИНСКОЕ РАССЛЕДОВАНИЕ»
02.45 Т/с «КЛАН СОПРАНО-5»
03.35 ФУТБОЛ. ЛИГА ЧЕМПИОНОВ. «МИЛАН» /Италия/ - «ЛИОН» /Франция/. Прямая трансляция

Ариг Ус

07.00 Восточный экспресс.
07.30 «С утра полезно»
08.15 М/с «Сейлормун»
08.45 Жизнь с УЮтом. Знаки Зодиаки
08.55 Формула успеха.
09.00 «Восточный экспресс».
09.25 «Маршрут: полезные советы»
09.45 Наши песни
09.55 «Знаки Зодиаки»
10.00 Т/с «Плохие девочки»
11.00 Х/ф «Счастливчик Гилмор»
13.00 М/ф «Сказка старого дуба»
13.15 М/с «Как говорит Джинджер»
13.40 М/с «Эй, Арнольд»
14.05 М/с «Крутые бобры»
14.30 Такси
14.55 «Знаки Зодиаки»
15.00 Т/с «Девственница»
16.00 «Офис»
17.00 «Москва. Инструкция по применению»
17.25 Знаки Зодиаки
17.30 Победоносный голос верующего
18.00 Маршрут: полезные советы
18.15 М/с «Приключения Болека и Лелека»
18.40 «Жизнь с УЮтом»
18.45 Восточный экспресс.
19.00 «Необъяснимо, но факт». Формула успеха
20.00 «Будни»
20.25 Знаки Зодиаки
20.30 Восточный экспресс.

21.00 «Запретная зона»
22.00 «Дом-2. Новая любовь»
23.00 Восточный экспресс.
23.25 «Знаки Зодиаки»
23.30 Х/ф «Месть розовой пантеры»

ТИВИКОМ

07.20 «День за днем»
07.30 М/с «Могучие утята»
07.55 «День за днем»
08.00 «Наш город». «День за днем»
08.20 Т/с «МЭШ». «День за днем»
09.15 Т/с «Солдаты-7». «День за днем»
10.30 Новости «24».
10.50 «Час суда». «День за днем»
13.00 «TV-Club». «Пульс столицы»
13.30 Новости «24».
14.00 Т/с «Next-3». «Пульс столицы»
15.15 Т/с «Секретные материалы». «Пульс столицы»
16.15 Т/с «Боец»
17.30 Т/с «Студенты-2». «Пульс столицы»
18.45 Т/с «Солдаты-7». «Пульс столицы». «День за днем»
20.00 «Наш город». «Есть разговор»
20.30 Новости «24».
21.00 «Боец». «День за днем»
22.10 «Наш город». «Есть разговор»
22.40 «Чудеса кино»
23.20 Т/с «Студенты-2». «День за днем»
00.30 Новости «24».
01.00 «TV-CLUB»
01.15 «Формула 1». Гонка. Гран-при Австралии

СТС - БАЙКАЛ

Профилактические работы
14.00 М/с «Мумия»
14.30 М/с «Самурай Икс»
15.00 М/с «Шаман Кинг»
15.30 М/с «Звездный десант»
16.00 Т/с «Сабрина - маленькая ведьма»
16.30 Т/с «Доктор Кто»

17.30 Т/с «Зачарованные»
18.30 Т/с «Моя прекрасная няня»
19.30 Истории в деталях
20.00 Т/с «Не родись красивой»
21.00 Т/с «Кто в доме хозяин?»
21.30 Х/ф «Сердцебиение смерти»
23.30 Истории в деталях.
00.00 Т/с «Кто в доме хозяин?»
00.30 Детали

Профилактические работы

ДТВ

10.00 М/ф
11.00 Т/с «Няня»
11.30 «Как уходили кумиры». «Леонид Быков»
11.55 «Неслучайная музыка»
12.00 Телемагазин
12.30 Автоновости «Карданный вал +»
12.50 Х/ф «ИСКАТЕЛИ ПРИКЛЮЧЕНИЙ»
15.05 Самое смешное видео
15.35 Т/с «Команда «А»»
16.30 Т/с «Крутой Уокер»
18.30 «Как уходили кумиры». Леонид Быков
18.55 Х/ф «СЧАСТЛИВАЯ, ЖЕНЬКА!»
20.50 «Неслучайная музыка»
21.00 Т/с «Крутой Уокер»
22.00 Самое смешное видео
22.25 Шоу Бени Хилла
22.55 Т/с «Бандитский Петербург. ЖУРНАЛИСТ»

• ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ •

Среда, 5

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00 «Доброе утро»
10.00 Новости
10.05 Т/с «Убойная сила»
11.20 «Детективы»
11.50 Т/с «Виола Тараканова. В мире преступных страстей»
13.00 Новости
13.05 Т/с «Черный ворон»
14.10 М/с «По следам Микки Мауса»
14.50 Т/с «Заколдованный участок»
16.00 Новости
16.10 «Лолита. Без комплексов»
17.00 Т/с «Талисман»
18.00 «Федеральный судья»
19.00 Новости
19.20 Т/с «Большие девочки»
19.50 Т/с «Любовь как любовь»
21.00 «Пусть говорят»
22.00 «Время»
22.30 Т/с «Заколдованный участок»
23.30 Спецрасследование. «Автогоны»
00.40 Ночные новости
01.00 Искатели. «Приключения золотого чемадана»
01.50 Ударная сила. «Небесный щит»
02.40 Т/с «24 часа»
03.30 Х/ф «Тень Бэтмена»
05.30 Х/ф «Осетровая война»

РОССИЯ

06.00 «Доброе утро, Россия!»
07.45, 08.45 Вести-Бурятия
08.15, 09.15 Вести-Бурятия (на бур. яз.)
09.45 Т/с «Опера-2. Хроники убийного отдела»
«Хозяин зоны»
11.45 Вести. Дежурная часть
12.00 Вести
12.50 Т/с «Призвание». «Вкус сангрии»
13.50 «Частная жизнь»
14.50 Вести. Дежурная часть
15.00 Вести

15.20 Вести-Бурятия
15.40 Т/с «Любовь моя»
16.10 «Суд идет»
17.25 Вести. Дежурная часть
17.40 Вести-Бурятия (на бур. яз.)
18.00 Вести
18.15 Т/с «Кулагин и партнеры»
18.50 Т/с «Обреченная стать звездой»
19.45 Т/с «Волчица»
20.45 Вести. Подробности
21.00 Вести
21.30 Вести-Бурятия
21.50 «Спокойной ночи, малыши!»
22.00 Т/с «Опера-2. Хроники убийного отдела»
22.55 Т/с «Призвание». «Миллион каратов»
00.00 «Вести+»
00.20 ПРЕМЬЕРА. «Афганистан. Между прошлым и будущим»
01.15 Х/ф «Китайская шкатулка»
03.15 «ПРОСВЕТ». Программа Дмитрия Диброва

НТВ

07.00 «Сегодня утром»
10.00 Т/с «ГРАФ КРЕСТОВСКИЙ»
11.00 «Сегодня»
11.15 «Особо опасен!»
11.50 «Принцип «Домино»
12.55 Т/с «Рублевка. Live»
14.00 «Сегодня»
14.30 Т/с «Улицы разбитых фонарей-7»
15.30 Т/с «ОДНА ТЕНЬ НА ДВОИХ»
16.30 «Чрезвычайное происшествие»
17.00 «Сегодня»
17.25 Т/с «Возвращение Мухтара-2»
Канал БГТРК
19.35 В Народном Хурале РБ
Канал НТВ
20.00 «Сегодня»
20.40 Т/с «Улицы разбитых фонарей-7: ВЕРА, НАДЕЖДА, ЛЮБОВЬ»
21.50 Т/с «ОДНА ТЕНЬ НА ДВОИХ»
23.00 «Сегодня»
23.35 Т/с «АЭРОПОРТ»

01.50 Х/ф «ЯРОСТЬ КЭРРИ - 2»
03.55 «ФУТБОЛЬНЫЙ КЛУБ» с Василием Уткиным
05.10 Т/с «КЛАН СОПРАНО-5»
06.10 Т/с «СЛЕПОЕ ПРАВОСУДИЕ»

Ариг Ус

07.00 Восточный экспресс.
07.30 «С утра полезно»
08.15 М/с «Сейлормун»
08.45 Жизнь с УЮтом. Знаки Зодиаки
08.55 Формула успеха.
09.00 «Восточный экспресс».
09.25 «Дело техники»
09.45 Наши песни
09.55 «Знаки Зодиаки»
10.00 Т/с «Плохие девочки»
11.00 Х/ф «Месть розовой пантеры»
13.15 М/с «Как говорит Джинджер»
13.40 М/с «Эй, Арнольд»
14.05 М/с «Крутые бобры»
14.30 Такси
14.55 «Знаки Зодиаки»
15.00 Т/с «Девственница»
16.00 «Офис»
17.00 «Москва. Инструкция по применению»
17.25 Знаки зодиаки
17.30 Победоносный голос верующего
18.00 Дело техники
18.15 М/с «Приключения Болека и Лелека»
18.40 «Жизнь с УЮтом»
18.45 Восточный экспресс.
19.00 «Такси». Формула успеха
19.30 «Москва. Инструкция по применению»
20.00 «Будни»
20.25 Знаки зодиаки
20.30 Восточный экспресс.
21.00 «Запретная зона»
22.00 «Дом-2. Новая любовь»
23.00 Восточный экспресс.
23.25 «Знаки Зодиаки»
23.30 Х/ф «Король Ральф»

ТИВИКОМ

07.20 «День за днем»
07.30 М/с «Могучие утята»
07.55 «День за днем»

08.00 «Наш город». «День за днем»
08.20 Т/с «МЭШ». «День за днем»
09.15 Т/с «Солдаты-7». «День за днем»
10.30 Новости «24».
10.50 «Час суда». «День за днем»
13.00 «TV-Club». «Пульс столицы»
13.30 Новости «24».
14.00 «КГБ в смокинге». «Пульс столицы»
15.15 Т/с «Секретные материалы». «Пульс столицы»
16.15 «Боец»
17.30 Т/с «Студенты-2». «Пульс столицы»
18.45 Т/с «Солдаты-7». «Пульс столицы». «День за днем»
20.00 «Наш город». «Есть разговор»
20.30 Новости «24».
21.00 Т/с «Боец». «День за днем»
22.10 «Наш город». «Есть разговор»
22.40 «Чудеса кино»
23.20 Т/с «Студенты-2». «День за днем»
00.30 Новости «24».
01.00 «TV-CLUB»
01.15 Х/ф «Идол»

СТС - БАЙКАЛ

06.00 Т/с «Шпионка»
06.50 М/ф «Смешарики»
07.00 М/с «Веселые мелодии»
07.30 Т/с «Моя прекрасная няня»
08.00 Т/с «Не родись красивой»
09.00 Истории в деталях
09.30 Т/с «Моя прекрасная няня»
10.00 Х/ф «Сердцебиение смерти»
12.00 Т/с «Бедная Настя»
13.00 Т/с «Как сказал Джим»
13.30 М/с «Соник Икс»
14.00 М/с «Мумия»
14.30 М/с «Самурай Икс»
15.00 М/с «Шаман Кинг»
15.30 М/с «Принцесса Тенко и хранители магии»
16.00 Т/с «Сабрина - маленькая ведьма»
16.30 Т/с «Доктор Кто»
17.30 Т/с «Зачарованные»
18.25 Т/с «Моя прекрасная няня»

19.30 Истории в деталях
20.00 Т/с «Не родись красивой»
21.00 Т/с «Кто в доме хозяин?»
21.30 Х/ф «Космические захватчики»
23.30 Истории в деталях.
00.00 Т/с «Кто в доме хозяин?»
00.30 Детали

Профилактические работы

ДТВ

10.00 М/ф
11.00 Т/с «Няня»
11.30 «Как уходили кумиры». Николай Крючков
11.55 «Неслучайная музыка»
12.00 Телемагазин
12.30 Автоновости «Карданный вал +»
12.50 Х/ф «БЕЗЛИКИЙ»
15.05 Самое смешное видео
15.35 Т/с «Команда «А»»
16.30 Т/с «Крутой Уокер»
17.30 М/ф
18.30 «Как уходили кумиры». Николай Крючков
18.55 Х/ф «ИМ ПОКОРЯЕТСЯ НЕБО»
21.05 Т/с «Крутой Уокер»
22.00 Самое смешное видео
22.25 Шоу Бени Хилла
22.55 Т/с «Бандитский Петербург. ЖУРНАЛИСТ»
00.00 Д/с «Опергруппа, на выезд!»
00.40 «Как уходили кумиры». Николай Крючков
01.05 Х/ф «ЛЮБОВНАЯ ЛИХОРАДКА»
03.50 Автоновости «Карданный вал +»
04.10 Агентство криминальных новостей
04.30 Общероссийский конкурс «Супермужчина России». За кулисами

КОМПЬЮТЕР. Ремонт, установка программ, локальные сети, обучение, консультации. Тел.: 42-58-65. Сот. тел. МТС 8 914 841 2177
Св-во № 444043.

Четверг, 6

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00 «Доброе утро»
10.00 Новости
10.05 Т/с «Убойная сила»
11.20 «Детективы»
11.50 Т/с «Виола Тараканова. В мире преступных страстей»
13.00 Новости
13.05 Т/с «Черный ворон»
13.10 М/с «По следам Микки Мауса»
14.50 Т/с «Заколдованный участок»
16.00 Новости
16.10 «Лолита. Без комплексов»
17.00 Т/с «Талисман»
18.00 «Федеральный судья»
19.00 Вечерние новости
19.20 Т/с «Большие девочки»
19.50 Т/с «Любовь как любовь»
21.00 «Человек и закон»
22.00 «Время»
22.30 Т/с «Заколдованный участок»
23.30 Х/ф «Люся»
00.40 Ночные новости
01.00 «Судите сами»
01.50 Х/ф «На самом дне океана»
03.50 Х/ф «Дневник Элен Римбауэр»
05.40 «Светская тусовка. Жизнь на показ»
06.00 «Доброе утро, Россия!»
07.45, 08.45 Вести-Бурятия
08.15, 09.15 Вести-Бурятия (на бур. яз.)
09.45 Т/с «Опера-2. Хроники убойного отдела»
Канал БГТРК
10.45 «Худое нотаг»
11.10 Мунхэ зула
11.30 Спортивная программа «Тамир»
Канал «Россия»
11.45 Вести. Дежурная часть
12.00 Вести
12.50 Т/с «Призвание». «Миллион каратов»
13.50 «Частная жизнь»

14.50 Вести. Дежурная часть
15.00 Вести
15.20 Вести-Бурятия
15.40 Т/с «Любовь моя»
16.10 «Суд идет»
17.25 Вести. Дежурная часть
17.40 Вести-Бурятия (на бур. яз.)
18.00 Вести
18.15 Т/с «Кулагин и партнеры»
18.50 Т/с «Обреченная стать звездой»
19.45 Т/с «Волиция»
20.45 Вести. Подробности
21.00 Вести
21.30 Вести-Бурятия
21.50 «Спокойной ночи, малыши!»
22.00 Т/с «Опера-2. Хроники убойного отдела»
22.55 Т/с «Призвание». «Миллион каратов»
00.00 «Вести+»
00.20 ПРЕМЬЕРА. «Я вернусь. Игорь Тальков»
01.15 Вести. Дежурная часть
01.35 Х/ф «Девушка с жемчужной сережкой»

НТВ

07.00 «Сегодня утром»
10.00 Т/с «ГРАФ КРЕСТОВСКИЙ»
11.00 «Сегодня»
11.20 «Главная дорога»
11.50 «Принцип «Домино»»
12.55 Т/с «Рублевка. Live»
14.00 «Сегодня»
14.30 Т/с «Улицы разбитых фонарей-7»
15.30 Т/с «ОДНА ТЕНЬ НА ДВОИХ»
16.30 «Чрезвычайное происшествие»
17.00 «Сегодня»
17.25 Т/с «Возвращение Мухтара-2»
Канал БГТРК
19.40 На колесах
19.50 «Телевизионная приемная»
Канал НТВ
20.00 «Сегодня»
20.40 Т/с «Улицы разбитых фонарей-7: СКАНДАЛ В БЛАГОРОДНОМ СЕМЕЙСТВЕ»
21.50 Т/с «ОДНА ТЕНЬ НА ДВОИХ»
23.00 «Сегодня»

23.40 «К барьеру!»
00.55 Д/ф «ЛЮБОВНИК»
03.25 «НЕПРИКАСАЕМЫЕ ПОДЛИННЫЕ ИСТОРИИ»
04.30 Т/с «КЛАН СОПРАНО-5»
05.30 Т/с «МЕДИЦИНСКОЕ РАССЛЕДОВАНИЕ»
06.15 Т/с «СЛЕПОЕ ПРАВОСУДИЕ»

АРИГ УС

07.00 Восточный экспресс.
07.30 «С утра полезно»
08.15 М/с «Сейлормун»
08.45 Жизнь с УЮТОМ. Знаки Зодиаки
08.55 Формула успеха.
09.00 «Восточный экспресс».
09.25 «Виртуальные миры»
09.45 Наши песни
09.55 «Знаки Зодиаки»
10.00 Т/с «Плохие девочки»
11.00 Х/ф «Король Ральф»
13.15 М/с «Как говорит Джинджер»
13.40 М/с «Эй, Арнольд»
14.05 М/с «Крутые бобры»
14.30 Такси
14.55 «Знаки Зодиаки»
15.00 Т/с «Девственница»
16.00 «Офис»
17.00 «Москва. Инструкция по применению»
17.25 Знаки Зодиаки
17.30 Победоносный голос верующего
18.00 Виртуальные миры
18.15 М/с «Приключения Болека и Лелека»
18.40 «Жизнь с УЮТОМ»
18.45 Восточный экспресс.
19.00 Необъяснимо, но факт: Призраки замков
20.00 «Будни»
20.25 Знаки Зодиаки
20.30 Восточный экспресс.
21.00 «Запретная зона»
22.00 «Дом-2. Новая любовь»
23.00 Восточный экспресс.
23.25 «Знаки Зодиаки»
23.30 Х/ф «Добейся успеха»

ТИВИКОМ

07.20 «День за днем»
07.30 М/с «Могучие утята»
07.55 «День за днем»

08.00 «Наш город». «День за днем»
08.20 Т/с «МЭШ». «День за днем»
09.15 Т/с «Солдаты-7». «День за днем»
10.30 Новости «24».
10.50 «Час суда». «День за днем»
11.50 «Час суда». «День за днем»
13.00 «TV Club». «Пульс столицы»
13.30 Новости «24».
14.00 «КГБ в смокинге». «Пульс столицы»
15.15 Т/с «Секретные материалы». «Пульс столицы»
16.15 Т/с «Боец»
17.30 Т/с «Студенты-2». «Пульс столицы»
18.45 «Сам себе хозяин» с А.Кушнareвым. «Пульс столицы»
19.15 «Радар-спорт». «День за днем»
20.00 «Наш город». «Есть разговор»
20.30 Новости «24».
21.00 «Боец». «День за днем»
22.10 «Наш город». «Есть разговор»
22.40 «Чудеса кино»
23.20 «Студенты - 2». «День за днем»
00.30 Новости «24».
01.00 «TV CLUB»
00.15 Х/ф «Мой папа - герой»

СИС - БАЙКАЛ

06.00 Т/с «Шпионка»
06.50 М/ф «Смешарики»
07.00 М/с «Веселые мелодии»
07.30 Т/с «Моя прекрасная няня»
08.00 Т/с «Не родись красивой»
09.00 Истории в деталях
09.30 Т/с «Моя прекрасная няня»
10.00 Х/ф «Космические захватчики»
12.00 Т/с «Бедная Настя»
13.00 Т/с «Как сказал Джим»
13.30 М/с «Соник Икс»
14.00 М/с «Мумия»
14.30 М/с «Самурай Икс»
15.00 М/с «Шаман Кинг»
15.30 М/с «Принцесса Тенко и хранители магии»
16.00 Т/с «Сабрина - маленькая ведьма»

ведьма»
16.30 Т/с «Доктор Кто»
17.30 Т/с «Зачарованные»
18.30 Т/с «Моя прекрасная няня»
19.30 Истории в деталях
20.00 Т/с «Не родись красивой»
21.00 Т/с «Кто в доме хозяин?»
21.30 Х/ф «Шестнадцать свечей»
23.30 Истории в деталях.
00.00 Т/с «Кто в доме хозяин?»
00.30 Детали
Профилактические работы

ДТВ

10.00 М/ф
11.00 Т/с «Няня»
11.30 «Как уходили кумиры». «Станислав Жданько»
11.55 «Неслучайная музыка»
12.00 Телемагазин
12.30 Автоновости «Карданный вал +»
12.50 Х/ф «БОЙЦЫ, РАССЕКАЮЩИЕ ТЕНЬ»
15.05 Самое смешное видео
15.30 Т/с «Команда «А»»
16.30 Т/с «Крутой Уокер»
18.30 «Как уходили кумиры». «Станислав Жданько»
18.55 Х/ф «САМОЛЕТ ЛЕТИТ В РОССИЮ»
21.00 Т/с «Крутой Уокер»
22.00 Самое смешное видео
22.25 Шоу Бенни Хилла
22.50 Т/с «Бандитский Петербург. ЖУРНАЛИСТ»

Современное лечение
алкоголизма,
табакокурения,
ожирения.
Полниклиника №2.
Ост. Саяны,
Бульвар
Карла Маркса, 12
Ежедневно: с 18 - 20 ч.,
суббота: с 14 - 16 ч.,
воскресенье: с 9 - 12 ч.

Лицензия №13 РБ 1074

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ

Пятница, 7

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00 «Доброе утро»
10.00 Новости
10.05 Т/с «Убойная сила»
11.20 «Детективы»
11.50 Т/с «Виола Тараканова. В мире преступных страстей»
13.00 Новости
13.05 Т/с «Черный ворон»
14.10 М/с «По следам Микки Мауса»
14.50 Т/с «Заколдованный участок»
16.00 Новости
16.10 «Лолита. Без комплексов»
17.00 Т/с «Талисман»
18.00 «Федеральный судья»
19.10 Д/ф «Бандиты эпохи социализма». «Фантомасы из Ростова»
19.40 Т/с «Любовь как любовь»
20.50 Поле чудес
22.00 «Время»
22.25 Михаил Задорнов. «Этот безумный, безумный мир»
00.00 Х/ф «На Верхней Масловке»
02.20 Х/ф «Полицейская история»
06.00 «Доброе утро, Россия!»
07.45, 08.45 Вести-Бурятия
08.15, 09.15 Вести-Бурятия (на бур. яз.)
09.45 Т/с «Опера-2. Хроники убойного отдела»
10.45 «Мой серебряный шар. Дмитрий Певцов»
11.45 Вести. Дежурная часть
12.00 Вести
12.50 «Мусульмане»
13.00 «Вся Россия»
13.15 Т/с «Призвание». «Миллион каратов»
14.15 «Городок». Дайджест
14.45 Вести. Дежурная часть
15.00 Вести
15.20 Вести-Бурятия

15.40 Т/с «Любовь моя»
16.10 «Суд идет»
17.25 Вести. Дежурная часть
17.40 Вести-Бурятия (на бур. яз.)
18.00 Вести
18.15 Т/с «Кулагин и партнеры»
18.50 Т/с «Обреченная стать звездой»
19.45 Т/с «Волиция»
20.45 «Зеркало»
21.00 Вести
21.30 Вести-Бурятия
21.50 «Спокойной ночи, малыши!»
22.00 «Юрмала»
23.00 Х/ф «Джокер»
02.10 Х/ф «Кобра»
03.50 «Дорожный патруль»

НТВ

07.00 «Сегодня утром»
10.00 Т/с «ГРАФ КРЕСТОВСКИЙ»
11.00 «Сегодня»
11.20 «Криминальная Россия»
11.50 «Принцип «Домино»»
12.55 Т/с «Рублевка. Live»
14.00 «Сегодня»
14.30 Т/с «Улицы разбитых фонарей-7»
15.30 Т/с «ОДНА ТЕНЬ НА ДВОИХ»
16.30 «Чрезвычайное происшествие»
17.00 «Сегодня»
17.25 Т/с «Возвращение Мухтара»
Канал БГТРК
19.35 Мир связи
19.50 Новости без политики
Канал НТВ
20.00 «Сегодня»
20.40 Т/с «Улицы разбитых фонарей: КОНЕЦ КВАРТАЛА»
21.40 Х/ф «ПОЕЗД С ДЕНЬГАМИ»
22.40 Х/ф «ЧЕРНЫЙ ДОЖДЬ»
00.50 Х/ф «КОМА: ЭТО ПРАВДА»
03.20 «НЕПРИКАСАЕМЫЕ ПОДЛИННЫЕ ИСТОРИИ»
04.45 Т/с «МЕДИЦИНСКОЕ РАССЛЕДОВАНИЕ»
05.35 Т/с «СЛЕПОЕ ПРАВОСУДИЕ»

АРИГ УС

07.00 Восточный экспресс.

07.30 «С утра полезно»
08.15 М/с «Сейлормун»
08.45 Жизнь с УЮТОМ. Знаки Зодиаки
08.55 Формула успеха
09.00 Восточный экспресс.
09.30 «СПИД.Скорая помощь». Знаки Зодиаки
10.00 Т/с «Плохие девочки»
11.00 Х/ф «Добейся успеха»
13.15 М/с «Как говорит Джинджер»
13.40 М/с «Эй, Арнольд»
14.05 М/с «Крутые бобры»
14.30 Такси
14.55 «Знаки Зодиаки»
15.00 Т/с «Девственница»
16.00 «Офис»
17.00 «СПИД.Скорая помощь». Знаки Зодиаки
17.30 Победоносный голос верующего
18.00 М/ф
18.15 М/с «Приключения Болека и Лелека»
18.40 Жизнь с УЮТОМ. «Знаки Зодиаки»
18.45 Восточный экспресс.
19.00 «Такси»
19.30 «Москва. Инструкция по применению» Передача 1
20.00 «Внимание! Женщина за рулем»
20.20 «Формула успеха». «Знаки Зодиаки»
20.30 Восточный экспресс.
21.00 «Запретная зона»
22.00 «Дом-2. Новая любовь»
23.00 Восточный экспресс.
23.25 «Знаки Зодиаки»
23.30 Х/ф «Великолепная четверка»

ТИВИКОМ

07.20 «День за днем»
07.30 М/с «Могучие утята»
07.55 «День за днем»
08.00 «Наш город». «День за днем»
08.20 «Радар-спорт». «День за днем»
09.15 Т/с «Солдаты-7». «День за днем»
10.30 Новости «24».
10.50 «Час суда». «День за днем»
11.50 «Час суда». «День за

днем»
13.00 «Сам себе хозяин» с А.Кушнareвым. «Пульс столицы»
13.30 Новости «24».
14.00 «КГБ в смокинге». «Пульс столицы»
15.15 Т/с «Секретные материалы»
16.15 Т/с «Боец»
17.30 Т/с «Студенты-2». «Пульс столицы»
18.45 Т/с «Солдаты-7». «Пульс столицы». «День за днем»
20.00 «Наш город». «Есть разговор»
20.30 Новости «24».
21.00 Х/ф «Бладрейн». «День за днем»
23.00 «Отражение»: «НЛО: немецкий след?». «День за днем»
00.15 Х/ф «Кровавый кулак: Живая мишень»

СИС - БАЙКАЛ

06.00 Т/с «Шпионка»
06.50 М/ф «Смешарики»
07.00 М/с «Веселые мелодии»
07.30 Т/с «Моя прекрасная няня»
08.00 Т/с «Не родись красивой»
09.00 Истории в деталях
09.30 Т/с «Моя прекрасная няня»
10.00 Х/ф «Шестнадцать свечей»
12.00 Т/с «Бедная Настя»
13.00 Т/с «Как сказал Джим»
13.30 М/с «Соник Икс»
14.00 М/с «Мумия»
14.30 М/с «Самурай Икс»
15.00 М/с «Шаман Кинг»
15.30 М/с «Принцесса Тенко и хранители магии»
16.00 Т/с «Сабрина - маленькая ведьма»
16.30 Т/с «Доктор Кто»
17.30 Т/с «Зачарованные»
18.30 Т/с «Моя прекрасная няня»
19.30 Истории в деталях
20.00 Т/с «Не родись красивой»
21.00 Х/ф «Астерикс и Обеликс против Цезаря»
23.25 Истории в деталях.
23.55 «Белый квадрат». Церемония вручения премии за выдающиеся достижения в области кинооператор-

ООО «Байкальская компания»
ЗАКУПАЕТ
ЛОМ
ЦВЕТНЫХ МЕТАЛЛОВ
а также СВИНЦА,
аккумуляторов б/у
ЗАКЛЮЧАЕТ ДОГОВОРЫ С ПРЕДПРИЯТИЯМИ
ул. Транспортная, 3а,
(возле завода «Теплоприбор»)
Тел: 55-31-82

ского искусства
01.15 Д/ф «Течение времени»
02.05 Д/ф «Накоица»
Профилактические работы

ДТВ

10.00 М/ф
11.00 Т/с «Няня»
11.30 «Как уходили кумиры». «Юрий Завадский»
11.55 «Неслучайная музыка»
12.00 Телемагазин
12.30 Автоновости «Карданный вал +»
12.50 Х/ф «ИСТОРИЯ ДЕЛАЕТСЯ ПО НОЧАМ»
15.05 Самое смешное видео
15.35 Т/с «Команда «А»»
16.30 Т/с «Крутой Уокер»
18.30 «Как уходили кумиры». «Юрий Завадский»
18.55 Х/ф «ВСАДНИК БЕЗ ГОЛОВЫ»
21.00 Т/с «Крутой Уокер»
22.00 Самое смешное видео
22.25 Шоу Бенни Хилла
22.55 Шокирующая документалистика. «Самые ужасные профессии»

ООО «ВИЗОР»

реализует широкую номенклатуру ленточных пилюрам и деревообрабатывающего оборудования отечественного и импортного производства.
Предоставляются кредиты.
Контактный телефон:
55-29-23, 55-22-54.

Суббота, 8

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00 Новости
07.10 Х/ф «Тюремный романс»
09.00 Играй, гармонь любимая!
09.40 Слово пастыря
10.00 Дисней-клуб. «Кряк-бригада». «С добрым утром, Микки!»
11.00 Новости
11.10 «Смак»
11.30 Д/ф «Замужем за иностранцем».
12.20 Неделя на «Фабрике»
13.00 Новости
13.10 Здоровье
14.00 «За секунды до катастрофы. Пожар в Альпийском тоннеле»
15.00 Нарисованное кино. «Спирит - душа прерий»
16.10 Х/ф «Тонкая штучка»
17.50 Т/с «Большие девочки»
19.00 Вечерние новости
19.10 «Поймать вора»
19.50 «Формула красоты»
20.50 «Большие гонки»
22.00 «Время»
22.20 «Фабрика звезд»
23.50 Х/ф «Конец света»
02.00 Суперчеловек. «Хоббиты острова Флорес»
03.00 Х/ф «Буффало - 66»
05.00 Т/с «Битва за галактику»
05.40 Париж. Квартал. «Дефанс»

РОССИЯ

07.00 «Доброе утро, Россия!»
08.40 «Золотой ключ». Итоги тиража
09.00 Вести
09.10 Вести-Бурятия (на бур.яз.)
09.20 «Диалоги о животных»
09.55 «Военная программа»
10.20 «Вокруг света»
10.50 «Субботник»
11.30 «Утренняя почта»
12.00 Вести

12.10 Вести-Бурятия
12.20 «Сто к одному»
13.15 «В поисках приключений»
14.15 «Клуб сенаторов»
15.00 Вести
15.20 Х/ф «Следствием установлено»

Канал ВГТРК

17.00 Точка зрения Жириновского
17.10 Курьер
17.15 Гражданская экспертиза. Закаменский район
17.30 Ансамбль «Мушээн» с. Енгорбой. Закаменский район
17.40 Телевизионная приемная
17.55 «Буряад орон» Художественно-публицистическая программа
18.20 Гражданская экспертиза. Еравнинский район
18.35 Семейские
19.00 «Народный артист»
20.00 Вести. Дежурная часть
20.30 «Честный детектив»
21.00 Вести
21.15 «Субботний вечер»
23.10 Х/ф «Парк юрского периода»
01.40 Х/ф «Уиллард»

НТВ

06.25 Х/ф «ПОЕЗД С ДЕНЬГАМИ»
08.10 М/ф «Альф-2»
09.00 «Сегодня»
09.15 «Дикий мир» с Тимофеем Баженовым
09.45 «Без рецепта»
10.25 «Смотр»
11.00 «Сегодня»
11.15 «Главная дорога»
11.55 «Кулинарный поединок»
12.55 «Квартирный вопрос»
14.00 «Сегодня»
14.20 Спорт-центр. Вольная борьба. Девушки
14.35 Следствием установлено...
14.50 Улгур.

Канал НТВ

15.00 Т/с «КАЗУС КУКОЦКОГО»
17.00 «Сегодня»
17.20 «Женский взгляд» Светлана Светличная
17.55 «Своя игра»
18.55 Т/с «Морские дьяволы: ПРОВЕРКА НА ВШИ-ВОСТЬ»
20.00 «Сегодня»
20.55 «Программа максимум». Скандалы. Интриги. Расследования
21.55 Т/с «Бандитский Петербург-7»
23.00 «Реальная политика» с Глебом Павловским
23.35 Х/ф «ДВОЙНОЙ ПРОСЧЕТ»
01.35 «Мировой бокс. Ночь нокаут»
02.15 Х/ф «КВАРТИРАНТ»
03.45 Д/ф «НЕПРИКАСАЕМЫЕ ПОДЛИННЫЕ ИСТОРИИ»
04.30 Х/ф «АНГЕЛ ТЬМЫ»

Ариг Ус

07.30 Восточный экспресс.
08.00 «Неизвестная планета»
08.25 М/ф «В некотором царстве»
09.00 М/с «Сейлормун»
10.10 «Жизнь с УЮТОМ». Знаки Зодиаки
10.20 Формула успеха
10.25 Восточный экспресс.
11.00 «Хит-парад дикой природы»
12.00 Х/ф «Великолепная четверка»
14.05 М/ф «Сказка сказок»
14.30 «Возможности пластической хирургии»
15.30 «Жизнь, полная радости» с Д. Майер
16.00 «Офис»
17.00 «Измени свой мир». «Знаки Зодиаки».
17.30 «Каламбур»
18.00 Т/с «Саша плюс Маша»
18.30 Т/с «Счастливы вместе»
19.00 ПРЕМЬЕРА «Дикие дети». Формула успеха

20.00 «Такси»
20.30 «Фигли - Мигли»
21.00 «На ночь глядя»
22.00 «Дом-2. Это любовь». Жизнь с УЮТОМ
23.00 «Комеди клуб»
00.00 Т/с «Счастливы вместе»
00.30 Дом-2 После заката
01.00 «Секс с Анфисой Чеховой»
01.30 «Роман с Бузовой»
02.30 Х/ф «Налево от лифта»

Тивиком

08.15 Д/с «Мидвей-остров жизни». «День за днем»
09.15 «Сам себе хозяин» с А.Кушнаревым. «День за днем»
09.40 «Наш город». «Есть разговор»
10.05 «Геркулес». «День за днем»
10.30 М/с «Симпсоны»
11.05 «Пострелята». «День за днем»
11.40 «Очевидец» с С.Ростом
12.40 «Мозголомы: Насилие над наукой»
13.50 «Криминальное чтиво»: «Смертельная профессия»
14.30 Новости «24».
14.50 Д/ф «Отражение»: «НЛО: Немецкий след?»
16.00 «Невероятные истории» с И.Дыховичным
17.05 «Финн» м/ф
17.20 Х/ф «Бладарейн»
19.30 «Глава о главном». «День за днем»
20.00 «Неделя» с М.Максимовской
21.20 Х/ф «Мистер и миссис Смит». «День за днем»
00.05 Д/ф «Внутри Бермудского треугольника»
01.20 «Секс-игры в Вегасе»

СТС - БАЙКАЛ

06.00 Х/ф «Земля предков»
07.40 М/ф «Ну, погоди!»
07.50 М/с «Семья почемучек»

08.20 М/с «Смешарики»
08.30 М/с «Флиппер и Лопак»
09.00 Лучшие программы улицы «Сезам»
09.30 М/с «Том и Джерри»
09.45 Х/ф «Летите домой»
12.00 Самый умный
14.00 Кино в деталях с Ф. Бондарчуком
15.00 Фильмы производства ВВС: «Человеческие инстинкты. Рожденные выжить»
16.00 Истории в деталях. Специальный выпуск
16.30 Т/с «Улицы разбитых фонарей. Женское счастье»
17.30 Х/ф «Астерикс и Обеликс против Цезаря»
19.50 Т/с «Моя прекрасная няня»
21.00 Х/ф «Три ниндзя»
23.05 Хорошие шутки
01.05 Х/ф «Белые ночи»

Профилактические работы

ДТВ

10.30 Т/с «Напряги извилины»
11.00 Для милых дам
11.35 М/ф
12.55 Х/ф «ЛЮБОВНАЯ ЛИХОРАДКА»
15.30 Общероссийский конкурс «Супермужчина России». За кулисами
16.30 Т/с «Спрут»
17.25 Игровое шоу «Время - деньги»
17.55 Т/с «Бандитский Петербург. ЖУРНАЛИСТ»
20.00 Самое смешное видео
20.30 Хит-парад авантюры «Осторожно, афера!»
21.00 Шоу рекордов Гиннеса
22.00 Х/ф «СИЛЬВА»
01.10 Т/с «С.С.И Место преступления - Лас-Вегас»
03.05 Шоу рекордов Гиннеса
04.05 Х/ф «ЧЕЛОВЕК ПОЛУНОЧИ»
05.10 Т/с «Спрут»
07.00 Игровое шоу «Время - деньги»

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ •

Воскресенье, 9

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.15 Нарисованное кино. «Тристан и Изольда»
07.00 Новости
07.10 Нарисованное кино. «Тристан и Изольда». Окончание
07.40 Х/ф «Сверстницы»
09.20 Служу Отчизне!
09.50 Дисней-клуб. «Дональд Дак представляет»
10.20 «Умницы и умники»
11.00 Новости
11.10 «Непутевые заметки»
11.30 Пока все дома
12.30 «Веселые картинки»
13.00 Новости
13.10 Живой мир. «Жизнь под ногами»
14.10 «Кумиры»
14.40 «КВН-2006». Высшая лига. Вторая игра сезона
17.00 Х/ф «Барханов и его телохранитель»
19.00 Времена
19.50 «Кто хочет стать миллионером?» с Максимом Галкиным
21.00 «Империю»
22.00 Воскресное «Время». Информационно-аналитическая программа
22.45 «Таинственный лес»
00.50 Футбол. IV тур. «Спартак» - «Локомотив»
02.50 Бокс. Заб Джуда - Флойд Мейуэзер
03.50 Х/ф «Коломбо идет на гильотину»
05.30 Т/с «Битва за галактику»
06.10 «Подводный мир Андрея Макаревича»

РОССИЯ

07.00 «Доброе утро, Россия!»
08.20 «Сельский час»
08.45 «Бинго миллион». Резуль-

таты розыгрыша
09.00 Вести
09.10 Вести-Бурятия (на бур.яз.)
09.20 «Русское лото». Результаты розыгрыша
09.30 М/ф «Кошкин дом»
10.00 Х/ф «Приходите завтра»
12.00 Вести
12.10 Вести-Бурятия
12.20 «Городок». Дайджест
12.55 «Сам себе режиссер»
13.45 «Смехопанорама»
14.15 «Парламентский час»
15.00 Вести
15.20 «Фитиль №81». Сатирический тележурнал
16.10 ПРЕМЬЕРА. «Великолепная восьмерка»
16.55 «В Городке»
17.05 ПРЕМЬЕРА. «Смеяться разрешается»
19.15 ПРЕМЬЕРА. «Великая тайна воды»
21.00 «Вести НЕДЕЛИ с Сергеем Брилевым»
22.00 «Специальный корреспондент»
22.25 Х/ф «Бой с тенью»
01.05 ПРЕМЬЕРА. «Национальный интерес». Дмитрий Киселева
01.55 Х/ф «Форсаж»

НТВ

06.05 Х/ф «ДВОЙНОЙ ПРОСЧЕТ»
07.40 Д/с «СТРАННЫЕ ДНИ НА ПЛАНЕТЕ ЗЕМЛЯ»
08.30 М/ф «СКАЗКИ БАЖЕНОВА»
09.00 «Сегодня»
09.20 Т/с «ДЖОУИ»
09.45 «Их нравы»
10.25 «Едим дома!»
11.00 «Сегодня»
11.20 «Чрезвычайное происшествие. Обзор за неделю»
11.50 «ТОР GEAR». ПРОГРАММА ПРО АВТОМОБИЛИ
12.30 «ЦЕНА УДАЧИ» с Антоном Комоловым
13.20 «Растительная жизнь»
Канал ВГТРК

14.00 «Сегодня»
14.20 Новости без политики
14.30 Мунхэ зула
Канал НТВ
15.00 Т/с «КАЗУС КУКОЦКОГО»
17.00 «Сегодня»
17.20 «Один день. Новая версия». Программа Кирилла Набутова
17.55 «Своя игра»
18.55 Т/с «Морские дьяволы: БОМБА ОТ ФАРАОНА»
20.00 «Сегодня. Итоговая программа» с Кириллом Поздняковым
20.50 «Чистосердечное признание»
21.30 «Чрезвычайное происшествие. Обзор за неделю»
21.55 Т/с «Бандитский Петербург-7»
23.00 «Воскресный вечер с Владимиром Соловьевым»
00.30 Т/с «ЗОНА»
02.15 «Журнал лиги чемпионов»
02.50 Х/ф «КАЙФ»
05.00 Х/ф «СКАРАМУШ»

Ариг Ус

08.00 «Неизвестная планета»
08.25 М/ф «Только не сейчас»
09.00 М/с «Сейлормун»
10.10 «Жизнь с УЮТОМ». Знаки Зодиаки
10.15 «Внимание! Женщина за рулем»
10.30 «С утра пораньше».
11.35 Т/с «Счастливы вместе»
12.00 Х/ф «Гарри и Хендерсоны»
14.30 «Дикие дети»
15.30 «Жизнь, полная радости» с Д. Майер
16.00 «Офис».
17.00 Х/ф «Путешествие мсье Перришона». «Знаки Зодиаки»
18.30 Т/с «Счастливы вместе»
19.00 «Школа ремонта»
20.00 Х/ф «Непобедимый ди-кар»

21.50 Формула успеха.
22.00 «Дом-2. Это любовь». Жизнь с УЮТОМ
23.00 «Комеди клуб»
00.00 Т/с «Счастливы вместе»
00.30 Т/с «Саша плюс Маша»
01.00 «Секс с Анфисой Чеховой»

Тивиком

08.00 Д/с «Огонь и лед». «День за днем»
09.00 «Дуг»
09.25 «Близняшки-пятерняшки»
09.50 «Геркулес». «День за днем»
10.15 «Пострелята». «День за днем»
10.45 «Боисься ли ты темноты?». «День за днем»
11.20 «Школьное ТВ»
11.45 «Глава о главном»
12.25 «Неделя» с М. Максимовской
13.45 «Военная тайна»
14.30 «Новости «24».
14.50 Д/ф «Внутри Бермудского треугольника»
16.05 «Невероятные истории» с И. Дыховичным
16.40 Х/ф «Мистер и миссис Смит»
19.30 Новости «24».
20.00 «Проверено на себе». «День за днем»
21.10 Х/ф «Миллионы». «День за днем»
23.30 Д/ф «Птицы»
01.45 Х/ф «Амнезия»

СТС - БАЙКАЛ

06.00 Х/ф «Земля предков»
07.40 М/ф «Ну, погоди!»
07.50 М/с «Семья почемучек»
08.20 М/с «Смешарики»
08.30 М/с «Флиппер и Лопак»
09.00 Лучшие программы улицы «Сезам»
09.30 М/с «Том и Джерри»
10.00 Х/ф «Три ниндзя»
12.00 Жизнь прекрасна.

14.00 Снимите это немедленно
15.00 Фильмы производства ВВС: Глобальное затемнение
16.00 Истории в деталях. Специальный выпуск
16.30 Т/с «Не родись красивой»
21.00 Х/ф «Поместье «Холодный ручей»
23.35 6 кадров
00.05 Х/ф «Черная кошка, белый кот»

Профилактические работы

ДТВ

10.30 Т/с «Напряги извилины»
11.05 Для милых дам
11.35 М/ф
13.15 Х/ф «ВСАДНИК БЕЗ ГОЛОВЫ»
15.30 Общероссийский конкурс «Супермужчина России»
16.30 Т/с «Спрут»
17.25 Игровое шоу «Время - деньги»
17.55 Т/с «Бандитский Петербург. ЖУРНАЛИСТ»
20.00 Самое смешное видео
20.30 Альманах невероятных событий «Этот безумный мир»
21.00 «Шоу российских рекордов» с Владимиром Турчинским
22.00 Х/ф «ЛЕТУЧАЯ МЫШЬ» 1-2 с.
01.05 Т/с «С.С.И Место преступления - Лас-Вегас»
03.00 «Шоу российских рекордов» с Владимиром Турчинским
04.00 Шокирующая документалистика. «Самые ужасные профессии»
05.05 Хит-парад авантюры «Осторожно, афера!»
05.30 Т/с «Спрут»
06.15 Игровое шоу «Время - деньги»

№12 (468)

Уран
723

Буряад үнэн

30.03.2006

Дүхэрнэ

№35 (21275)

«Жэгүүртэ хүлэг» нэгэдэлэй нэрьеэхэн аялга дуун

ХАБААЯА ТУРНАХА ХАБАРАЙ ОЛИМПИАДА

тухай үшөө дахин хануулхада нимэ: Буряадай гүрэнэй университетэй Үндэһэтэнэй гуманитарна институтдай үүсхэлээр үнгэргэгдэдэг уран зохёол бэшэхэ шадабаритай драгшад болон оюутадай ээлжээтэ олимпиада апрель нарада болохонь гэхэн дээсэлэй бэшэг «Буряад үнэн» нониной «Дүхэрнэ» февралын 23-най дугаарта толилогдоо лэн. Бэлгитэй эдиршүүлэй энэ нэрэ хүндэтэ мурьсөөндэ хабаадалсаха талаар эмхидхэлэй хүдэлмэри ябуулхыень хануулхан бэшгүүд буряад автономито округуудай, республикын аймагуудай эрдэм нуралсалай хороонуудта злыгээгдэһэн юм. Монголдошье, Хятадай Шэнэхээн хошуундашье нимэ гуйлта ошоһон байха. Саг бага үлэбэ - түрүүшын тур апрелин 10 болотор үнгэргэгдэхэ ёһотой бэлэй.

Газетын дурсагдаһан дутаарта «Жэгүүртэ хүлэг» гэжэ нэгэдэлэй сутлуулбари

гарахаяа байна гэжэ мэдээсээ лэмди. Мүнөө хэблэлхээ гараба гэжэ нэмэхэ байнабди. Нэгэдэлэй эдбхитэй табан гэшүүд хотын И.Калашниковай нэрэмжэтэ номой санда болоһон «Сагаан Дара эхын энэбхилэл» гэхэн салондо хая хабаадалсаа бэн.

Болохоёо байһан хабарай олимпиадада шэнэ, шэнэ нэрэнүүд элиржэ, «Уран зохёол бэшэхэ шадабари дээшлүүлхэ уласхоорондын зунай хургуулида» уригдаха эрхэдэ хүртэхэ бээ гэжэ найдаад, нэрлэгдэһэн номдо оролсоһон нэгэдэлэй зарим гэшүүдэй шэнэ зохёолнуудтай таанараа, уншагшад, танилсуулха дуран хүрэнэ.

А.ТАПХАЕВ.

ЦЫРЕНЖАЛОВ Эрдэм.Үндэһэтэнэйгуманитарна институтдай1-дэхи курсын оюутан

ОЙН БАЯРАЙ ҮГЭ

Эльвира Дымбрыловага

зорюулнаб

Түрэн гараһан ниотагтаа
Таби наһаяа утгабат.
Түрэн үдэрйитнай баяраар
Түрэн дуулахадмни яалай.

Маша сэхэ хүсыейнай
Магтан хэлэхэдэмни яалай,
Даруу номгон зангыетнай
Дурдан бэшэхэдэмни яалай.

Энеэдэтэй шууяатай
зугааетнай
Эльгэлэн шагнахадмни
яалай,
хургаал заадаг үгэнүүдэйнай
Хадугаад абахадмни яалай.

Нарата дэлхэйн найман зүгэй
Номин харуулыень
шэлэхэдэтнай яалай.
Үнгэтэ юртэмсын долоон
үнгын
Эгээл хайханийень
харахадатнай яалай.

Ашата эжынгээ мүнхэ
дурасхаалда
Ашыень харюулжал ходоодо
ябыт даа.
Хүбүүн, басагаяа үндылгэн
бодхоожо,
Наһанайн харгы харуулжа
үгыт даа.

Аялга дуугаар шэхээ
шэмэглээд,
Хани нүхэрөө хүндэлжэ
ябанат.
Абынгаа хургаалаар аша,
хүүгэдээ
Агтын гүйдэлэй харгыда
орууланат.

Уеын жаргал наһаараа эдлээд,
Үнэр, баян, амжалтатай
хуугаарайт!
Нүхэд хоорондоо хүндэтэй
байгаад,
Ниотаг нугадаа суурхан
жаргаарайт.

БОРОХИТОВА Байрма.Үндэһэтэнэйгуманитарна институтдай1-дэхи курсын оюутан

ХААНАБ ДАА

Хаанаб даа... Холын холо
хайхан дуунууд эдэлэнэ.
Халуун дуранай хүгжэмые
хайрхан шубууд дуулана гү?

Холо даа... Огторгойн оройдо
Яларан мүшэн носоно.
Хүхэ мүнхэ тэнгэридэ
Яаран бадарһан зула гү?

Хаанаб даа... Далай дээгүүр
Хайлгана шубуун гуниглана.
Харайтайгаар татаһан
дууниинь

Харюутгүй дуранай тэмдэг гү?

Холо даа... Харанхы тэнгэридэ
Эдэб олон мүшэд соо
Хайратай гансахан нара
Эртын дура бэлэглэнэ гү?

ҮЛГЫ

ТООНТОМНИ

Сайн байна, үлгы тоонтом!
Үлгын хайхан сэгсгүүд соо,
Сагай түргэн гүйдэл соо
Үнөөхил зандаа байнаш даа.

Хариин хүйтэн ороноудай
Хэдышыё гоё байгаа наань,
Хэзээдэшыё шамтай
сасуулхагүйб!
Хээрыншни сэгсгүүды
мартахгүйб!

Хүхэ торгон хадаг мэтээр
Хүүен голни шамдан урдажа,
Холоһоо минни ерэхые
дуулаад,
Хүхиюутэйгээр гэнтэ
эбхэрбэ гү?

Сөнхир Шэлэнтэм, Үлзытэ
баабайм,
Үни саг соо үгы байһандам,
Үнгэс алдан, сайха мэдээгүй,
Сэгсгүүд мэтээр
һанагдаба гү?

Айраг хатан эжымни,
Мүргэлтэй, хүндэтэй
Модотомни,
Аглаг тэнгэри тулаһан шэнги,
Маша баяртай зогсоно гүт?

Омогорхоноб даа, үлгы
тоонтоороо,
Омог дорюун, үхибүүн
наһандам,
Үндыжэ ябаһан залуу хаһадам
Үрээл үршөөһөн эжым мэтэл!

БАЯРТАЙ,
ИНАГНИ!

Хайран инагни - одомни,
Харгынууднай таарахагүй
байшоо.
Аажамаар эхилэн дурамнай
Алдуутай, эндүүтэй болошоо.

Ши ябахашни... Гомдолтой.
Шэнээр дурамнай
һалбархагүй.

Саг мэтэ түргэн ябадалтай

Сэдхэхэдэм дуран тааранагүй.

Хоёр алхам бидэ хоёрые
Хүнүүд соогүүр төөриюулэн,
Холодуулханы, бэшэ хэзээшыё
Ханилхагүйбди, нэгтэ уулан.

хайхан байгаа үнгэрһэн дуран
хайханаар һанажа ябахаб.

Сагай гүн соогүүр төөрижэ,
Алдажа замаа бү ябаарай.
Сэдхэхэдэш бадаруулан
дурыем

Аятай зүүдэндэл һанажа
байгаарай!

Бидэ хоёрые нэгдүүлхэн
Дуранайнгаа утаһые

Дэлхэй дайдаар гарал даа...
Баяртай, минни инагни!

БАЯНЛАЕВА Зоригма.Үндэһэтэнэйгуманитарна институтдай3-дахи курсын оюутанБАЙГАЛ ДАЛАЙН
БАЯН СЭДХЭЛ

Шүлэгтэй зураглал

Дэлхэйн хэдэн олон да-
лайнуудһаа эгээл гүнзэгы, эгээл
ариуун уһатай Байгал далай
болоно гэжэ хэншыё харюусаха
байха. Байгал далайн баялыгыё
нэгтэшыё бэшэ дуулаһан
байхат! Зунай аяма халуун
үдэрнүүдтэ одоол Байгалай
баялыгыё үзэжэ, хаража
ябаһанаа сагаахан саарһан
дээрэ сэдхэлхээ адхарһан
мүрнүүдтэ бэшэхэ дурам
хүрэнэ.

Далайн эрьедэ түрүүшынхыё
байжа, наранда мэлмэрэн
байһан дууһаагүй уһанайн
эссыё шодөөрөө дайран
хараһайб гэхэдэ, болоногүй.
Тэрэн бумбэрсэг дэлхэйн хүхэ
сөнхир хүнжэл-тэнгэритэй
ниилһэн мэтэ үгы болоһоно
хэбэртэй. Байгал далайе дүрбэн
талаһаа саһалиг оройтой үндэр
хада уулануудшыё, ногооохон
хүнжэлдөө үни ороһон ой
мододшыё хамгаалжа байһыень
ойлогмоор байна даа. Энэ
бүмбэрсэг дэлхэйн жама ёһые,
хүнэй наһанай ябадалыё,
үнгэрһэн сагайнгаа дабаһан
дабаае, досооһни ороһон ямар
нэгэ ойлогдошоогүй асуу-
далуудыё - бултыень һанажа
хуухадмни, далай өөрынгөө
дулаахан харасаараа харюу-
нуудыё үгэһэн мэтэ болонол.
Эндэл ерэхэдэм, хэзээшыёб
нэгтэ зүрхыем доһолгоһон
асуудалай харюу ошон мэтээр
бадаран, шүлэг боложо мүнхэлөө
бэлэй.

Найдаһан нүхэр басагахамни,
Найман жэлдэ нүхэсэһэнөө
Яаж шимни мартабаш?

Наадан талаараа ябахаддаа,
Түрүүшын дуранда абтаһанаа,
Шамдаал бишни хөөрөгшэб.

Уйдхар гашуудалда абтахадаа,
Уйлан энгэртэш дүнгэжэ,
Уяран хайлан байгшалби.

Дэлхэйн баярыё үзэхэдөө,
Дуулан хоюулаа жаргажа,
Далан дабаае дабахаар
Дүүрэн хүсэлтэй ябагшадби.

Найдаһан хани басагахамни,
Нойртом шэнгээд ерэнш.
Найдаһан нүхэр басагахамни,
Нюдэдэйм нулимса болонош.

Нэгтэшыё эдэ мүрнүүдым
Нэнгэн уншажа абаа һаа,
Нюусаар адхарһан

дуһалуудым
Нойрхоом гаража аршаарай.
Тиймэһээ, хүндэтэ ерэнш
айлшад, энэхэн дэлхэйн бая-
лыгыё абарха зөөлөн сэдхэлтэй,
бурхан багшын үгэһэн абаралтай
ябыт даа гэжэ хэлэхэ байнаб.

Далайн шарай байгаалин
үзэгдэлһөө боложо хубилна.
Хүйтэн халхитай үлэгтээд, холо
саанаһаа ууртай хара үүлэ-
нүүдыё туугаад асархадань,
Байгал долгинуудда шангаар
эбхэрүүлэн, эрьёын хаяа

дайруулна. Харин наранай
шараха үедэ далай аятай зохид,
хуураар наадажа гаргаһан
хүгжэм эдэлүүлхэндэл болоно.
Тэрэ үедэ заһаһад дэбхэрэн,
уһанһаа гаража, намайе дуу-
даһан мэтээр, өөһэдынгөө хатар
наадыё зохёожо, сэнгэн байнад
хэбэртэй. Энэ хайхан «амиды»
зураг шэртэжэ байхадаа, газар
дэлхэй дээрэ Байгал бидэ
хоёрһоо бэшэ хэншыё үгы гэжэ
һанахаар юм.

Үлгөөнэй үр сайханаа эхи-
лээд, Байгал далай үргэһэ
нойрхоон һэриһэн мэтэ. Эндэ
тэндэһэнь заһаһад онго-
соннуудтаа хуужа, далайн гүн
сээл руу тамаран шэнгэ-
шэһэндэл дада ороһоно. Үдэ
багаар уһанай хүйтэныё наань,
амархаа ерэнш зон шунгажа
эхилнэ.

Байгал далайгаа эртэ үг-
лөөгүүр угтан мэдэшэлхэ
дуратайбдаа. Зүүн хаяаень улаан
элшэнүүд бүрхөөжэ, шэл мэтэ
уһан соонь шэнгэнэ. «Байгал»
гэхэн хүндэтэй нэрэ абажа
ябаһан энэ гүнзэгы ехэ далай
хүнэй сэдхэлхыё ойлогжо абадаг
гээшэ ха. Далайтай хөөрөлдэжэ
хуухад, ехэ аятай зохид.

Ажаглалта:
«Далай хүлэг» гэжэ Байгал
далайн эрьедэ энэ зун үн-
гэргэгдэһэн литературна хур-
гуулида хабаадалсажа ерэншэй
угаа бэшэгтэбэ.

ДУЛМАЕВА Дарима.Үндэһэтэнэйгуманитарна институтдай3-дахи курсын оюутанЗҮРХЭМНИ
ТЭСЭНЭЭР...

Зүрхэнэйш сохисо
дуулданагүй,
Үншэрһэн зүрхэмни
гуниглана.
Зорихоёо шамдаа тэгүүлнэ гү?
Үдэр һүнигүй шамай үгланэ.

Альгануудни дулаае эрижэ,
нэмээхэн эльбэхыеш хүлээнэ.
Алагхан шодэмни шамай
дурсажа,
һарын толон соо найдан
бэдэрнэ.

Холошыё һаа, хажуудам
нэнгэнэш,
Харагдаашыёгүй һаа, зүүдэн
соомниш.
Уулзалгын баяр хүлэжэ
ядаһаар
Уйлаашыё һаа, зүрхэмни
тэсэхээр...

БИДЭ ХОЁР
МҮНХЭБДИ!

Хажуудда нэнгэн
гэхэхэлхэдээ,
Хоёр зүрхэнэй адъяар
сохилходо,
Огторгой өөдэ ниидэхэдээ,
Одоол бидэ мүнхэбди!

Нюдэнүүдэйнгээ оёор руу
шэртэжэ,
Нэгэшыё үгэ хэлэнгүй,
Дуран тухайгаа шэбэнэхэдээ,
Дуулана гүш, бидэ мүнхэбди!

Хүгжэм дуунай эдэлээн соо
Харин дайда руу зориходоо,
Бусалта тухайгаа мартахадаа,
Бидэ хоёр мүнхэбди.

Түмэн омог үүлэнүүд мэтэ,
Тэнюун сэлмэг огторгой
шэнги,
Бурьялан урдаа булаг мэтэ
Бидэ хоёр мүнхэбди!

ГАНСАЛ
ШИННИ ТҮЛӨӨ...

Халуун галай дүлэн руу орохоб
Гансал шинни түлөө.
Халин урдаа уһан соо
шэнгэхэб
Гансал шинни түлөө.

Хадын үндэрыё дабан гарахаб
Гансал шинни түлөө.
Хүйтэн һалхин шуурга
гаталхаб
Гансал шинни түлөө.

Гэрэл номин наранһаа
арсахаб
Гансал шинни түлөө.
Гансахан энэ наһаяа үгэхэб
Гансал шинни түлөө...

ЦЫБДЕНОВА Түяна.БГУ-гай тоо бодолгынфакультет дүүргэһэн

ЖАРГАЛАЙ ЭХИН

Хаанаһаа жаргал эхитэйб -
Эсэгын гэргэй сэргэлхэ гү?
Хара һүни илажа тэсэхэн
Шэнэ наранай элшэхэ гү?
Үбшэ даража тэнхэһэн
Найдалай хүсэтэ аминһаа гү?
Буян бодолоо оложо,
һанаа амарһан нэхэхэлхэ
гү?..

Холош ошонгүй бодоо һаа,
Жаргалайм эхин - шамһаа.

ГАТАЛОВА Марина

В волосах моих заколка,
А в руках стебелёк травы,
Найденная мной иголка -
Признак тихой ждущей беды.

Помахала тебе целовко,
И утихла слова в груди,
Я стояла у самой кромки,
Темно-синей зовущей воды.

Кто испытывал в жизни
столько,
Я не знаю, сердце молчи.
В чай кладя лимонную дольку,
Ключ бросаю на дно души.

НИМАЕВ Норбо.ученик 10 классаЭгитуйскойсредней школыДУМЫ
О МАТЕРИ

Мамочка милая,
Святая ты у меня.
На ласку щедро
И сердцем добра.

Глядя на тебя,
Наглядеться не могу.
До чего ж ты красива,
Умна и честна.

Мамочка родная,
Ты - гордость моя.
Во мне вся жизнь твоя,
Прелестная мать моя.

Одно твоё слово
Обдувает теплом.
Сладок мой сон
Под твоим крылом.

Дэлхэйн уран зохёолой дээжэнээ

27

Аянда эсэшөөд, амарха хүсэлэнтэй,
Аяшархан хэбтэхэдэм, орондоо оропхой,
Янза бүрийн бодолнууд үрдэлдэн ерэнхэй,
Яната бэеыемни набарданад тойронхой.

Шам тээшэмни тэгүүлнэд лэ тэдэнэр дахяад,
Шударгы сэдхэлтэй мүргэлшэдэй хүнийн зүргөөр
Шэб балайда хэбтэхэдэмни нюдөө аняад,
Шарайеш элихэн хэргээнэд сахилгаан түргөөр.

Зүрхэ сэдхэлэйм гүн мэдэрэл хэргээн,
Зураг болон эрьехэдэш намда хэды хайхам.
Хүнийн харанхые шуура эсхэнэн гэгээн
Наруул зулгы дураяа үзэнэлби гайхан.

Маха бодомнай үдэршнь, сэдхэлнай хүниндөө
Мэдэнэгүйл амарые дуранай охинхоо.

28

Ами наһаяа зоболонгой далайда алдаад,
Амар заяагаа хайшан гээд гэдэргэнь бусаалтайб?
Үдэрэй наһаанда, хүнийн зүүдэндэ абтаад,
Үргэнэ нойргүй хайшан гээд амидалартайб?

Үдэр, хүнийнүүд намайе үсэдөөр хөөргэдэн,
Үмхийн тоонһон болгожо нэрбэхээр эбсэхэншүүл.
Нэгэнийн ажалаар, наһаа үнөөгөөр нүгөөдөн,
Нэрбэжэ хэсгүй хүнөөхөөр нэдэхэншүүл.

Жэсхэлби даа үдэрые наруул шарайтайшни,
Жэжэхэн бороогоор шэдэлэн байгаашье болнь.
Одо мүшэдэнь сасуулаалби нюдэдтэйшни,
Орой хүнийн балар шэб харанхышье болнь.

Холодохо тумань шиниймни үдэрнүүдэй
Харанхы хүнийнүүд намдашни бүрил уйдхартай.

29

Заримашуудда, энэ заяандашье голуулһан,
Зоболонго жэлнүүдээ ойндоо оруулһалби.
Дээдэ тэнгэринэртэ дэмхэн зальбаран,
Дүли тэдэндэ гүн сэдхэлхээ голхорнолби.

Энээхэн наһанайнгаа золгүйдэнь гашуудан,
Эрдэм бэлигээрээ хүндэлүүлжэ ябагшадтай,
Урагшагүй хубияа агсахые оролдон,
Урдань доромжолуулахаар бэлэн байһандаа.

Инаг шамаяа зүрхэ сэдхэлдээ дурсаад, гэгтэ
Үзэн ядаһаар, ахирхан зантай өөрыгөө
Дуулимхан дайдынгаа жэгүүртэн жэргэмэлдэл,
Дуутаа хангуурдаһаар дэгдэбэлби сэхэ өөдөө.

Дурыеш дурдан, дуулан ябахадаа, хэзээдээ
Дэлхэйн эдэ хаануудай алинһааншье хүсэтэйб!

30

Үни холын наһаан бодолдоо тэхэрижэ,
Үнгэрхэн сагуудай абяае хэргэхэдэмни,
Гашуудалта үдэрнүүднй ойндоо хэргэжэ,
Гээлтэнүүднй хүндүүлэхэйтэнэл зүрхэндэмни.

Нүхэдөө дурсахадам түбһөө халиһан,
Нёлбосо мэдэдэггүй нюдэднй уһатана.
Үнгээ бууран мартагдажа захалһан,
Үйлэ ушарнууд соогуур дурамни бусана.

Дахяад хэргэжэ хохидолто гээгдэлнүүдээ
Дэлхэйдэ гэдэргэнь бусаһандал гажархадаа,
Үбшэнтэ үриес шэнэлэн сүм түлэхээр
Уй гашуудал соогоо түхээржэ зобонолби даа.

Шинийнгээ халуун дуранда бусахадамни,
Шаналал ехэтэ гээгдэлнүүднй дэгдэшил.

31

Саашалжа маанадһаа ошоогшо зүрхэнүүдэй
Сээжэ соошни лугшахые эли соноснолби.
Урихан шарайдашни тэдэнэй шэгүүдэй
Үзэгдэн байхадань, уяржа баясаналби.

Бүглэрхэн сэдхэлэй нёлбосо дууһаагаалби,
Булашануудай хүйтэн шулуунда нюураа дахан.
Саг зуурахана ошоһон юм гү даа, маргаалби,
Сарюун шарайдаш тэдэнээ харахадаа дахин.

Ойро дүтмни хүнүүдэй илдам шарайнууд
Олоол даа шамай шэгээ шэнэлэн хэргэхээс.
Доро дохинод шамдамни тэдэ баяртайнууд
Дуранаймни охиёе улам нүжэрэхээс.

СОҢЕДУУД

Тэдэндэ дура сэдхэлээ сүм үгэхэнби,
Тэнсэлгүй халуун дуран соошни гээшэлби.

32

Хараха хубитай байгаа бол үхэхыем,
Хүрхэн доро булууланхай хэбтэхэдэмни,
Минэрэн уншажа эдэхэн мүрнүүдыем,
Мүнхэ дурыймни ойлгоорой даа, инагни.

Үеынгөө дуушадай шүлэгтэй сасуулахадаа,
Урин зохидхоншье наань, уянгын үгэнүүдэй,
Уран бэлигэйм урманда бэшэл ааб даа,
Инаг дураяа дуулаһандамни сэгнээрэй.

Эзэлгдээрэйш нам тухайдаа иимэ бодолдо:
Инагни дэлхэй дээр ябаа наа амиды мэндэ,
Ирагуу дуутаа зорюулхал нэн даа дуранда
Эгээл хайханай жэшээ харуулан бүгдэндэ.

Үхэнэн намтай мүрысэхэ хабатанай
Үндэрөөр сэгнэгдэхэдэ, дурыйм дурдаарай.

33

Эдир наһанаймни наранай элшэ
Эршэ түгсөөр туяаран мандаһан бэлэйлши.
Залуу үеымни залита омог эршэ
Залирха сагтаа дүтэлхэнэ яһан харамтайбши.

Оршолонгой далай соо тамарһан бидэндэ
Оройн тэнгэрийн нүүдэр одоо ямар гайхал бэ.

34

Сэлмэг үдэрые намда найдуулахадашни,
Субаяа хэдэрэнгүй гараалби даа харгыда.
Хара үүлэдэй саагуур ороходошни,
Хура бороодо сохюулан нороболби шобто.

Хитүүхэнээр минэрэн, гэмээ мэдэхэншүү
Хасарыймни эльбэбш үүлэдэй арилхада.
Эрз хүнэй гашуудажэ, гомдоходонь хэсүүл,
Эрхэлүүлгээр дүүрэхэдэггүйн хожомоо мэдэ.

Эшэлгэншни иигэжэ намда юухэн бэ даа.
Эдэблүүлхые наһандаа үзэнэн гээшэлби.
Хэнэн зэмэдээ өөрыгөө зэмэлээшье наа,
Хүмэрихэн сэдхэлээ өөрөөл тэдхэхэлби.

Гэмээ сагааруулхые нэдэбэл, хараа байсам
Гоожуула инаг дуранай хоморой нёлбосо.

35

Гэмээ мэдэрхэ үедөө ши бү уйдаарай,
Гүн булаг соошье булангирай эльхэн тунахайл.
Һара нараншье наа, хиртэдэг ушартай,
Һалбарһан сэсэгүүд соошье байдаг юм лэ хорхой.

Хилэнсэхэ огтолон зайсахань бэрхэтэй:
Хэдынэйшье сагта гэмэ зэмэтгэйгээ нюунаб.
Хилбар нүгэл гэжэ сэдхэн эдэ мүрнүүдээ
Хүлисэл гуйхадаа, нүгэлыешни далдалнаб.

Сэдхэлээ халуун охинхоо дууһан тохёолдоо –
Сэхэ иигэжэ бэшэхэдэмни, этигэгты,
Хуули шийдхэгшэдэй урда дурамни одоо
Хатуу тэмсэдэ тэгүүлнэл үзэн ядалгатай.

Хохидоошье бол, шамһаа, хүндэтэ хулгайшан,
Хэнэн хамаг нүгэлөө өөртэйшни хубалдуужам.

36

Амин нэгэншье болнь, инаг дуранаймнай,
Амяаралха хүсэлнүүд мүнделбэл сэдхэлдэмни.
Гэмэ зэмынгээ ашаае гансааран даанхай,
Галдиха гэнэн энээхэн наһанайм хубимни.

Вильям ШЕКСПИР

Инаг дуранаймнай зүргэ гансаханшье наа,
Энээхэн наһандамнай һалаатаха заяатай.
Хоёр тээшэнь угзаржа һалгаагаашье наань,
Хулгай, худалтай ороодохогүй азатай.

Урдашни доро дохихыем огто тоонгүй
Уридан алад саашаа гарахадаш сүхэрнэб.
Ахирхан сэдхэлхээмни бүришье зутарангүй
Арюухан нэрээ аршалхыешни зальбарнаб.

Бүлхитэн сэдхэл соом дурамнай яншана.
Бүхыдөө шинийб. нэшхыеш арюун тахинаб.

37

Амжалта түгэс үринэртөө баясажа,
Алдартаа хүрэнэн буурал эсэгын үлгэртэй,
Ахирдажа тулиһанаа ойндоо дурсажа,
Аали номгохон нуудагтал энэ би жэшээтэйб.

Шинийнгээ нэрэ солотой, һайн ябадагта
Шэн габьяадаш баясан, сэдхэлээ ханангиб.
Бүрил тулоурхан үтлшье наа даа
Бүгдэ эдэндэшни би хабаадаһан шэнгиб.

Мүнөө үбгэрөөб, шадал тэнхээмниш һулараа,
Мүнхэрхэ сагайнгаа ойртожо дүтлөөшье наа,
Жабхалан түгэс дабшахадашни урагшаа,
Жаргални энэл гэжэ бишни хараналби даа.

Үбгэн наһанаймни үрэлнүүд барандаа
Үлзы хэшэгээр толордогын шамһаа юумэл даа.

38

Дутаха аал, уянгадам дуулалтай юумэн –
Дундаршагүй удаар долгилхонь дуранайшни,
Сагай оёоргүй шэдигтэ һаба руу эюулэн,
Саарһан дээр мүрлэжэ инагаа дурсахадамни?

Хүнүүдэй һайшаамаар зохёолой мүнделшоо наань,
Хүндэлжэ өөрыгөө бүрил дээхэнүүр үргөөрэй.
Шамайем һайхашаан дуулаха бэлиггүйл наа,
Шал дүли сэдхэлтэй гээшэл даа тэдэш, мэдээрэй.

Арбадахи уянга болохолши мандаа
Арба дахин юһэн тэдэнһээ дээгүүр сэнэгтэй.
Улаахан зүрхыемнай хүлгүүлһэн анханда
Урданайм шүлэгһөө энэм сэгнэшэгүй сэнгэйл.

Удаада үенүүд зохёолым уншахадаа,
Уянгымни эзэн шамайемнил магтуужад даа.

39

Амин нэгэн амитад байдаг аад лэ,
Алдар шамдаа хайшан гэжэ бишни дуудахаби?
Өөрынгөө үлүү һайханиие үргэжэ эндэ,
Өөрөө өөртөөл соло дуулаха гэжэ яахаби?

Хонгор зангыешни үндэрөөр сэгнэн магтажа,
Хажуу тээхэнүүр ябаха амитан байгаалби.
Гансахан шинийл хүртэхэ соло дуудажэ,
Газар дэлхэйн үнсэг дээрэ амидарха дуушанби.

Хахасалга бидэ хоёрто хэсүү шэрүүн –
Хайранал даа галаар сэдхэлхыемни гашуудал.
Халуун дуранай охин соо уянгын мүрнүүд –
Холодуулаһагүйл тэрэним сагай урасхал.

Зүрхыемнай зүһэбшье тэн хахадаарнь,
Залуу наһанаймнай ошо бүрил бадаргана.

40

Сүм бүхыдэнь инагайм дура абыш дайлан,
Сэдхэлээ сүхэржэ, оройдоошье гэншэнэгүйб.
Инаг дуран гээд, хүнүүдэй хэлэгшэ баран
Эндэхэ саашадаа шиний гэлэйг гэмшэнэгүйб.

Үбэртэлээшье бол, дурыйм булимтаран,
Үлүү һайн ябахагүйешни мэдэнэб сохом.
Үншэн хэнээ үлөөшье наа, ядуу ахирхан,
Үсэд зангаар шамайе хүлисэхэн болоном.

Инаг дурыйм юунышье дээрэ бодобогүйш,
Иигэжэл шамда гүн сэдхэлхээ гомдонолби даа.
Дурандаа голхорһон гомдолни тэсэшэгүйл,
Дайсанай хороншье энэнһээш ээлтэйл нэн даа.

Хилэнсэ шамда хэшэгэй үүдэн лэ одоо,
Хэтэдэ дайсамни байнхаар намайе хороо.

Михаил БАТОИН
бүрхадшалба.

Бадма ШОЙДОКОВОЙ наһанайнь 85 жэлэй, зохёохы ажалайнь 60 жэлэй ойдо

Мянга юһэн зуун хорин нэгэнэй тахья жэлдэ Мүлһэтэ голдо түрэнэн намтартайт. «Тараг» гэхэн түрүүшынгээ шүлэгөөр Түүхэтэ замаа эхилһэн домогтойт. Багшын ажал. Үдэр, хүниие илгангүй Багашууалтай «тулаха» баһашье хэсүүл.

Гэбэшье тамнай нэгтэшье сүхэрэнгүй Гуурһа, бэхэтэе ханилһаар ябаат. Дайнай галай оһол соогуур «Дарин амта» үзэн зүдхөөт. Үри хүүгэдэйнгөө жаргалай түлөө Үгэхөөр бэлэн ябаат ами наһаяа. Удаан хүлээгдэһэн Илалташье мандажа,

НАНАНАЙ ХАРГЫ

Уужам нютагтаа бусажа ерээт. Үри хүүгэдые хургаха хэрэгтэ Үгөөт наһанайнгаа ехэнхи хубиие. «Үнэгэнэй хилэмэ» ород хэлэһнээ Үндэһэн буряад хэлэндэ оршуулаат. «Уржуумай хүбүүн». Үшөөшье байхал... Үнэтэ сагаа гамнангүй хүдэлөөт. «Дархан солото» нютагайнгаа хүбүүн Дамчеев тухай уранаар бэшэжэ,

Ном болгон домоглон дуулажа, Нэрыень Буряадтаа хэтэдэнь мүнхэлөөт. Туужа, үлгэр, домогууд одоол Түргэн урасхалта горхон мэтээр Сэжэ зүрхэн сооһоотнай Сэбэр саарһан дээгүүр урдаал. «Хилын харуулан», «Бургал мэргэн» - Холоонойн Доржо таабайн үлгэр. «Санага - тоонто нютагтай» баһашье

Хандажап ДАМПИЛОВА

Сэсэгүүдэй-шүлэгүүдэй баглаа гээшлэ. Дайнай шэрүүн жэлүүдые зураглаһан «Дайсанай ара талада» гэхэн зохёол. Удаадахи хубинь зузаахан, шарахан «Үхэл ба амидарал» гэжэ нэрлэгдээл. Роман-трилогийн үүргэ удхые Уран зохёолшодой холбоон ойлгожо, Гурбадахи номой харгыень нээжэ, Гаргаа бэлэйл «Тоонто нютагыень». Үндэр нэрэтэй, үндэр наһатай, Үндэр найхан тоонто нютагтай, Буурал сагаан толгойто багшамнай Бултанай омогорхол болон ябыт даа!

МОРМООН

(Онтохон)

Нэгэ хүгшэн ори ганса хүбүүтэй ажаһууһан юм. Хүбүүниинь Мормоон гэжэ нэрэтэй хэн. Тэдэнэр нэгэ үнэтэй байгаа. Хүгшэн хүбүүн хоёр оролдохын найгаар үнэгэнэйгээ нооһо гурбан жэлдэ суглуулба. Мормоон тэрэнээ гурбан толгой сэмбэ болгохоо хаан баабайнда абаашаха гэжэ холын замда мордобо. Харгыдаа хулганатай уулзаба.

Мормоон: Хэн гээшэбши? Хулгана: Хүрһэтэ дайдын борохон хулганаб. Харин ши хэн хүбүүн гээшэбши?

Мормоон: Хүригшэ ганса үнэтэй хүгшэн эжын ори ганса хүбүүн Мормоон гээшэб!

Хулгана: Хайшаа зорижо ябанаш? Мормоон: Хаан баабайнда.

Хулгана: Юуңдэ? Мормоон: Гурбан жэлдэ хуряһан хүригшэ ганса үнэгэнэйгээ нооһо гурбан толгой сэмбэ болгохо замда гарааб.

Хулгана: Хаан баабай хомхойл юм гэлсэгшэ даа: хэр лэ сэмбэ үгэхэ ааб даа! Зай, найн ябаарай.

Мормоон: Хомхойшье хадаа гурбан толгой сэмбэ намһаа харамнахагүй бээ. Зай, баяртай, хүрһэтэ дайдын эзэн.

Удангүй миисгэйтэй ушарба. Мормоон: Хэн юун гээшэбши?

Миисгэй: Эзэндэ үлдүүлһэн эрээхэн миисгэйб. Хуби жаргалаа бэдэрһээр, хоёрдохи жэлэ амиды мэндэ ябажал ябанаб. Зай, хүбүүн, хайшаа зориойт?

Мормоон: Хаан баабайнда. Миисгэй: Юуңдэ?

Мормоон: Гурбан жэлдэ хуряһан хүригшэ үнэгэнэйгээ нооһо гурбан толгой сэмбэ болгохоо гарааб.

Миисгэй: Хаан баабай хомхойл юм гэлсэгшэ даа: хэр лэ сэмбэ үгэхэ ааб даа. Зай, найн ябаарай.

Удааншье болонгүй, бартахи баабгайн хүбүүнтэй уулзаба.

Мормоон: Хэн юун гээшэбши? Баабгай: Хүбшэ тайгын эзэн хара бартахиин хүбүүн гээшэб. Харин ши хэнэй хүбүүн, хэн гээшэбши?

Мормоон: Хүригшэ ганса үнэтэй

хүгшэн эжын ори ганса хүбүүн Мормоон гээшэб!

Баабгай: Хайшаа зорижо ябанаш? Мормоон: Хаан баабайнда.

Баабгай: Юуңдэ? Мормоон: Гурбан жэлдэ хуряһан хүригшэ ганса үнэгэнэйгээ нооһо гурбан толгой сэмбэ болгохоо замда гарааб.

Баабгай: Хаан баабай хомхойл юм гэлсэгшэ даа: хэр лэ сэмбэ үгэхэ ааб даа! Зай, найн ябаарай.

Мормоон: Хомхойшье хадаа гурбан толгой сэмбэ намһаа харамнахагүй бээ. Зай, баяртай, хүбшэ тайгын эзэн.

Мормоон хаан баабайнда хүрэжэ ерээб.

Мормоон: Хаан баабай, хаан баабай, ганса хүригшэ үнэгэнэйгээ нооһо гурбан жэлдэ хуряагаад, гурбан толгой сэмбэ болгохоо танда зорижо ерээли.

Хаан баабай харюушье хэлэнгүй, уур сухалдаа баригдаад, модон хуурсаг соо хүбүүе хэжэ хадуулаад, далай руу шэдүүлжэрхибэ. Далайн долгиңдо хуурсагын эрье дээрэ шэдэгдэбэ.

Мормоон хүбүүнэй үхэлдөө дүтэлөөд хэбтэшэхэдэнь, нэгэ ямаршье юумэн газарһаань һабардаба.

Мормоон: Ши хэн гээшэбши? Туһалыш намда.

Хулгана: Туһалха гэхэдэ, хаба шадлын хүрэнзгүйл даа. Нэгэ бага хүлээ.

Миисгэй, баабгай, хулгана гурбан Мормооние абарна. Уданшьегүй Мормоон баяжаба. Нэгтэ хаан баабайнда бэлэг абаад ошобо.

Хаан баабай: Хүбүүн, ши юун хэрэгээр ерээбши?

Мормоон (хаанда доро дохин): Хаан баабай, далайн долгиң танһаа сэсэн

байгаа гэжэ хэлэхэ ерээб.

Хаан баабай: Хүбүүн, юун дээрэлхэ тингэжэ хэлэхэ болообши?

Мормоон: Намайе хуурсаг соо хээд, далай руу шэдэхэдэнтэй, долгиң эрьдэ гаргаа. Тинхэдэ сэмбын түлөө намайе далай руу шэдүүлэ бэлэйт. Харин мүнөө олоной туһаламжаар өөрөө сэмбэ нэхэдэг болооб, тингээд, хаан баабай, тандаа гурбан толгой сэмбэ бэлэг асарааб. (Хүшэгэ).

ГУРБАН АЛДУУ

(Онтохон)

Намарай игаабари дулаахан үдэрнүүд боложо, үндэр наһатай ангуушан Баадин һая болотор агнадагаа һанажа, һууха байха газараа олохоо болибо. Тингээд агнуурин ажахыда ошожо, нэгэ гүрөөһэнэй зүбшөөл саарһа абаад, Хулгай үбэрые шэглэн ошобо.

Гэнтэ хаанаһааньшэ даа Батууха гэжэ ангуушан бии болобо.

Батууха (дохижо): Мэндэ сайн, Баадин таабай!

Баадин: Мэндэ! Мэндэ!

Батууха: Тагтай ябажа болохо гү?

Баадин: Зүбшөөл саарһатай юм гүш?

Батууха: Ямар зүбшөөл саарһан гэнэт?

Баадин (үбэрһөөн саарһа һуулижа гаргаа): Гүрөөһэнэй... Энэ!

Батууха (саарһыень уншаа): Би гүрөөһэн бариха гэнэгүйб. Мүнөө жэл хэрмэн хэр байхань гэжэ үзэжэ ябанаб.

Танай зүбшөөлтэй хада тантайшье агнаад бусахадам болохол даа. Зүбшөөхэ гүт?

Баадин: Болоно ааб даа.

Батууха (шэгдэх үдхэн мого руу ороог ябатараа гэнэт хашхарба): Тэрэ байнал... Буудыт!

Баадин тэбдэн һалганан, зааһан тээшэнь хоёр удаа байлгажархиба.

Харахадань, томо гэгшын амитан унашоод хэбтэбэ.

Батууха: Баадин таабай, нюдэнтнай яһала найн ха юм даа. Дээрэ дээрэлхэнь яһала түргөөр буудаат.

Баадин: Хараадаа ороо хадань юуень гоёобо гээшэ биибэ. Нэгэл эхэ алдуу болоо даа.

Бадма ШОЙДОКОВ

Батууха: Ямар алдуу болоо юм бэ?

Баадин (бодолгото болон харюусаба гүй).

Батууха: Ямар эхэ алдуу болоо юм? Нюуса бэшэ наань хэлэйт.

Баадин: Юун нюуса байха хэм даа. Хоёр сэмгэтын хоёр шабхые ойлгомторгүй нэгэн доро шахуу даражархёо гүбэс...

Батууха, юундэ буудангүй, «буудыт» гэжэ хашхараабши? Нюдэнтнай муу аал?

Батууха: Буудамни нэгэнье һомон үгыл.

Баадин: Юутэ хэлэнбшээ?.. һомогүй буу яахала абажа, ой руу ородог юмшээ?

Батууха: Һомогүй гаршаһанаа мүнөөхэнэ ойлгооб. Алдуу болоо. Зай, таабай, олзодоо ошоо даа.

Баадин: Болоно ааб даа.

Баадин түрүүлэн ошоод, һуушаба.

Баадин: Юутэ буудаба гээшэ биибэс.

Батууха (гүтэлэн): Юун болошооб?

Баадин: Хэнэйнгээ бурууе унагаажархёо биибэс.

Батууха: Татай, юугээ хэжэрхибэ-бибди?!

Баадин: Алдуу болоо... Хэнэй юунэй буруун гээшэ бэ?

Батууха: Тэрэ үхэрнүүдын бэлшэжэ ябанал.

Баадин үхэрнүүдэй хажууда ганса нэгэ алхалһаар ошоод, тэрэ дороо зогсошобо.

Батууха: Хэнэй үхэр бэ, танина гүт, таабай?

Баадин: Танина. Манай өөһдэдымнай хоёр үнэгэн лэ. Буруугаа һалгаажархёоб.

Халаг даа.

(Хүшэгэ).

Х.ДАМПИЛОВА
зүжэглэн найруулба.

ДУРАНАЙ ТҮЛХЮУР

(гуун)

Дэлхэй дээрэ -
Дуранай замаг оньһоной
нээгдэхэнь хэсүү юм даа,
Дэлхэй дээрэ -
Тэрэнэй түлхюур олохонь
хүшэрхэн хүндэ юм даа,
Дэлхэй дээрэ -
Оролдоод огнон ороһон
залууда бэлэн юм даа,
Дэлхэй дээрэ -
Оложо тайлан ябаһан
нэгэндэ жаргал юм даа.

Дабталга: Дуран, дуран -
минии хүсэн,
Дуран, дуран - дуунайм
эхин.
Дуран, дуран - налгай
наһан,
Дуран, дуран - арюун
хаһам.

Дэлхэй дээрэ -
Дурлажа дуулим дуунайнгаа
элшэ үгөө һаа даа,

Дэлхэй дээрэ -
Урьжа улаан галайнгаа дүлэ
барья һаа даа,

Дэлхэй дээрэ -
Жаргалтай намһаа нэгэшье
хүнүүд байхагүйл даа,

Дэлхэй дээрэ -
Альгандаа баряад, халуухан
зүрхөө харуулахаар даа.

Дабталга:
Дэлхэй дээрэ -
Дуранай хүсөөр огторгойн
мүшэд сэлмэг юм даа,

Дэлхэй дээрэ -
Дуранай хүсөөр сээжэмни
тэнюун үргэн юм даа,

Дэлхэй дээрэ -
Дуранай хүсөөр сэдхэлни
дуулан байдаг юм даа,

Дэлхэй дээрэ -
Дуранай хүсөөр жаргални
минии гар соомнил даа.

Дабталга: Дуран, дуран -
минии хүсэн,
Дуран, дуран - дуунайм
эхин.

Дуран, дуран - налгай
наһан,

Дуран, дуран - арюун
хаһам.

Элбэг МАНЗАРОВ

ДУУРАҺАН ЗҮРХЭМИИ НЭРИБЭ

(гуун)

Намһаа жаргалтай энэ
Нээрээ, ниндэхээр хүбүүн
Намдаа гансахан инаг
Нээгээ урбуулаа үнэн
Дабталга:
«Дуратайб», - гэбэл даа,
Дуураһан зүрхэмни
Дулаахан урихан
Дуугаараа дуулажа
Энэ үгыень дуулаһаар мүнөө,
Эгтэй огторгой эрьеддээ
Мүнөө болотор һанаагүй
дэлхэйдэ,
хүбүүн
үгыл даа.
дурамни
зүрхсээ.
нүхэдүүд,
нэрибэ.
гансамни
энхэрбэ.
сүлөө.

Мүнхэ зуладал бадаран
носоо.
Дабталга: «Дуратайб», -
гэбэл даа, нүхэдүүд,
Дуураһан зүрхэмни
нэрибэ.

Дулаахан урихан
гансамни
Дуугаараа дуулажа
энхэрбэ.

Золтойб, жаргалтайб энэ
үдэрһөө,
Залуу бэрхэшье хүбүүн үгыл
даа.

Залин досоомни аһан
хүгжөөл даа,
Замайм харгышье нээгдэн
харагдаа.

Дабталга:
«Дуратайб», -
гэбэл даа, нүхэдүүд,
Дуураһан зүрхэмни
нэрибэ.

Дулаахан урихан
гансамни
Дуугаараа дуулажа
энхэрбэ.

Каждый человек любит время от времени пошутить или разыграть кого-нибудь, но один день в году этим занимаются абсолютно все, от ребенка до взрослого, от студента до делового человека.

Когда и кем этот праздник был завезен в Россию, точно не известно, но в произведениях многих писателей и поэтов конца XVII века появлялись строчки про первоапрельские розыгрыши. Например, Пушкин написал:

Брови царь нахмура,

Говорил вчера:

"Повалила буря

Памятник Петра."

Тот перепугался:

"Я не знал! Ужель?"

Царь расхохотался:

"Первый, брат, апрель..."

Как показывают соцопросы,

более 70% людей собираются разыграть кого-либо из своих зна-

1 апреля - Всемирный день смеха

комых. Так что будьте настороже, запаситесь чувством юмора, набором свеженьких шуточек и забавных стишков, на розыгрыши не обижайтесь, а отвечайте ими же. В общем, веселитесь, потому что минута смеха также полезна для здоровья как килограмм морковки. Современные традиции празднования Дня апрельских дураков (April Fool's Day, All Fool's Day) таковы:

Франция. Во Франции этот день шуточных обманов называется "апрельская рыба". В 1564 году король Карл IX издал указ о переносе начала года с 1 апреля на 1 января, но многие его подданные в знак несогласия с высочайшим повелением 1 апреля присылали друг другу традиционный новогодний подарок - рыбу. Постепенно с указом короля смирились, а день "апрельской рыбы" остался. Французские дети в этот день приклеивают бумажных рыбок на спины своих друзей и взрослых людей. 1 апреля на улицах можно уви-

деть серьезных взрослых людей, у которых за спиной трепещут бумажные рыбки. Когда объект насмешки обнаруживает шутку, шутник кричит: "Poisson d'Avril!"

Нидерланды. Каждый старается подшутить над знакомыми, придумать какую-либо необыкновенную новость. Даже газеты принимают участие в подобных розыгрышах: на их страницах появляются в этот день сообщения о каких-либо невероятных экспериментах в области атома, о прибытии в город вымышленных лиц.

Англия. Здесь 1 апреля - "День всех дураков". С полуночи до 12 часов дня 1 апреля каждый может подшутить над своими друзьями, знакомыми, обмануть их. Того, кто попадет на первоапрельскую шутку, встречают веселым смехом и криками: "Апрельский дурак!" 1 апреля 1860 года в Лондоне несколько сотен людей получили отпечатанные в типографии приглашения при-

быть на "ежегодную торжественную церемонию умывания белых львов", которая состоится в Тауэре в 11 часов 1 апреля. В назначенное время толпы "апрельских дураков" осаждали ворота Тауэра.

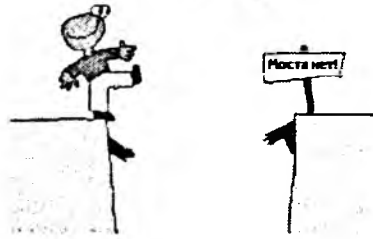
Германия. Немцы считают 1 апреля несчастливим днем, так как, по преданию, в этот день родился Иуда. Взрослые и дети обманывают друг друга, посылают в магазины и аптеки с невыполнимыми поручениями (например, купить в аптеке комариного жира).

Америка. Здесь на первое апреля распространены маленькие безобидные шутки типа "у тебя шнурок развязался", а школьники шутят друг над другом, говоря, что отменены уроки. Если жертва купилась на шутку, шутник восклицает: "April Fool" (Апрельский дурак)!

В Шотландии день апрельского дурака длится 48 часов. Некий аналог дня дураков празднуется в конце марта в Индии. Праздник, во время которого принято подшучивать над другими, называется huli.

В России тоже любят пошутить, и даже средства массовой информации на 1 апреля регулярно "подкидывают" шуточные сообщения. Не больше пятнадцати лет прошло с тех пор, как увидел свет первоапрельский номер "Комсомолки" с заметкой о мамонтенке, якобы обнаруженном

Первого апреля ничего не беру!

в замороженном состоянии где-то на Чукотке, ожившем в тепле и поселившемся в московском зоопарке. Некая учительница, специально прилетевшая из Сибири с группой школьников на экскурсию, даже устроила административный зоопарк жуткий скандал. И совсем уже предельная история произошла в 1990 году, когда "Собеседник" опубликовал научнообразное "исследование", убедительно доказывающее, что в природе не существовало никакого поэта А. Блока, и несколько десятков литературоведов с разных концов страны (все - обладатели высоких научных степеней!) вступили с полной серьезностью в полемику с еженедельником.

В заключение хотелось бы заметить следующее: когда вы делаете над тем, как бы пооригинальнее подшутить над знакомым, не забывайте, что лучшая шутка - та, над которой громче всех смеется тот, над кем подшучивали.

«СССР-эй САМОЛЁТ БЭШЭ»

Эгэшэ дүү хоёр харшын хажуудахи хандал дээрэ эбтэйгээр зэргэлжэ нуугаад, ээлжлэн дуу дуулаадана.

Түхэрээн харахан нодтэй дүү басаганиинь:

Шуур-шуур дуутай,

Шубуун шэнги далитай,

Дуутай, шуутай

СССР-эй самолёт — гээд,

хангиурдажа эхилбэ.

Эгэшэнь дүүгэйнгээ гархаань татажа:

— Бутидмаа, ши буруу дуулаана!

— гэжэ дүү басаганингаа дуу тааа дүүрбэ.

— Яахадаа буруу гэжэ? Би зүб дуулаана!

— гэдэ, Бутидмаа дахин дуугаа эхилхээс забдаба.

— Угы, буруу дуулаана!

— Яахадаа? — гэдэ, Бутидмаа үсэрлэдбэ.

— Яахадаа гэхэдэ, мүнөөшнн СССР бэшэ, эСЭНГЭ болонхой.

— Юун? Юун? Эсэнхэй?! — гэжэ Бутидмаа дабтажа асуугаад:

— Тиэхэдэ СССР-эй самолёт бэшэ, эсэнхэй самолёт гээд дуулаада болохо гүбди? — гэжэ эгэшэнь гайхан асууба.

БУДЫН ГОМДОЛ

Сагаахан шарайтай, шарахан толгойтой Буда хүбүүн үглөөгүүр эртэ нэрээ, дулаахан бээрээ жэгнэн хэбтэйхэн эхээс хүзүүдэж эрхэлнэ.

— Эжы, хэзээ томо болохо хүнбиб?! Яагаа удаан ургана гэшэбиб?

— Томо болохош даа, хүбүүмни, алтамини. Саг ехээр бү яаруула. Ургажэ үрдихш.

Буда хүбүүхэн гэнтэ эхынгээ ханшагта элхэнээр сайбалзахан сагаан үнэ обсоржорхибо.

— Эжы, эжыхэмни, энэ ханшагтатнай сагаан үнэ байнал, — гэдэ, гомдолтойгоор хэлэбэ. Хүбүүнэйнгээ гомдол ойлгоогүй эхэнь:

— Яагаабши, хүбүүхэймни! Хөөрхэймни! — гэжэ мүнсгээр шарахан толгойень өөгшөөн эльбэнэ, үндэнэ.

— Абгай бидэ хоёрой томо боложо үрдэсгүйдэмнай та хүгшэрхэтнай. Бидэ томо боложо

үрдихэгүймнай... — гэжэ хүбүүн эрхэлэн хугтарба.

Сагаахан шарайтай, шарахан толгойтой Буда хүбүүнэй томо болотор ямар саг болохо юм ааб?

«ЯМАР ЯНАТАН БЭ»

Гурбатай Буда эгэшэтээс хөөрэлдэнэ.

Буда: Эжымнай ямар ян-тан бэ?

Эгэшэ: Буряад...

Буда: Абамнай?

Эгэшэ: Буряад...

Буда: Ши?

Эгэшэ: Буряад.

Буда: Би?

Эгэшэ: Буряад...

Буда: Холодильнигнай?

Эгэшэ: ...

ТЕЛЕФОНООР ХӨӨРЭЛДЭБЭ

Албанай хэрэгээр холо талаар ошохон эсэгэнь гэртээ хонходожо, гурбатайхан хүбүүнтээс хөөрэлдэбэ.

Доржи СУЛЬТИМОВ

— Эжымни намда урдаа түхидэг хамууртай трактор бэлг абажа үгөө. Ши намда юу бэлг асархабши?.. Мүнөө эжымнай амтадай шүлэ гаргаад, бидэ эдэлээд байнабди. Аба, ши телефон сооноо түргэн гараад эдэлэ. Шүлэмнай хүрээхэнь! Түргэлэ! — гэжэ хүбүүнэйнь хөөрлөөдөөнэйнгөө түгэсхэлдэ эсэгсээ столдо уряа нэн.

«ТОМО БОЛОХОШ»

Эгэшэ дүү хоёр үдын хоол барижа нууна. Гурбатай дүү хүбүүнэйнь табаттай шүлээс эхэ шалайгаар халбагадана, хилээмэ бутаруулжа наадана.

ЭГЭШЭ: Хилээмэ бутаруулангүй эдэлээ даа, дээрэ. Хара, энэ хэмнай түрүүн эдигшэ ааб, тэрэмнай энээхэн конфетэ эдихэ.

ДУУ ХҮБҮҮН: Конфетэ бү эдээрэй гэжэ шүдэнэй эмшэн намда хэлээ нэн. Би конфетэ эдихэгүйб.

ЭГЭШЭ: Тиигэбэл энээхэн шүлээ мүнөөл эдээ даа, заатам, түргэн томо болохош.

ДУУ ХҮБҮҮН: Түргэн томо? Дүрбэтэй болохо гүб?

ЭГЭШЭ: Дүрбэтэй болохош. Үшөө табатгаа шүлэ нэмүүлжэ хүүлээ даа, табатай болохош.

ДУУ ХҮБҮҮН: Табатай?

ЭГЭШЭ: Табатай.

Хүбүүн яаралтайгаар табагаа хооллолжо, эжидээ шүлэ нэмүүлжэ хүүлэбэ.

ЭЖЫН НУРГААЛ

Табатай Тимур хүбүүнэйнь абадаа хэлэбэ:

— Эжымнай үхибүүдээ буруугаар нургана.

Абань гайхангяр асууба:

— Юундэ тиигэжэ хана-набши?

Хүбүүнэйнь иигэжэ хэлэбэ:

— Үдэшэнийнь нойроо хүрөөдүй байтарнай, орондомнай оруулна ха юм, тездэ үглөөгүүр унтажа садаагүй байтарнай, нэрээнэ бишуу.

ХАБАРАЙ ЭДИ ШЭДИ

Херлуф Бидstrupай шог зураг.

Низкий поклон, хвала и честь тому человеку, который придумал веселый Праздник - 1 апреля - Всемирный День Смеха. Любит его и в нашей республике.

Каждый день и вечер практически по всем каналам центрального телевидения мы видим и слышим именитых юмористов. «Кривое зеркало», «Аншлаг», «Смехопанорама» и другие передачи с участием одних и тех же артистов разговорных жанров эстрады стали для нас привычным явлением.

А вот о наших, бурятских юмористах, мало кому известно. Есть у нас свои «Петроросыны», «Задорновы», которые не хуже столичных артистов могут рассмешить публику.

Республиканский центр народного творчества Министерства культуры и

массовых коммуникаций Республики Бурятия ввел добрую традицию - проводить фестиваль артистов-любителей разговорных жанров и театров эстрадных миниатюр «Уморина». 3 года назад была создана «Ассоциация Умористов», всем вручены паспорта «Почетного Умориста Республики Бурятия». Среди авторов сатириков можно назвать Игоря Алексеича Иванова, доктора технических наук, заслуженного изобретателя Республики Бурятия, который несмотря на свою занятость очень увлеченный эстрадой человек. Вера Ивановна Савватеева - пенсионерка, ей уже 72 года, а пишет пре-

«ПЕРВОАПРЕЛЬСКИЙ ХА-ХА-ПАД»

красные монологи и фельетоны. Также известны имена Н.Соктоева, Д.Угрюмова, Н.Кушнаревой, Б.Дамбаевой и других. А среди театров эстрадных миниатюр - народные эстрадные коллективы «Каблук» из Кабанска, «Гоп-компания» из Тарбагатай, «Визит» из с.Петропавловка, шоу-группа «Амадеус» - Дома культуры «Мелиораторы» г.Улан-Удэ и т.д.

И вот очередной фестиваль «умористов» - «Первоапрельский Ха-Ха-пад», который состоится 31 марта 2006 года в концертном зале Бурятской государственной филармонии. Он обещает быть очень веселым и интересным.

Мы приглашаем всех, кто любит юмор, сцену и хочет проявить талант юмориста, не стесняться и принять участие в нашем фестивале. Для всех желающих отборочный тур состоится 31 марта с 9 часов утра в филармонии. Или нужно обратиться в Республиканский центр народного творчества по адресу: г.Улан-Удэ, ул. Красногвардейская, 32.

Телефоны: 45-56-40, 45-55-82, 45-51-35.

Поможем! Подскажем! Будем рады всем!

А зрителей ждем в 18 часов. Добро пожаловать на вечер «Первоапрельский Ха-Ха-пад»! Попохочем!

Тамара БАЕНДУЕВА,
главный специалист РЦНТ.

ИСЧЕЗНУВШИЙ ЛАМА

К одному ламе, который считался продвинутым практиком, явились трое красноармейцев. Им было приказано этого ламу арестовать и привести, соблюдая особые меры осторожности, в комедаттуру.

Сидевший посреди комнаты лама пребывал в состоянии глубокой медитации. Ни один мускул не дрогнул на его лице при виде людей, вооруженных винтовками. Один красноармеец встал спереди от ламы, двое других - по правую и левую стороны, и стоявший впереди стал равнодушным голосом зачитывать приказ о его аресте.

Пока красноармеец зачитывал этот приказ, лама быстро уменьшался в своих размерах, и к концу чтения совсем исчез... Стражи порядка обыскали каждый угол его дома, но так никого и не нашли.

РУКА УЧИТЕЛЯ

Когда одному ламе, который отбывал длительный срок наказания в ГУЛАГе, становилось невыносимо трудно жить, из воздуха всякий раз проявлялась рука его Учителя, жившего от лагеря за тысячи верст, и ласково трепала этого ламу по плечу. И лама от этой ласки преисполнялся восторгом и несокрушимым желанием преодолеть все трудности Пути.

КЛАД

Когда на религию в нашей стране начались сильные гонения, один лама, надеясь дожить до лучших времен, спрятал в озере клад. Но был вскоре репрессирован и умер где-то в ссылке.

В минуту своей смерти лама не сумел отрешиться от мирских дел и вспомнил про свой клад. И тут же родился рыбой в том самом озере, в котором его спрятал!

Эта рыба жила много лет и достигла больших размеров. Жители ближайшего к озеру села обнаружили, что рыба все время плавает в одном месте, и стали между собой судачить, что плавает так рыба неспроста.

Как-то один подросток, живший в этом селе, соорудил плот и поплыл на нем в то самое место, в котором плавала рыба. Подросток стал нырять в воду и вскоре обнаружил клад. Именно в тот самый день, когда этот клад был обнаружен, большая рыба умерла, и ее сильно распухший труп прибило к берегу.

Вскоре после этих событий в селе родилась собака со свирепым нравом. Едва успев подрасти, собака сильно искусала этого подростка!

А клад ламы, найденный в озере, так и не принес счастья этому подростку. Клад был конфискован у него органами милиции и сдан государству.

РАССКАЗ ОХРАННИКА

Охранник одного из лагерей, расстрелявший в 1937 году, по приказу вышестоящего начальства, ламу, попал вскоре после этого в больницу с серьезным расстройством психики. Спустя много лет, перед самой своей кончиной, этот человек рассказал своим близким, как происходил расстрел...

БУРЯТСКИЕ БУДДИЙСКИЕ ПРИТЧИ

- Когда я навел на ламу винтовку и собирался нажать курок, лама вдруг куда-то исчез. Через какое-то мгновение лама появился снова, но стоял уже от прежнего места в шагах тридцати. Я быстро прицелился в него и выстрелил... Лама опять исчез! Через какое-то время я увидел его висшим в воздухе, над верхушкой сосен, и выстрелил в него еще раз... Руки мои дрожали, сердце охватило панический страх. Неожиданно лама возник неподалеку от меня и, протягивая ко мне руки, улыбаясь и что-то говоря, стал приближаться... Смутно помню, как я перезарядил винтовку и снова в него выстрелил... Лама упал на землю, на груди его показалась кровь. Тут же в воздухе возник лотос - белый, огромных размеров цветок. От него исходило такое благоухание, что у меня закружилась голова. Дальше ничего не помню...

Уволившись, после своего полного излечения, со службы, этот человек стал проявлять глубокий интерес к религии. Он стал часто посещать дацаны, вновь начавшие открываться в России после окончания Великой Отечественной войны. Искренне раскаявшись в совершенном им поступке, этот человек приложил немало усилий, чтобы один из его внуков впоследствии стал ламой.

СУМАСШЕДШАЯ

В период антирелигиозной кампании, широко развернувшейся в 30-е годы в России, комсомольцы-буряты помогали сотрудникам местной милиции разорять буддийские дацаны.

Одна девушка, также принимавшая в этой кампании участие, взяла шелковый расписной платок, в который была завернута священная книга, написанная на тибетском языке, и повязала этим платком свою голову. После этого с девушкой стали происходить довольно странные явления.

Девушка вдруг забыла свой родной бурятский язык и стала говорить на тибетском языке, прежде ей совершенно неизвестном. А по прошествии какого-то времени и вообще заявила:

- Я - книга!
Работники областной психиатрической больницы испробовали все лекарства, которые имелись у них на тот момент, но девушка так в себя и не пришла. И тогда они посоветовали ее родителям ответить свою дочку к знакомому ламе.

В том же селе, почти по соседству, жил лама, которого по причине его глубокой старости власти не решились посадить в тюрьму. К нему и обратились родители девушки. Лама совершил положенную по такому случаю практику, погладил больную девушку по голове, и девушка излечилась.

ЛУБСАН НИМА ДАРМАЕВ

Настоятель Бургалтайского дацана Лубсан Нима Дармаев также был арестован органами НКВД и приговорен к исправительно-трудовым работам на строительстве железной дороги.

Тяжелый труд и постоянное недоедание быстро подорвали силы еще молодого ламы, и однажды, во время укладки шпал, Лубсан Нима упал и потерял сознание. Внимательно осмотрев его тело, надзиратели обнаружили все признаки смерти и бросили тело в канаву, собираясь на днях предать земле. В это время по дороге случайно проезжал житель деревни, в которой родился Лубсан Нима. Услышав стоны, доносившиеся из канавы, этот житель подобрал Лубсан Ниму и увез к себе домой.

Излечившись от своей болезни, Лубсан Нима ушел в лес, где три года провел в пещере, занимаясь йогической практикой. Говорят, местные жители мешками приносили ему труды Маркса, Энгельса и Ленина, и хорошо знавший русский язык Лубсан Нима внимательно читал эти труды, желая понять, кто же такие большевики, из каких миров они пришли, и что именно призваны совершить в этом мире?

После окончания Великой Отечественной войны, когда по особому указу Сталина разрешили открыть в Бурятии первый буддийский монастырь, Лубсан Нима Дармаев был единодушно избран Пандидо Хамбо ламой - Главой буддийской церкви Восточной Сибири.

Фронтвики ОРДЕН АЛЕКСАНДРА НЕВСКОГО

В 70-х годах теперь уже прошлого столетия, когда в Агинском автономном округе широко развернулась кампания по чествованию ветеранов Великой Отечественной войны, всплыла на свет история о солдате, имевшем орден Александра Невского - орден, которым в войну награждали лишь высший офицерский состав...

В 1941 году одна бурятская женщина провела своего единственного сына на войну. Только и знала из буддийского учения эта женщина, что восклицание «Гончик Сум!» - Именно это восклицание и наказала она своему сыну, как заклинание против пуль и снарядов, как можно чаще произносить.

Попал сын этой женщины в пехотный полк, воевавший сначала под Брестом, потом под Москвой, прошедший и Сталинградский ад, и Курскую мясорубку. Все солдаты его полка, когда шли в атаку, кричали громко «ура!», а он «Гончик Сум!» - с великой надеждой произносил.

Люди в полку, в котором служил этот бурят, гибли как мухи. Через год после начала войны «стариков» в его полку человек пятнадцать всего оставалось, а через два года - лишь он один.

Видным стал этот бурят среди солдат. Даже сам командир полка его при встрече узнавал, с ним за руку здоровался!

Стал бурят с некоторых пор замечать, что всякий раз, когда он в атаку идет, за ним один и тот же русский идти стремится. Спрашивает его этот русский в перерыве:

- Все солдаты на поле сражения кричат «Ура!», а ты что-то другое выкрикиваешь. Должно быть, заклинание какое против пуль. Научи и меня, братишка, как остаться в живых!

Рассказал бурят русскому все то, что он сам знал по этому вопросу, и попросил его произносить «Гончик Сум!» вместе с ним.

Идет бурят в следующий раз в атаку и слышит позади себя, как русский кричит:

- Гончиков! Гончиков! Гончиков!

Но и при таком понимании русским сокровенных тайн буддизма пуля ни разу не тронула его.

Когда же закончилась, наконец, война, приехал в полк, в котором служил этот бурят, маршал Рокоссовский. Он, оказываясь, в этом самом полку службу свою когда-то начинал!

Построили перед Рокоссовским солдат в шеренгу, вынесли, как водится, зная полка. Рокоссовский спрашивает солдат:

- Есть ли среди вас хотя бы один, кто с самого начала войны в этом полку служит? Очень мало надежды у меня на это, но я все-таки спрашиваю вас!

Вышел тогда вперед бурят, которого не тронула ни одна пуля. Рокоссовский его обнял, даже слезу пустил. А затем снял со своей груди орден Александра Невского и к солдатской гимнастерке его прикрепил.

- Это тебе за то, что живым через всю войну пройти умудрился! - пояснил маршал Рокоссовский.

ОБРАЗОК В ДОРОГУ

В самом начале 90-х, когда в стране произошли крупные политические реформы и стало возможно говорить обо всем, собрались на День Победы бывшие фронтвики. Выпили, как водится, свои «боевые» стограмм, и один из них признался: - Когда меня на фронт забирали, бабушка мне глиняный обра-

зок Будды в дорогу дала. Я с этим образком ни на минуту не расставался, всю войну прошел. И только потому, считаю, в живых и остался!

Посмотрел рассказчик светлым взором на других стариков, желая услышать их одобрение, а те молчат, каждый о чем-то своем вспоминает.

- Вы, я вижу, не верите, что я с образком на войну ходил? - спрашивает их рассказчик. - Что ж, смотрите...

И он извлек из нагрудного кармана этот образок и поднял его над головой.

И тогда старики, все до единого, тоже полезли в свои карманы, достали из них глиняные образки Будды и показали их рассказчику.

СЛЕД ОТ САБЛИ

У молодой женщины, слышавшей в своей округе красавицей, забрали мужа на войну. Она так сильно своего мужа любила, что пошла к одному ламе и попросила его часто читать молитву «Жезл пресечения», чтобы муж ее вернулся с войны живым. И муж ее действительно остался жив.

Сразу же после окончания войны муж этой женщины приехал в родные места. Прямо на вокзал ему сообщили, что жена его водила шурь-мурь с одним местным ламой...

Муж был человеком горячим, несдержанным. Идет он по дороге, встречает на полпути свою жену. От ненависти к ней рот мужа так и перекосялся. Вынул он свою саблю, рубанул ею со всего размаха свою жену и, не оглядываясь, пошел дальше.

Заходит муж в свою юрту, желая обнять и приласкать своих детей, а его жена, живая и невредимая, обед возле печки готовит!

- Как ты здесь оказалась? - спрашивает ее муж. - Ведь я же тебя насмерть зарубил!

- Что ты такое говоришь? - удивляется жена. - Что ты говоришь, мой любимый?

Нахмурился тогда муж свои брови и говорит:

- Мне сказали, что ты с ламой шурь-мурь водила.

- Этот лама, - отвечает ему жена, - всю войну священную книгу читал, тебя от пули оберегая!

- А ну, покажи мне эту книгу, - попросил ее муж. Жена вынесла книгу, носившую название «Жезл пресечения», и оба с удивлением увидели на ней глубокий след от сабли.

БУРЯТ ИЗ ДАЛЕКОГО СЕЛА

Шел 1941-й год. Бурята из далекого забайкальского села призывали в армию. Дали ему в руки ружье, приказали стрелять в фашистов. А бурят толком и не знает, что идет война. Никак ему это не втемяшишь - русского языка не знает совсем!

Раз пошел бурят зачем-то в лес. Поймали его там немцы и в штаб свой привели. Уяснили хорошенько, что перед ними человек темный стоит, махнули рукой и отпустили на свободу.

Пришел бурят обратно в свою дивизию, и тут же забрали его в особый отдел. Стали там дознаваться: с какой целью у немцев был? что им рассказывал? А бурят русскому языку так и не обучился - стоит и молчит! Подумали хорошенько, как с ним поступить, и на всякий случай, чтобы другие не повадились к немцам в гости ходить, расстреляли этого бурята.

ОПРОВЕРГНУТЫЙ СЛУХ

Эта история произошла в трудные годы войны, когда в бурятских селах оставались одни старики, женщины и дети.

Возле дома одного старика, хилого и ничем от других стариков прежде не отличавшегося, каждое утро стали видеть его

взмывленного коня. А днем старик охотно рассказывал односельчанам, где и как воюют их дети, в чем они нуждаются и о чем думают, сидя возле солдатского костра.

Вскоре кто-то пустил слух о том, что этот старик ездит по ночам на фронт, находящийся от их села за многие тысячи километров. Но сам старик, узнав об этом, решительно опроверг подобный слух. И пояснил, откуда берутся его знания, следующим образом:

- Ночью, когда мне не спится, я объезжаю на своем коне гору, на которой обитает Хозяин нашей местности. Я молюсь ему за наших детей и прошу уберечь их от вражеских пуль и снарядов. И ясно вижу при этом, что с каждым из наших детей происходит.

САМОЕ ПОЧЕТНОЕ ЗВАНИЕ

Буряту, бесстрашно воевавшего в годы Великой Отечественной войны на самых трудных участках фронта, решили присвоить звание Героя Советского Союза. Это было самое почетное в те годы звание. Боец, награжденный этим званием, пользовался особыми правами и преимуществами. Но бурят, когда ему сообщили об этом, решительно отказался от такого звания. А когда в особом отделе армии, в которой служил тот бурят, его попросили написать объяснительную записку, бурят написал следующее:

«По вероисповеданию я буддист, и, как буддисту, мне запрещено убивать живых существ, пусть даже и творящих, по своему неведению, зло в этом мире. Участвуя в этой страшной войне не по своей доброй воле, я искупаю карму своей страны. Но война скоро закончится, наступит мирная жизнь, в которой я начну нести только свою личную карму. И что я скажу в этой жизни своим детям, когда они узнают, что я ношу это почетное, по земным меркам, звание за то, что убивал людей? Как я буду смотреть своим детям в глаза? Пусть лучше все воспоминания об этой войне, вместе с присужденным мне званием, навеки останутся на омытых кровью полях».

Комментарий. Жизнь нередко предлагает человеку хитросплетения, состоящие из понятий общественного долга, издревле сложившихся религиозных понятий и собственного интуитивного восприятия событий. Однако из описания предыдущих жизней самого Гаутамы Будды известно, что в одной из своих жизней ему довелось плыть на корабле вместе с разбойником, собиравшимся во время бури перебить всю команду и завладеть сокровищами этого корабля. Будда, обладавший даром ясновидения и прежде других распознавший этого разбойника, ради спасения жизни сотен людей, приняв на себя всю ношу ответственности и лично убил этого разбойника.

«Три Драгоценности»

Составитель
Игорь МУХАНОВ.

Из книги «Дождь из цветов»
подготовила Галина ДАШЕЕВА.

ГЭГЭЭН ХУБИЛГААНИЙ
ЭЛИРҮҮЛГЭ

Түбэд ороной сагаан ша-
жантаниие үүдхэгшэ Дүйзэн-
чэмбэ багша 1193 ондо тагаалал
болоһон юм. Удаань 1204 ондо
Гармабаша түрэжэ, бага на-
һанһаа лама боложо, Дүй-
зэнчэмбын тогтоһон, эрхилэн
сагаан шажанай номнолдо
бэлигтэй гүнзгыгөөр хуража,
шажанай хургаалыг шэнжэлэн
үзэжэ, агууехэ ухаан мэдэ-
рэлтэй боложо, зоной дунда
элирхэн байгаа. Дүйзэнчэмбын
хубилгаанаар Гармабаша хү-

Шажан мүргэлэй түүхэнэ

ОРОЛТО

Шарын шажанай үндэнэ хуури табигша Богдо
Зонхобын хоёр ууган шабинарайн нэгэнийн
Далай-ламын, нүгөөдэнэ Банчин-Богдын эхи
гаргажа, нэгэдэгээр Далай, нэгэдүгээр Банчин
нэрэ зэргээр мүнхэрхэн түүхэтэй.

Арбадугаар дүрын Банчин-Богдо Чойжи-
жалсан 1989 оной январь нарада тагаалал
боложо, шэнэлэн ерэхэ хубилгаан түрэлэйн
эхилхэ саг дүтэлжэ байна.

Ойртожо байгаа агуу баясхаланта энэ саг
уеыс угтуулан, манай Буряад орон дотор
дэлгэржэ байгаа шажан мүргэлэй байдалыс
анхаран, түүхэтэ энэ зүйл эддэб ном дэбтэрхээ,
газетэ, журналһаа, тон нягта мэдэхэ хүн
зонһоо ойлгожо, зарим нэгэнүүдынь нягалан
оршуулжа, нэрэ зиндаа, түрэн, тагаалалһан
һара, үдэр, он, нютаг нуга, хийд, үйлэ хэрэг
шалган, зэргэсүүлэн, нягтаар бүтээгдэбэ.

наймадугаар нарада Алтан
Бүмбэнэ жээрэб хугалжа, до-
лоодугаар мэргэжэлын Банчин-
Богдын хубилгаанаар тодорбо.
1882 оной хоёрдугаар нарын 15-
най үдэр өөрынгөө нютагта
үбшэнэй шалтагаанаар 27
наһандаа тагаалал болоһон юм.

Юһэдүгээр дүрын
Банчин Чойжинима
Арбан табадахи рабжуу-
уһан харагшан хонин жэлдэ,
1883 ондо, сага нарын 12-ой
үдэр Урда Түбэдэй Дабу гэжэ
нютагай Гарша тосхондо
түрэнэн намтартай. 1888 оной

ТҮБЭДЭЙ БАНЧИН-БОГДОНОР

зэгтэнэй дунда тодоржо,
Түбэдэй буддын шажанай ууган
гэгээн болоо һэн. Эндэнэ,
Гармабашын шажанһаа, эхи
абажа, гэгээн хубилгаан элирхэ
дүрим үргэлжэлэгдэн түү-
хэтэй.

Буддын шарын шажанай
анха түрүүн үндэнэ хуури
табигша Богдо Зонхобын
тагаалал болоһоной хойно үндэр
зиндаата хоёр ууган шаби-
нарын Далай ба Банчин болон,
нэгэдүгээр хубилгаан дүр
оложо, хойтодоо түрэлөө шэ-
нэлэн, Далай-лама ба Банчин-
Богдо боложо түрэнэн байдаг.

Мүнөө үсын үндэр түрэлтэ
арбан дүрбэдүгээр Далай-лама
Данзанжамса Богдо Зонхобын
ууган шаби хууһан нэгэдүгээр
Далай-лама Гэндэндүбхөө
түрэлтэй.

1989 ондо тагаалал болоһон
арбадахи дүрын Банчин-Богдо
Чойжилсан Богдо Зонхобын
ууган шаби хууһан нэгэдүгээр
дүрын Хайдубжэйһээ түрэлтэй.

Банчин-Богдын хубилгаан
элирхэ эмхи гурим хадаа удаа
удаа дамжуулагдан, үргэл-
жэлэн, шууд сэхэ баримталан,
табан алхам, шата үнгэрдэг
зэргэтэй.

НЭГЭДЭХИНЬ.

ХУБИЛГААНИЙ ЭРИЛГЭ

Урда дүрын Банчинай
тагаалал болоһонһоо хойшо жэл
үнгөрөөд, хубилгааниие эрилгэ
эхилдэг. Зан гол нютагай Да-
шаһүмбын хийдэй садан ха-
маатанһаа арга боломжо хэ-
рэлжэ, элирүүлгын хэрэг
эхилэн ябуулагдаг.

Урдань Чойжин буулгажа,
хубилгаан элирхэн газарай
байдал, харгы зам, тусхай онсо
тэмдэг зэргыс тодорюулаад,
ингэһэнэй һүүлээр садам
хамаатанһаа зүбшөөл зам, хуби
эридэг.

Заримдаа нэгэл хубилгаан
хүбүүс, хаа-яа хоёрһоо дэшыс
эхиндэ олодог. Табадугаар,
зургаадугаар дүрын Банчинай
хубилгаан гэжэ тодорһон нэгэ-
нэгэл хүбүүн, долоодугаар
дүрын Банчинда - дүрбэн хү-
бүүд, наймадугаар дүрын
Банчинда - гурбан хүбүүд,
арбадугаар дүрын Банчинда -
нэгэ хүбүүн олодоһон байна.

ХОЁРДОХИНЬ.

ЭДЛЭЛ, ХЭРЭГСЭЛЫНЬ

ТАНЮУЛГА

Урдахи дүрын Банчин-Бог-
дын үргэлжэ эдлэжэ байһан
хэрэгсэлүүдыс ба тэрэндэ тон
адли маяг хэлбэритэй хэрэгсэл
зүйлнүүдыс холин худхал-
дуулаад, хубилгаан хүбүүгээ
илган таниулдаг гуримтай
гээшэ. Хэрбээ хубилгаан
хүбүүн урда дүрын Банчин-
Богдын хэрэгсэлэжэ байһан
хэрэгсэл эдлэлүүдыс танижа,
аджажа абаһан байбалһы, тэрэ
хүбүүс урда дүрын Банчин-
Богдын хубилгаан мүн гэжэ
тоолодог байна.

ГУРБАДАХИНЬ.

ЧОЙЖИН БУУЛГАН,
АБАРАЛ АЙЛАДХАЛГА

Зан гол нютагай Даша-
һүмбын хийдһээ Чойжин
залажа, Сахиусан буулгажа,
али нэгэ хубилгаан хүбүүс урда
дүрын Банчин-Богдын үнэн
түрэнэн хүнһэн гээшэ гү гэжэ

асуудал табин, Чойжонгоор
айладхуулдаг нарин гурим
байдаг гээшэ.

Чойжин сахюусанай ха-
риуусананай һүүлээр урид
хэрэгсэл, эдлэлтэй танилсан
дүнтэй зэргэсүүлэн үзэгдэдэг.
Энэ хоёр ехэ шалгалтын,
шэнжэлтын дүн адлаар гарабал,
тэрэ хүбүүн баримталан
хуугахаар хубилгаан болоно.

ДҮРБЭДЭХИНЬ.

АЛТАН БҮМБЭНӨӨ
ЖЭЭРЭБ НУГАЛГА

Чойжин буулгаһан, тодолж
танилсан дүн гаргаһанай удаа,
хэрбээ хоёр хоёрһоо дээшэ
хубилгаан хүбүүд байгаа һаань,
тэрэ дары һаса хотын Будалан
ордондо тахижа байдаг Алтан
Бүмбэнэ жээрэб хугалан
зүбшөөдэг.

ТАБАДАХИНЬ.

ҮЕ ЗАЛГАЛАМЖАЛХЫЕ
ЗҮБШӨӨЛГЭ

Үе залгаламжалха гэгээн
хубилгааниие Алтан Бүмбэнэ
жээрэб татан элирүүлхэ
ябадалыс Түбэд ороной сайднар
эрхилдэг байна.

Хоёр, хоёрһоо дээшэ ху-
билгаан хүбүүдэй нэрэнүүдыс
заанай ноёогоор бэлдэһэн
жээрэб дээрэ бэшжэ, Алтан
Бүмбэдэ хэдэг. Удаань ла-
манарай 5 Алтан Бүмбын ном
долоон үдэр уншаһанай һүүлдэ
Алтан Бүмбэнэ хүн бүхэн нэгэ
нэгэ жээрэб хугалдаг. Жээр-
эбээр хэнэй нэрэ илгарнаб,
дары тэрэ удаа дээдэ засагта
мэдүүлжэ, тодорһон хубилгаан
хипан зүбшөөлөгдэдэг. Арба-
дугаар дүрын Банчин-Богдо
уласай арадай засагай түбхөө
1949 оной зургаадугаар нарын
3-най үдэр зүбшөөгдэһэн юм.

НЭГЭДҮГЭЭР ДҮРЫН

БАНЧИН ХАЙДУБЖАЙ

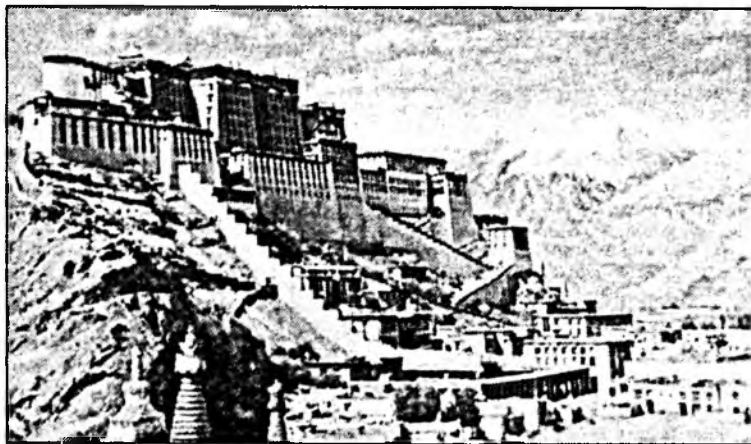
Зургаадугаар рабжуунай
модон хүхэгшэн үхэр жэлдэ,
1385 ондо, дүрбэдүгээр нарын
шэнын 8-най үдэр Хойто
Түбэдэй Ладүйдошонг нютагай
Шэвэ тосхондо түрэнэн
үлгэртэй. Бага наһанһаа
ша Жан хийдтэ шаби ламаар
хууһан юм. Хожомын шарын
шажанай бүтээгшэ Богдо
Зонхобые багша барижа,
Зонхобын зохоолыс голхабса-
руулагшадан нэгэнийн боло-
хоһоо гадна хийдэй гурбадугаар
шэрээтэ хуугаад, «Зонхобын
намтар» бэшэһэн түүхэтэй.

Долоодохи рабжуунай шорой
шара морин жэлдэ, 1438 ондо,
хоёрдугаар нарын 21-нэй үдэр
Хайдабжай Гандан хийдтэ
шэрээтэ лама тушаалтай хуужа
байтараа, 53 наһандаа тагаалал
болоһон байна.

ХОЁРДУГААР ДҮРЫН

БАНЧИН СОДНОМЧОЛАН

Долоодохи рабжуунай шорой
шарагшан хонин жэлдэ, 1439
ондо, сагаан нарын 10-най үдэр
(зарим мэдээсэлээр 15-най үдэр)
Хойто Түбэдэй Эваса (Зан голы
орон) гэгээн нютагта түрэнэн
үлгэртэй. Наймадахи раб-
жуунай модон хүүс хулгана
жэлдэ, 1504 ондо, гурбадугаар
нарын 25-най үдэр Ангун
хийдэй шэрээтэ лама тушаалтай
хуужа байтараа, 65 наһандаа
тагаалал болоһон байна. Шарын
шажанай номнол тухай хэлэһэн,
үгэлүүлһэн олон зүйлэй зохоол
айладхалан гэхэ.

ГУРБАДУГААР ДҮРЫН
БАНЧИН ЛУБСАНДОНДОБ

Наймадахи рабжуунай модон
хүхэгшэ үхэр жэлдэ, 1505 ондо,
сагаан нарын 4-нэй үдэр Хойто
Түбэдэй Эваса гэгээн нютагта
түрэнэн юм. Ангун хийдэй
шэрээтэ лама хуужа, юһэдэхи
рабжуунай гол улаан барас
жэлдэ, 1566 ондо, хоёрдугаар
нарын 23-най үдэр 61 наһандаа
тагаалал болоһон байна. Тэрэ
Хойто Түбэдэй Элээ нютагаар
аяншалан тойрожо, шарын
шажанай номнолыс ухаалан
тайлбарилжа, Хойто Түбэдтэ
шарын шажан хүгжөөлгэдэ
зохиго хуби нэмэри харууһан,
гаргаһан гээшэ.

ДҮРБЭДҮГЭЭР ДҮРЫН

БАНЧИН

ЛУБСАНЧОЙЖИЖАЛСАН

Арбадахи рабжуунай түмэр
сагаан морин жэлдэ, 1570 ондо,
дүрбэдүгээр нарын 15-най үдэр
Хойто Түбэдэй (Отын Зан голы
баруун бээдэ) түрэнэн нам-
тартай. 14 наһатайдаа Ангун
хийдэй шэрээтэ лама боложо,
1586 ондо Дашаһүмбын хийдтэ
шэдитэн (шэдитэ гэхэ удхатай,
шарын шажанай үүдэн бай-
гуулаха эхинэй үедэ, хургалга,
шэнжэлгэ бүтээхэ ламыс дааха
хүндэтэ нэрэ болоно) соло
олобо. 1601 ондо Дашаһүмбын
хийдэй 16-дугаар шэрээтэ лама
хуужа, арбан нэгэдүгээр, раб-
жуунай уһан хара барас жэлдэ,
1662 оной хоёрдугаар нарын 13-
най үдэр 92 наһатайдаа тагаалал
болобо.

Лубсанчойжилсан шажан
хургаалай болон улас түрын
шалгарһан элитэ ударидагша
гэгээн түүхэтэй. Табадугаар
дүрын Далай-ламатын хамта
дотоодын хүлгөөниие түбхи-
нүүлжэ, шажанай байдалда
хойрог ябадалтанаар тэмсэжэ,
Эхэ ороноо хамгаалгада ехэ хуби
нэмэри үзүүлһэн габыатай. 1645
ондо Ойрод-Монголой Гуша
хаан Лубсанчойжилсананда
«Банчин-Богдо» гэгээн үргэл-
жэлэл нэрэ зэргэ үргэһэн
байгаа.

ТАБАДУГААР ДҮРЫН

БАНЧИН ЛУБСАНИШИ

Арбан нэгэдүгээр рабжуунай
уһан харагшан туулай жэлдэ,
1663 оной долоодугаар нарын
15-най үдэр Хойто Түбэдэй
Тохбогжай хамжалгын таря-
шадан Цосанг тосхондо түрэнэн
байгаа.

1663 оной сагаан нарада
дүрбэдүгээр мэргэжэлын Бог-
дын хубилгаанаар тодолодоһон
байна. 1737 оной долоодугаар

нарын 5-най үдэр Лубсанеши
74 наһандаа Дашаһүмбын
хийдтэ тагаалал болоһон юм.
Туйлай хүшэр бэрхэтэй үедэ
оршон тойрониис усадханын
тула түбэй засагай тала барин
зогсожо, Эхэ ороной нэгэдэлыс
хамгаалха үндэһэтэнэй бүлгэ-
мыс бэхижүүлхэ, улас түрын
байдалыс амгалан тайбан
болгохын түлөө сухаришагүй
оролдог, зүдхэлгэ, аша
туһатай хуби хүсэл гаргаһан
жэшээтэй.

ЗУРГААДУГААР ДҮРЫН

БАНЧИН БАЛДАНЕШИ

Арбан хоёрдохи рабжуунай
шорой шара морин жэлдэ, 1738
оной арбан нэгэдүгээр нарын
11-нэй үдэр Хойто Түбэдэй
Намлингун Зашиза хамжалгын
таряшан бүлэдэ түрбэ.

1740 ондо табадугаар Бан-
чин-Богдын хубилгаанаар
тодолодобо.

1780 ондо арбан нэгэдүгээр
нарын 2-ой үдэр Балдан Еши 42
наһандаа Бээжэн хотын Шара
һүмэдэ үбшэнэй шалтагаанаар
тагаалал болоһон юм. Зур-
гаадугаар дүрын Банчин-Богдо
Балданеши Эхэ ороной нэгэ-
дэлыс хамгаалгада, үндэһэтэнэй
алдуу ябадалыс эсэргүүсэлгэдэ
эдэбхитэй хуби нэмэри
гаргаһан габыатай.

ДОЛООДУГААР ДҮРЫН

БАНЧИН ДАМБИНИМА

Арбан гурбадахи рабжуунай
уһан хара барас жэлдэ, 1782
ондо, дүрбэдүгээр нарын 8-най
үдэр, Хойто Түбэдэй Бай-
нэггээн хээшун хамжаалай
таряшан бүлэдэ түрбэ. Тэрэ
ондо зургаадугаар мэргэжэлын
Банчин Богдын хубилгаанаар
тодорбо.

1844 оной наймадугаар
наһаа 1845 оной гурбадугаар
нара хүрэтэр Түбэдэй түрын
хэрэгыс урлан шийдэхэ
тушаалыс үргэлһэн юм.

1853 оной сагаан нарын 14-
нэй үдэр долоодугаар мэргэ-
жэлын Банчин-Богдо Даша-
һүмбын хийдтэ 71 наһандаа
тагаалал болоһон байна.

Харин дайсанай добтолог-
шодто эсэргүүсэхэ, Эхэ ороной
нэгэдэлыс хамгаалха ябадалда
шухала хуби нэмэри гаргаһан
үлгэртэй.

НАЙМАДУГААР ДҮРЫН

БАНЧИН ДАМБИВАНЧИК

XIV рабжуунай модон
хүхэгшэн туулай жэлдэ, 1835
ондо, наймадугаар нарын 8-най
үдэр Хойто Түбэдэй Догбол-
гаажай хамжалгын таряшадан
Цосэндэ түрбэ. 1857 оной

сагаан нарада Алтан Бүмбэнэ
жээрэб хугалжа, наймадугаар
мэргэжэлэй Банчин-Богдын
хубилгаанаар тодорбо. 1937
оной арбан хоёрдугаар нарын 1-
нэй үдэр Хүхэ-нуурай Иишэдөө
хийдтэ 54 наһандаа тагаалал
болоһон түүхэтэй.

Юһэдүгээр мэргэжэлын Бан-
чин-Богдо Чойжинима шажан
мүргэлэй болон улас түрын
түлөө нугаралгүй ехэ бүтээсэтэй
нэгэ наһаа үнгэргэһэн юм.
Дэлхэйн империалис хүсэ-
нүүдэй, Англи болон Хитад
сэрэгүүдэй Түбэдэй газарыс
эзэлхын түлөө эдэб нэгэдүгээр
ябадалуудта арбан гурбадахи
Далай-ламатын хамта тэмсэ-
лыс ударидажа, үбгэн наһатай
болотороо эдэбхитэй оролдог
гаргажа, уласай хайрата нэгэн
гэгээн шалгарһан гээшэ.

Түбэдэй орон нютагай за-
сагай ордонтой тааралсахагүй
ушарһаа 1923 ондо Түбэдхөө
гаража, дотор газар ерэжэ,
һөөргөө бусаха аргагүй бэй,
башыс, үндэһэтэнэй бүлгэмыс
бэхижүүлгын түлөө хатуужан,
шурган тэмсэһэн байна.

АРБАДУГААР ДҮРЫН

БАНЧИН ЧОЙЖИЖАЛСАН

1938 оной хоёрдугаар нарада
Хүхэ-нуур Можын Шиюун
Хова Шиеэндэ түрэнэн
намтартай. 1941 ондо Банчинай
хубилгаанаар хуиган тогтоожо,
Бүмбэмдэ залан абаагдажа
тахигдаба. 1949 ондо тэрэ усын
түб засагай ордон-эргэнэ
засагай ордонһоо зүбшөөжэ,
Бүмбэмдэ хууринда хууха
ёһолол ябуулагдаад, арбаду-
гаар Банчин-Богдо болоһон
байгаа.

Бүгэдэ хитад арадай тү-
лөөлэгшэдэй Ехэ хуралай саг
үргэлжын Комитедэй гэшүүн,
дэд дарга, Бүгэдэ уласай саг
зуурын түрын зүблэлэй дэд
түрүүлэгшэ, саг үргэлжын
Комитедэй гэшүүнээр хэды
дахин хуугадаһан, Түбэдэй
эрхэс даһан гүрэн түрын
байдал байгуулаха талаар бэ-
лэдхэлэй комиссиин нэгэдүгээр
эрхилэгшэ дэд гэшүүн, Хитад
уласай Буддын шажанай
нэгэдэлэй нэрэ хүндэтэ дарга,
Түбэд халбарин Бурхан ша-
жанай дээдэ хургуулийн за-
хиргаанай үүргэ тушаал >
риусагша байһан намтартай.
Хэдэн арбаад жэлэй туршада
Хитад уласай эб хамтын намай
(коммунист партия) үнэшэ
найжа, гармагай дүрыс нэбтэ-
рүүлэгшэ, агууехэ ороншо,
үзэлтэн, түбэд хэлээр улам-
жалагдаһан Бурхан шажанай
элитэ ударидагша түүхэтэй.

Банчин-Богдо Эхэ орондоо
хуугаашыегүй һаа, Эхэ оро-
нойнгоо үндэһэтэнэй бүрин
бүтэниис хамгаалхын түлөө
бүридэһэн хэрэгтэ бүхы хүсэ
шадалаа шармайн зорижо, ехэ
хуби нэмэри үзүүлһэн байна.
1982 онһоо наһа Банчин-Богдо
зургаа удаа Түбэд ошожо, арад
зоной олонийтын байдалда
наһалаа табин, горитой нүлөө
хүргэһэн байдаг.

Данзан ДАГБАЕВ,

дайнай ба ажалай ветеран.
Ород хэлэн дээрэ хэблэгдэгдэг
«Китай» сэтхүүлһээ С.БАЛДУЕ-
БАЙ буулгабари.

Ехэ Монголой улас түрын 800 жэлэй ойдо

Монгол гэрые шэнжэлхэдэ, 3 мянган жэлэй урдахи түүхэ домогтой юм. Европо болон түб Азиин нютаг дэбисхэр дээрэ шютагжажа байһан эртэнэй малшан обог отогүүд, ханата гэр түргэтые орон нуури болгон ашаглажа, хэлбэри бүтэсын татаар 13-дугаар зуунай түргэтэ гэри хэлбэритэй адли гэжэ харыхаар. Эрдэни жуу үндэр гэгээнэй зуунай үеын монгол гэрий түүхэ хурбалжа бэшэгтэ 81

хараад үзэхэдэ, мянга табан зуун наян зургаан оной үедэ монгол арад зон модоор, шулуугаар барилга хэдэг байһан, таряа тариха эхилһэн намтартай.

Гэрэй бүтэс материалые хэлбэл: 1. Сарахан модон, хуһан, нарһан, улаһан, дүүг тооно үрхэлжэ модые матаад, матамал тооно хэдэг. 2. Бургааһаар, нарһан модоор дала гаран уһаа хэдэг. Дархи азарга далан урга шэрэбэ гэжэ таабаритай юм.

амидаралдаа тааруулан, гоё хайханаар эдэлжэ, хэрэглэхэдэ эб хабаатай. Ехэ, бага гэрий хэрэгсэ өөрын байдал нуудалдаа тааруулан, үбэлэй гэр, зунай гэр, залгамал гэр, түргэтэй гэр, найман ханатай, дүрбэн тулгууритай гэр, хэдэн зуун хүнние багтаажэ шадаха юм. Хурал ёһололой гэр, мүргэлэй гэрые бии юм. Тиихэдэ малай бэлшээрине дахажа

МОНГОЛ ГЭРЭЙ ШЭНЖЭ

гэрэй шэнжэн. Бата сагаан үргөө барихан тухай дурданиине хожомой үеын түүхэ домогтой олон удаа эшэ татаһан байдаг. Түүхэ үзэхэдэ, малшан хүнһөө эртэнэй хүн тэрээнһээ оршон үеын хүнэй зэргэдэ дамжажа, байра гэрий хүгжэлтые хараа хаа, шютагжаһан газар орон байгааһын саг уур газарай байса угсаатанай амидаралай хүгжэлтэ онсо илгаатай. Соёлой хүгжэлтэ, зан дахал, гэрий бүтэс, уран нарин гоёлто, шэмэглэл болбол монгол гэр гэшэ ехэ хэрэгсэлтэй. Тохойн үеын байдалы тододог саг агаарай байдал, зүг шэг зааха монгол туургатанай зан дахалай гурим журамые харуулдаг.

Ямаршые амитагда уурхай байдаг, мүн хүн түрэлтэн орохо гэр, ууха аягатай, унтаха дэбидхэртэй гэжэ мэдэнэбди. Би монгол гэртэ хониной хохир дээрэ унажа, алтан дэлхэйтээ хүйһөөрөө холбодожо, тоонотой монгол гэртэ үндэжэ, айл гэр болоходоошые, монгол гэртэ гал гуламтаа хүгжөөгөө хэмдэ. Хори гаратаһаа эхилээд, гэрийнхээ гэрые бүрээһые эсхэжэ, оёжо эхилээ хэм. Жэлэй дүрбэн сагай үе ууһшые, хүйтэншые байдалдаа үүдэл амидаралые хэжэ байһандаа ажалал шалтагаанһаа боложо, мүнөөнэй орон нютагтаа байрада амидаржа байдагыһе хаа, монгол гэртэ мартадаггүйб. Тон дуратайб, шэнжэлэн судлаха хүсэлтэйб.

Монгол-буряадарад зонийнгоо түүхые иража, монгол гэртэ мартангүй байха шухала. Тэрэ саг үеын түүхын байдалы толион харуулжа шадаха гэртэ энэ баримта болол э гэжэ хэлэлтэй. Мүнөөнэй сагай үедэ монгол гэртэ орожо амидаржа болоё, шюдөөрөө харанагүй, тэд саг үедэ монгол гэрий томьёо болон амидаралай эдлэл хэрэгсэлые залуу үетэнэй мэдэхэн шухала. Буряад хэлэн хари хэлэн мэтээр һанагдажа, түүхээс, уг гарбалаа мартажа доройтоһон ябадал болоно.

Манай эртэнэй арад зонийнгоо уламжалжа эрхэн ариун нангин, сэсэн нургаалые һанан дурдахада: угаа мартаад юу шэлэхэбиш, уһаа голоод юу уухабиш гэлэн асуудал байдаг. Уг гарбалайнгаа түүхэ, хэлэ, хубсаһа, заншалаа судлахгүй зон хадаа дундуур һаба салгада гэлэн мэргэн нургаалые дурдалтай. Мэдэлгэ мэргэжэлые эрхимлэжэ, эхэ нютаг орондоо буряад нэрэ үргэжэ, эхэ уласайнгаа түлөө оролдохо шухала. Залуу үетэндэ ёһо заншалаа уламжалха - манай уялга. Бидэ Чингис-Богдын хойто гэр тула уг гарбалайнгаа нургаалые сахижа, үргөө гэрые шэнжэлхэдэ, дүтэ нэмдэй хандиб болохо гү гэжэ бодоноб. Монгол гэрий шэнжэ гэшэ амидаралай ёһо гурим мэдэлгэ мэргэжэл соёл болбосоролой хирэ зэргые тудхаха манай уялга. Энэ гэр түргэһээ гадуур Чингис-Богдын морин хэрэм, сэргэ гэхэ мэтые дурадхан оруулааб. Энэниие оруулан зорилгомни мүн хадаа шэнжэлэн судлаха зондо хэрэгтэй гэжэ һананаб.

Баян аилай гэр дун сагаан үнгэтэй, ехэшые, тэд ядуу аилай гэр соорхой, хара гэшэгтэй, зарим гэрые таһаршаһан, соорхой-гоорнь наранай гэрэл туджа, шуур шэнги. Эбдэрхэй ханатай, майжагар хэлтйһэн гэртэй байдаг юм. Анхан шажанай дэлгэрхэдэ, гэрые гэртэ бурхан тахидаг байһан аад, дасан дутан би болон юм. Баяд ноёдой ёһолол мүргэлэй гэрые алтан ордон, харша гэжэ нэрлэдэг, тэрээнэй зосоо хурал, суглаа утгамжа хэдэг байгаа даа. Зарим үедэ залгамал гэрнүүдые байдаг юм. Монгол гэрий түүхэнэ

3. Бургааһан модые хатаагаад, матажа найман үдөөритэй, юһэн үдөөритэй хурыган хана гэгдэдэг. Үдэхэ арһанины үхэрэй, тэмээнэй арһан байдаг. Хана хэдэ, шэнжэлэн модоор боголо хасабша хэдэ, нарһан, хуһан модоор үүдэ хэдэг. Үүдэнэй хоёр хажууда хоёр хасабша хэжэ, шэл сонхо тааруулахда, һаруул юм. Анхандаа шэрэмэл гэры үүдэтэй байһан юм. Гэрэй бүрээһ хэлбэл, дүрбэ гү, али долоон хэжүүртэй үрхэ, тус бүри хилгаһан ооһортой, ооһорын 4 метр утат байдаг. Хоёр дэбээртэй, дэбэри зургаан ута ооһортой, 3 метр байдаг. Хэжүүрын хоёр метр богонихон ооһортой.

Туургын забайга ооһор найман богони ооһор, нэгэниинь 1 метр хирэтэй, 4 хаяабша 8 ооһортой, нэгэ ооһорын метр утаттай. Тооноһоо шалтагалһан ооһор гэжэ байдаг. Газарта гадаһа шаагаад үяржархида. Хоёр дэбэриие хэрхэн ооһорын гэрий һалхинда хиндэхые хамгаалдаг. Хоёр ута аргамжаар гадаһа зоогоод, гэртэ даруулжархида. Энэнь мүн һалхинһаа хамгаална. Тотогынь гэры гэжэ үүдэнэй хасабшын хэмжээгэр тааруулан байдаг. Хүбшын модоор тааруулан, хониной нооһор бүрижэ, адуунай дэлхээр ооһор томожо, тэмээнэй зогдорые ээржэ, хониной нооһор эсэг томожо оёлсодог. Энэ оёдол хангиртараа үды, бүхэ бэхи юм. Гэры гэрий үүдые урда зүг руу харуулдаг гуримтай.

Гэрэй доторхые хэлбэл, түхэрэн гэртэ таб тааруугаар эдлэл хэрэгсэлэ табидаг юм. Тэрэ үедэ саг минута гэжэ байгаагүй, гэбшые сагые тодорхой мэдэдэг байгаа. Яагаад бэ гэхэдэ, ханын толгойдо наран тодорходон, саг минутые тооложо эхилдэг хэн. Энэнь ехэ оношотой арга байгаа. Гэрэй хойто таладаа бурханай орон зайда гулгарбаа, шэрээ, табсан зэргэ байдаг, зүүн талада дэгл хубсаһа хэдэг модон ханза байдаг. Ханзын урдань найман эрдэниин тахил зуража, гэр үрхэдэ бэлэг дэмбэрэл һайн хайхан гоё шэмэглэлые нэмэрлэдэг. Тэрэнэй доро угалзатай орон, мүнгэн табтай дээрэ, хибэс дэбисхэртэй байдаг. Ороной мухалайда бэриин эмээлэй үхэг, энээн соо бэри хүнэй нарин хубсаһан байдаг. Түүнэй дараада аяга шанагынь зүйлнүүд байдаг. Түүнэй доро тогоо табидаг тулга гү, али табюур байдаг. Бурханай баруун хажууда модон ханза, булгайр ханза байха. Түүнэй дараа орон байха. Ороной дараа мүнгэн эмээл, мориной хэрэгсэлнүүд, зариманины ханын толгойдо үлгөөтэй байдаг. Тиигээд айрагтай һаба, арһанай, эдэстэй хүнэг зэргэ байдаг юм. Мүнөөнэй гэртэ одоошолоһон, машинишалһан, сахилгааншалһан хэрэгсэлнүүд олон болоо. Радио, телевизор, хүүдөөдэг абдар, оёдоллой ба һүнэй машинанууд зэргэ олон шэнэ эдлэл бии болонхой, зүүн талын ороной наана саха хэдэ, хүүгэдэй дүүжэн үлгэ шалтагалдаг, гэрий тэг дундэн тулга гү, али хирпиисэ пэшэнтэй, гоё хайхан палааха дэбдинхэй, тооно хасабша һаруул сонхотой болонхой. Гэрэй газраһын мухалиг, амбаар, хашаа хорёо гээд лэ олон даа.

Хамаг монгол туургатанаа харин дайсанһаа хамгаалһан Хаан Чингис Богдыннай харша Ордон эшгэ гэр хаража бараалхыт даа.

ТҮҮХЭНЭ...

Дэлхэйн он тоололгоһоо, арбан гурбадугаар зуун жэлһээ урда намтартай. Монгол гэр мүнөө болотор эдэб түхэлөө алдаагүй. Улам хүгжүүлэн дэбжээжэ,

зөөхэдэ, дүгэмхэн, хадхуур гэр, анага, обоохой, урса, түргэтэй мухалиг г.м. ойр зуурын зөөдэл нүүдэлдэ таараха юм. Зунай эхиндэ бэржээндээр хэнэн майханшые баридаг болонхой. Үбэлэй эхиндэ хоёр дабхар гэрыгээр бүрээд, түмэр пэшшэндэ аргал хургалаа хүнхнүүдэн носообол, аятай дулаахан, даараһан хүн түргэн дулаасажэ, эдээн ундан, сай түргэн болохо, эбтэй хабатай юм. Анхандаа гэрий шэнжые газраһаан хараад, баян, ядуу айлые танижа мэдэхээр байдаг, мүнөөшые аилай газраһаан харахада мэдэхээр юм ааб даа. Бараг аилай нохой барбур хусаха, баян, аилай далгын абяанины хүнхнэн дуулдаха. Ядуу аилай нохой шан-тон хусаха, хэнгэрэгэй абяан тараи туран дуутарха гэдэг үгэ бии юм.

НЭЭЙ ГЭРНҮҮД

Долоодохи зуун жэлдэ, тодорхойлобол, 618 ондо Хитадай агууехэ Танска хаан түрэ бии болгодоһон түүхэтэй, Тайцзун (Ли Ши Мин) уг гарбалтай, эртэ урдын монголой сянби угсаатанһаа гараһан, Чанань хотынгоо ордоной хашаа соо гэры гэр баридаг байгаа, тэндэ ажаһууха, амарха дуратай байһан юм.

Араб арадай арбан нэгэдэхи зуун жэлэй бэшэг («Украшение известий») соо гэры гэр тухай богони тайлбари бии. Тянь-Шаниин хойто талада (мүнөө Синьцзян-Уйгурай автономито район) уйгур хаанай ажаһууһан гэры гэр тухай эндэ хөөрөгдэнэ.

Тогузгуз хаан набтархан ордон соогоо шала дээрэ гэры дэбидэг байгаа. Юрэ гэшхэдэг, ябадаг газартань гэры дээрэһэн хитад түргэ торгоор - зузаан алтаһан торгон дэбдестэй, газра талаһаань мусульман арадай торгоор бүрхөөгөөтэй байһан юм. Хаанай хубсаһан хитад хургы торгоор оёотой байдаг хэн. Харин юрын ажалша-нүүдэлшэ арадуудын юрын торгоор гү, али юрын хүбэнгөөр нэхэлэн бүдөөр оёдоһон хубсаһа үмэдэг байһан гэжэ.

X-XI зуун жэлнүүдэ түүхын тобшо мэдээсэлнүүдэ Кидань хаан түрын Ляо-ши угтай хаашуул дүрбэн үнгын ордон-гэры гэрнүүдые түхээрлэг хэн: үбэлжөөн, хабаржаан, намаржаан, зуһалан. Эдэнь ехэнхидэ хото-нүүдэл - Урда-Хинган, Ляохэ ба Шара мүрэнэй эхин шадар байрладаг бэлэй.

Энэ хаанай гэры гэрнүүд бүхэ хашаа харшануудаар хүрээлэтэй, тойроод хилгаһаар гүрөөтэй жадаанууд, жада бүхэндэһа харуулшадые һалхи шуурганһаа аршалха гэлэн хара гэры гэрнүүд бии байгаа. Жадаануудын саагуур харуулшад гэры гэрнүүд - табатабан хүн харуула байдаг хэн ха. Гэры гэрий урда зүгтэ хаанай ордон - Шэнфанянь танхим оршодог байгаа. Хойто зүгтэнь - 1-2 модоной газарта ордон - Шоуниндянь танхим байрладаг хэн. Эдэ ордонуудын модон тулгануудтай - аймшагтай бүхэбэхи байгаа, хуһан модоор хушальтпын иорга хэдэг, гэрыгээр бүрхөөдэг байгаа. Эдэ тулгануудын эдэб үнгэтэй зурагуудаар шэмэглэдэг, ханануудын зузаан алтаһал хурса аргаар гөсгөдөдөг бэлэй, үүдэн дээрэнь уб улаан үнгэтэй угалзанууд татагдаатай, шала поолдонь луутай угалзанууды шэрэһэн шара торгоор дэбдигдэдэг, харин сонхны хушгэнүүд шара тоһо нэбтэртэр шэнгээһэн шара торгоор хушаатай гэры байгаа. Эдэ ордонуудын 30 гаран сантиметр үндэртэй нуури дээрэ, тэд хажуу талын барилганууд баһал

гэрыгээр бүрхөөгдөнхэй, нэгшые сонхо, үүдэгүй байгаа. Эдэ үргөө ордонуудынь 4 мянган кидань сэрэгшэ харадаг хэн, тэдэн мянга-мянгаар хубааржа, үдэр бүри албаяа хэдэг, харуула байдаг хэн ха.

Хаанай ордон соо орохын тула түрүүшын улаан хэрэлсы, саашадаа арбан алхамда хоёрдохи хэрэлсы (луу гүдэгтэй) байха. Тэрэ хэрэлсын үргэниинь 3 сүн, үндэрынь - 2-3 чи, утань 12 чи. Ордон соонь хаа-хаанай гэр угалзатай гэры дэбдестэй байдаг хэн ха. Тиигэһээр дабхар хэрэлсынүүдые дабажа, «одоол хаанай» шэрээ һуудалда хүрэхэ.

Ордоной таһагууд (Пэнлай-гун):

1. Шэнфанянь
2. Циньшюань
- а) Цзыфудун
- б) Тоюундун
- в) Шаншюань
- г) Шоунинянь
- д) Бафангуншюань

XIII зуун жэлдэ Эзэн Богдо Хаан 4 асари эхэ, гоё хайхан ордонтой байгаа:

1-дохи гол ордонинь Хэрлэн мүрэнэй эрьедэ, Долоон Болдог нютагтахи Хүдөө Арал шадар оршодог хэн. Хонгирадай Дайсэснэй басаган Бүртэжэжин хатан (Борто) энэ ордоной эзэн эхнэр байгаа. 1-дохи гол ордонинь урдаандаа ехэ сэрэгүүдэй ударидаһа (жалжин) - татаар ноён Жисуйда хабаатай байһан юм.

2-дохи ордонинь Сэлэнгэ мүрэнэй эрьедэ, Халюута нютагта Шара-Хэрэ гэжэ талада оршодог бэлэй. Меркит хаан Дайр-Уһанай басаган Хулан хатан энэ ордоной эзэн эхнэр байгаа.

3-дахи ордонинь Тула голой эрьедэ, Хара тунга гэжэ газарта, Ван хаанай зуун ордон байһан юм. Хура-Хара, Ашилун, Торхара, Цага хатад эндэ ажаһуудаг. Цага хадаа Таһагд хаан изагуурта эхнэр мүн.

4-дохи ордонинь Сэлэнгэ мүрэнэй Хангайн эхинэй һаба һалаануудай нэгэндэ байрладаг. Буржескийн Алтай хаанай басаган Бэйши-хан изагуурта эхнэр тэндэ ажаһуудаг хэн.

Чингис хаан эсэгынхэ һаһа бараһанай һүүдээр 2-дохи агууехэ хаан Үгэдэй Орхон голой эрьедэ Харахорин гэжэ нийслэл хото барья хэн. Тэрэ урдын нийслэл хото Урда Булгата дүтхэнэ оршодог бэлэй. Шулуун ордонууд-һаа гадна тэрэ гэры ордонууды баридаг байгаа. Тэрэ мүн лэ жэлэй дүрбэн сагта зөөжэ ябадаг хэн, жэлэй дүрбэн сагта аянай 4 майхан байртай байгаа:

- үбэлэй майхан - байра (ордон) Хангай уулын зүүн - урда захадыха Үнгын голой нугада байрладаг хэн;

- хабарайн майхан - байра (ордон) Харахоринһоо хойшоо 1 үдэрэй газарта (30 модон) лалын шажантай мусульман уран дархашуулаар Карчаган нютагта баригдалан байгаа. Хабартаа наһан харсаганууды табихын тула тэрэ тиишэ ошодог хэн... Тэндэ 1000 хүнэй байрлахаар манган томо майхан татадаг байгаа. Тэрэнэй майхангы хэзээдэшые хураадаггүй хэн. Тауургануудын алтан байдаг хэн (хаанай изагууртай), досоо талань бүдөөр татагданхай байгаа, тиимэхээтэрэниие «Алтан ордон» («Алтан үргөө») гэжэ нэрлэдэг бэлэй;

- харин зундаа хан түрын нийслэл хото Харахориндо байдаг хэн ха;

- намартаа тэрэ Хүшэ нуурта, Каракорумһаа дүрбэн үдэрэй газарта байрлахадаа, тэндэ тэрэ 40 хоног соо масагадаг байгаа... (Перс хэлэнэй «Түүхын чуулган» Рашид-ад-Динэй, 2-дохи боти. М., 1960 он).

«Чингис хаанай найман сагаан гэры гэр» түрүүшээр Хэнтэйн аймагта, Бурхан Халдуун шадар байрладаг, Урианхай угсаатанай харуул доро байдаг хэн. Хаанай хубийн үнэтэ шухаг зүйлнүүд - тутууд, номо гудлинууд, номо һаадаг, эзбэнүүд болон бусад зүйлнүүд эндэ хадагалагдажа байдаг.

XV-дахы болон XVI-дахы зуун жэлнүүдэй үйлэ хэрэгүүд тухай бэшэхэдэ, Монголой түүхэ бэшэгүүд, Эзэн Бурханда, «Алтай ургай» үри саданарта, Эзэн Богдо хаанай хүнхэ һүлдэдэ һүгдэдэг, шүтэдэг, хандадаг байна. Шухалын шухала үйлэ хэрэгүүдгэ: хаанай шэрээдэ һуухада, харюусалгатай тушаалнуудта томилходоо (Аждагон, чинс/ян, тайджи). Жэсшэнь: а) Бата-Мүнхэ Даян хаан Манцуу-хай сэсэн хатантая; б) тэрэнэй хубуун Улусболод; в) Ойрад То-гоон тайшаа).

XVII-дохи зуун жэлдэ Халха-Ойрадай дайн байдалнуудай үедэ эдэ 8 сагаан гэры гэрнүүд Урда Монгол, Ордос руу, Хуанхэ мүрэнэй саана, мүнөө гэры гэрэй түхэл дүрстэй 7 түхэрээн ордоной бодхогдоһон газарта абаашажа баригдалан байгаа гэжэ тоологдодог.

Баруун болон Зүүн Монголые богонихон саг соо нэгдүүлһэн Халхын Абатай Сайн хаан XVI зуун жэлдэ түрүүшүүлэй тоодо орожо, шарын шажан дэлгэрүүлэн тараагаа хэн; хуушанай нийслэл Харахорин хото шадар «Эрдэни жуу» гэжэ дасан хиндүүдые барихан байгаа. Абатай хаанай гэры гэрэй нуури досоонь мүнөө болотор үлэнхэй. Энэнь 60-70 метр диаметртэй түхэрээн түхэлтэй, 1 метр шахуу үндэртэй, захараа гранит шулуун хязга хирхагтай далан болоно. Үрхэ тоонын бахануудые һуулаха гол столбнуудые һууланхай, дундаа нүхэтэй гранит нууринууд тэг дундэн бии. Энэ гэры гэртэ эдэн зуугаад хүн ородог байгаа.

Эртэ урда саһаа хойшо нүүдэл байдалтай малшад гэры гэрнүүд соо ажаһуудаг байһан юм. Хүнэй дуря хүсэлһөө дулдыдангүй, байгааһа, сагай уларил ажаһуудалай өөрын эрхэ байдал дуралдадаг хэн. Нүүдэл байдалтай хүнүүд шулуун гэрээ ябаһан газартаа абаашажа табихагүй ха юм даа. Ушарын гэрбэл, ногооной ургаса ба уһанһаа дулдыдажа, тэдэ жэлдэ 4-һөө 8-12 хүрэтэр зөөжэ ябадаг байгаа.

Тиимэхээ тала, губи газарнуудта гэры гэр гү, али майхан-гууд табигдадаг (Африкада, модогүй газарта бедунь арадууд шулуугаар гэр барихагүй, тэрэнэ хаяд, орхөд, ондоо тэсшээ нүүхэ ёһотой ха юм даа, ногоо хадаа үндэһөөрнэ гэшхэжэ һалгажарихагүйн тула иишэ тиишээ зөөжэ ушартай болодог).

Хада уулануудтай, модоной ургадаг Монголой хойто нютагуудаар гол горходоо захаар, нарийхан нуга голнуудаар зөөжэ ябадаг. Эндэ нүүдэл байдалтай малшад яһаа һуурижанги байдалтай, жэлдэ 4 дахин лэ тиимэше холо бэшэ газарта зөөдэг юм. Үбэлжөөгдөө тэдэнэр 6 гү, али 8 ханатай модон гэры гэрнүүдые баридаг байгаа. Эдэнь түхэрээн түхэл дүрстэй байдаг хэн.

БАТАЖАРГАЛАЙ Сэрсэгмаа.
(Үргэлжлэлэнь хожом гараха).

Из истории бурят Закаменского района Бурятии

Закаменский район Бурятии считается одним из самых отдаленных от центра - города Улан-Удэ. Например, от тогдашнего райцентра села Цакир до Улан-Удэ пешком надо было идти 29-30 дней, а верхом на лошади - 12-13 дней. Это расстояние сейчас преодолевают на «Волге» за 7-8 часов. Освоение началось в 1930 году. Строительство вольфрамо-молибденового комбината имело огромное экономическое, политическое и социально-культурное значение для жителей этого таежного края.

Сейчас все обвинения против семьи Цыбиковых отменены.

- Наш дед - Буда Нолхоевич с 1930 года, с началом строительства Джидаккомбината торговал, обеспечивал приезжих строителей экологически чистым мясом, молоком, маслом и другими продуктами. Но тогда, как человек

районов, а пять лет тому назад вышел на заслуженный отдых и сейчас занимается общественной работой, является юристом высшей категории.

Младшая дочь Таня (ныне Татьяна Львовна Миронова) после окончания средней школы с золотой медалью поступила в Ле-

Татьяна Львовна является автором более десяти научных монографий и учебников и стала лишним публикаций в научных журналах и изданиях КНР, Монголии и ряда стран дальнего и ближнего зарубежья.

Дочь Татьяны Львовны Эржена, в 2002 году с «отличием» за-

РОДОВОЕ ДРЕВО ОДНОЙ САМОБЫТНОЙ СЕМЬИ

Великой заслугой в этом деле является роль талантливого инженера-геолога, поисковика Бесовой Марии Васильевны, которая нашла эти залежи, потом через два-три года - угольные залежи бурого каменного угля в местности Хужир, на основании которых построены Баянгольская ТЭЦ и ЛЭП. Кроме того, села Мэла, Бортой, Дархинтуй, Улен-туй, Хурай-Цакир, Дугулур, Зэмка, Модон-Куль до сих пор постоянно обеспечены электроэнергией. Спутником Марии Васильевны в ее поисках вольфрама, молибдена и угля являлся большой знаток родного края, охотник Ямпилов Шампи - уроженец села Мэла, заслуги которого перед Бурятией и страной большие.

Известно, что в годы войны с фашистской Германией в 1941-1945 гг. Джидаккомбинат давал около 60 % вольфрама, добываемого в стране. До 30-х годов XX века обитателями этого края являлись племена унгул (или унгул) хамниганы - меткие стрелки из лука, охотники, прекрасные скотоводы, говорившие совсем иначе, чем тугусы и буряты. Например, при сражении с монгольским захватчиком Сохэр-Ноёном они стали побеждать стрельбой из лука. Тогда Сохэр-Ноён вынужден был сбежать с четырьмя оставшимися в живых воинами на лошадях через высокую крутую гору Ёло в долине Удаха (Снежная). Этот побег побежденного Сохэр-Ноёна до сих пор вызывает не только удивление, но и восхищение, ведь такую высокую гору может перелететь только птица Ёло (черный гриф), которая ныне обитает только в горах Тибета. Унгул-хамниганы ассимилировались среди закаменских бурят, особенно в селах Армак и Алцак Джидинского района.

Население Закаменского района нынче составляет примерно 35 тыс. человек, из них бурят около 20 тысяч. Историю закаменских бурят довольно глубоко изучили такие ныне работающие ученые, как профессор Восточно-Сибирской государственной академии культуры и искусств Бадма Шаркуевич Доржиев (1928 г.р.), научный сотрудник Бурятского научного центра СО РАН, кандидат филологических наук, талантливый поэт Сергей Дамдинович Бабуев (1949 г.р.). Они издали массовым тиражом ряд книг, брошюр и другие публикации. Например, С.Д.Бабуев издал десять книг и организовал более ста публикаций об истории Закамны. Есть и другие ученые-доктора и кандидаты наук, написавшие в той или иной форме об истории Закамны, не представляется возможным всех называть. Мне хочется рассказать об одной уникальной бурятской семье, генеалогическое древо ко-

торой имеет очень интересные и богатые корни, которые ныне успешно продолжают потомками этой семьи. Это семья Цыбикова Буды Нолхоевича, уроженца села Нурта. Село расположено на правом берегу реки Джиды в красивейшей долине, в 10-12 километрах от Джидинского вольфрамо-молибденового комбината. Когда началось строительство комбината, в 1930-м году Цыбикову Буда Нолхоевичу (земляки его называют Шоно Буда) было тридцать пять лет. Он прекрасно владел старомонгольским языком, учился у местного

Директор СШ № 16, 2001 г.
г.Улан-Удэ, М.Б.Миронова

учителя-монголооведа Д.Ц.Цыренова. Стал часто ездить к строителям Джидаккомбината, продавал им мясо, молоко и сливочное масло. Научился русскому языку. У Буды Нолхоевича была очень хорошая, умная и красивая жена Бадма - дочь одного из зажиточных семей села Уленгуй Юнхэдэйн Тарба. Юнхэдэйн Тарба являлся двоюродным братом Галсанова Ринчина, одного из грамотнейших и умнейших людей того времени, который свободно владел русским, старомонгольским и китайским языками. До 1930 года являлся старшиной Закаменской аймачной управы, хотя к тому времени такой административной должности не было. Но люди, особенно неграмотные буряты, шли к нему за помощью в тех или иных вопросах. Его никто не освобождал от должности старшины и он являлся ещё полковником царской армии, курировал пограничными заставами, начиная от Хараца до Санаги.

«Жениться на дочери из хорошей семьи или выйти замуж за сына из хорошей семьи - раньше было большим счастьем», - говорила моя бабушка Сэрэмжит, мать отца, уроженка села Нурта, прожившая 100 лет (1867-1967гг.). И этот принцип и ныне соблюдается. Семья Цыбиковых была репрессирована в 1937 году, как ведущая антиобщественный и паразитический образ жизни.

Семья Б.Н.Цыбикова
г.Улан-Удэ, 1940 г.

частно-собственнической психологии, живущий для себя, был репрессирован и сослан в ссылку с семьей. Это было ужасное время, - говорит сейчас Татьяна Львовна, младшая дочь Мироновых - Льва Харитоновича и Марии Будаевны. Семья жила в Улан-Удэ, в поселке ЛВРЗ (тогда ПВРЗ) в деревянном бараке на первом этаже. Я часто бывал у них, тетя Бадма Тарбаевна меня встречала со слезами, накормив, провожала тоже со слезами, потому что она была старшей сестрой моей матери Долгоржаб. Обе сестры, тетя Бадма и моя мать Долгоржаб, воспитывались в семьях двух братьев - Юнхэдэйн Тарба и Юнхэдэйн Жамбал, жителей села Уленгуй.

Буда Нолхоевич и Бадма Тарбаевна вырастили и воспитали пятерых детей: Дымбыл, Цырен-Доржо (активный участник войны 1941-1945гг, юрист), Гэндэн, Радна-Сэрэн, Мария, Октябрина. Я больше всех из них дружил с Марией Будаевной (1928-2003гг.), как с родной сестрой. Она погибла в автокатастрофе. Ее муж, Миронов Лев Харитонович, отличный педагог, в течение многих лет работал завучем и директором в средних школах Кижингинского и Селенгинского районов. Мария Будаевна после успешного окончания БГПИ им.Д.Банзарова работала преподавателем истории и биологии, директором Средне-Убукинской, Ацагадской, Ильинской средних школ, в последнее время, после смерти Льва Харитоновича, - директором средней школы № 16 города Улан-Удэ.

Мария Будаевна и Лев Харитонович воспитали троих детей. Их старшая дочь Катя после успешного окончания Московского медицинского института им.Сеченова несколько лет работала врачом-терапевтом поликлиники № 1 города Улан-Удэ, а сейчас Екатерина Львовна - врач высшей категории, работает в Москве по своей специальности. Сын Мироновых Виктор после окончания Свердловского юридического института двадцать два года проработал, начиная со следователя прокуратуры до прокурора и народного судьи ряда

нинградский институт им.Герцена на факультет дефектологии, олиографена, педагогики и логопеда. Училась на повышенной стипендии, окончила институт (ныне университет) с «отличием». После окончания института два года работала старшим преподавателем БГПИ им.Д.Банзарова по специальности. Потом Татьяна поступила на конкурсной основе в аспирантуру Ленинградского государственного университета. Ее научным руководителем был талантливый ученый, доктор психологических наук, профессор Евгений Александрович Климов. Она в срок успешно защитила кандидатскую диссертацию по психологии. После этого Татьяна Львовна вновь вернулась в БГПИ им.Д.Банзарова. В 1996 году поступила в докторантуру Московского государственного университета им.Ломоносова при кафедре «Психология труда и инженерная психология». Ее консультантом был прежний научный руководитель в аспирантуре, доктор психологических наук, профессор, ныне академик РАН Климов Евгений Александрович. Притом он академик ряда других вузов КНР, МНР, Польши, Румынии, Венгрии, Болгарии, ГДР.

Татьяна Львовна успешно защитила в 1998 году докторскую диссертацию по теме «Структура и развитие профессионального самосознания у студентов высших учебных заведений». Ее диссертация ученым совет МГУ дал высокую оценку. Она ввела в Научный Совет ряд новых оборотов, предложений и рекомендаций.

Доктор психологических наук, профессор Татьяна Львовна Миронова с 1994 года является заведующей кафедрой психологии БГУ. Ныне у нее учатся более десяти будущих кандидатов и докторов наук. БГУ им.Д.Банзарова - один из давно известных, авторитетных университетов России, подряд несколько лет его возглавляет авторитетный ученый-доктор педагогических наук, профессор, академик РАН, депутат Народного Хурала Бурятии нескольких созывов Степан Владимирович Калмыков.

кончив экономический факультет Московской государственной сельскохозяйственной академии им.Тимирязева, поработав рядовым экономистом на одном из частных предприятий в Москве два года, в 2004 году на конкурсной основе поступила в аспирантуру вновь созданного на стыке трех наук - экономики, математики и психологии МГУ им.Ломоносова, и сейчас успешно учится. Говоря о генеалогическом древе семьи Цыбикова Буды Нолхоевича, Миронова Льва Харитоновича, в общей сложности состав-

Профессор БГУ
им. Д.Банзарова, 2001 г.
Т.А.Миронова

ляющей свыше сорока человек, среди них нет ни одного человека с плохим поведением. Все дети и их дети, внуки сами самостоятельно поступали и заканчивали высшие учебные заведения и приезжали с дипломами, вспоминала о них мать, бабушка Мария Будаевна Цыбикова.

- Чтобы хорошо учиться, выйти в люди, нужен жесткий режим жизни, - говорит доктор психологических наук, профессор, заведующая кафедрой психологии БГУ Татьяна Львовна Миронова, - в науке и в жизни не бывает широкой столбовой дороги.

- Труд и учёба должны идти рядом, - говорит Татьяна Львовна. В таком духе воспитывается её дочь Эржена, аспирантка МГУ. Так и воспитываются дети её родственников, то есть двоюродных и троюродных братьев и сестер. Таково генеалогическое древо семей Цыбиковых и Мироновых.

Дагба ШАГДУРОВ,
кандидат исторических наук,
консультант
Международного объединения России по информации, активист газеты «Советская Россия», член Союза Журналистов СССР и Российской Федерации.

Расписание хуралов Маанин дуган Иволгинского дацана «Хамбын Сүмэ» на апрель

Ежедневно проводится ритуал освящения драгоценных вложений в ступу Авалокитешвары

1 Табан харюулга (Ширнин, Сагаан Шүхэртэ, Ногоон Дара Эхэ, Сагаан Дара Эхэ, Доржо Намжом, Хамчу Нагбо, хий мориной сан, сэргэм) 10 ч.

2 Заһалай найман ном (Жамбал Санжад, Найман Гэгээн, Даши Зэгзэ, Чогжу Мүнсэл и т.д.) 10 ч.

3 Зургаан юрөөл (за упокой) 9 ч.

4 Дэважин 9 ч.

5 Ута наһанай номууд буряад хэлээр 9 ч.

7 Зургаан юрөөл (за упокой) 9 ч.

8 Табан харюулга (Ширнин, Сагаан Шүхэртэ, Ногоон Дара Эхэ, Сагаан Дара Эхэ, Доржо Намжом, Хамчу Нагбо, хий мориной сан, сэргэм) 10 ч.

9 Алтан Гэрэл, далагатай 9-12 ч.

10 Зургаан юрөөл (за упокой) 9 ч.

11 Гомбо сахюусан 17 ч.

12 Нюнэй хурал (Арьяа Баалын маани) 9-20 ч.

108 зула 19 ч.

13 Нюнэй хурал (Арьяа Баалын маани) 9-19.30 ч.

14 Нюнэй хурал (завершение) 5-9 ч.

15 Табан харюулга (на бур.яз.) 9 ч.

16 Цэдо, Цэсүн, Зүгдэр Намжалма, Сагаан Дара Эхэ (молитвы за долголетие) 9 ч.

17 Зургаан юрөөл (за упокой) 9 ч.

19 Банзаргаша 9 ч.

20 Банзаргаша 9 ч.

21 Доржо Жодбо 9 ч.

22 Табан харюулга (Ширнин, Сагаан Шүхэртэ, Ногоон Дара Эхэ, Сагаан Дара Эхэ, Доржо Намжом, Хамчу Нагбо, хий мориной сан, сэргэм) 9 ч.

23 Алтан Гэрэл, далагатай 9-12 ч.

Расписание хуралов Иволгинского дацана «Хамбын Сүмэ» на апрель

1 Бэринин заһал (для молодоженов) 9 ч.

2 Намсарай 11ч.

3 хута намши (за упокой) 9 ч.

5 Банзаргаша 9 ч.

6 Отошо, хута намши (за упокой) 9 ч.

7 Ганжур хурал 9 ч.

8 Ганжур хурал (в этот день все верующие имеют редкую возможность поклониться и получить благословение от Драгоценного Нетленного Тела Хамбо ламы Д.Д.Итигэлова) 9-21 ч.

9 Ганжур хурал (сан, сэргэм, далага) 9 ч.

10 хута намши (за упокой) 9 ч.

11 Жадамба 9 ч.

13 Ламчог Нинбо 9 ч. Дэважин 13 ч.

14 хута намши (за упокой) 9 ч.

15 Цэдо (за долголетие) 9 ч.

16 Алтан Гэрэл 9 ч. Намсарай 11 ч.

17 хута намши (за упокой) 9 ч.

19 Сүндуй 9 ч.

20 Заһалай найман ном 9 ч.

21 хута намши (за упокой) 9 ч.

22 Цэдо (за долголетие) 9 ч.

23 Юм, Нити, Додигалсан 9 ч.

24 хута намши (за упокой) 9 ч.

26 Арбан Хангал (Гомбо, Гонгор, Шагдар, Шойжал, Алама, Сэндэма, Шалши, Намсарай, Жамсаран, Цанба сахюусанууд хурагдаха) 8.30-16.30

27 Мандал Шива 9 ч.

28 хута намши (за упокой) 9 ч.

29 Лхарзай 8 ч. Табан Хаан 13 ч.

30 Намсарай 11ч.

ТУБЭД ЭМНЭЛГЫН ТУБТЭ

БУИН ЖАРГАЛАЙ

БУЯНТАЙ АРГАЛАМЖА

Хитадай Хүхэ хотын университеттэ түбэд-монгол эмнэлгэ заадаг профессор, эрдэмэй доктор Чойжап багшын үнийнэй шаби Буйн Жаргал, Улаан-Удын 18-дахи кварталда оршодог Хандамаанарай дасанай байрнуудай нэгэндэ түбэд эм залаха ажалаа наһанай эхилээ. Энээнэй урда Чойжап багша Буйн Жаргал шабитаа иишэ ерэхэдээ, Зүүн зүгтэй эмнэлгын түбтэ (Линховонойн гудамжа, 10) үбшэнтэниие угтан абадаг хэн гээд уншагшаднай наһана ёһотой.

Буйн Жаргал хөөрөөгөө иигээд эхилбэ:
- Багшатаа бидэ 2000 гаран хүниие эмшэлхэн байхабди. Би багшааа гадуур, амяараа 500-гаад хүниие эндэ аргалаа хэм. Багшыннай мэдээ, дүршэл аргагүй ехэ, улаан-үднхидхөө баяр хүргэһэн хүнүүд тон олон юм. Ушар иимэхээ дахинаа Буряад орон зорижо ерээбди.

- Хүнэй худалаар диагноз элирүүлдэг гэшэшт...
- Тиймэ. Шанга гү, али хула, түргэн гү, али удаан сохисоорнь, халуун, хүйтэн шанараарнь тодорхойлнобди. Хии (ветер), бадаган (слизи), шара (желчь) гэхэн гурбан зүйлиие найса шалганабди. Одоол «эдрэниие» соносон шагнажа, шүүжэ үзөөд, диагноз табигдадаг.

- Ингэжэл үбшэнтэй гол шалтагаан олодоно гэел даа.
- Тиймэ. Жэжээнь, олонхи зон толгойм үбдэнэ гээд лэ, толгойн эм уужа, үбшэнгын дараад, бууруулаад лэ ябадаг. Энэ тон буруу. Эдэб олон ушарһаа толгой үбдэжэ магад ха юм. Онсолон хэлээ наа, эмэгтэй зоной үбшэнхөө толгойнишье, зүрхэнэй, бөөрыншье, нервнэ үбшэнүүдшье хүжэржэ магад. Шуһанай даралта дээшлэбэл, духаа, халуурбал - соходо, нодонэй үбшэнхөө - тархи хажуу тээһээ үбдэжэ магад. Бэсын тарган, туранхайнь, хэлэнэй, нодонэй шэнжэ хуу өөрын тайлбаритай. Эдэ барихадаа, унтахадаа ямар бэ - нарибшалан хараада абтана. Али наһаа сэдхэл зобоһонһоо, ехээр сошордон түдгэсэһэнхөө болоо гү - эдэ бүгдые түбэд эмшэн тодо элирүүлдэг.

- Тийхэдээ аспириин, цитрамондо абаһаар «аһалдахамнай» тиймэнье зүбтэй бэшэ болоно ха юм.

- Үндэһэн шалтагыень элирүүлдэг, эмнэлхэн дээрэ гээд түбэд медициһэ тон зүбөөр тоолодог ха юм даа, - гээд дүршэлтэй эмшэн тобишоло.

Ямар үбшэнүүдые эмшэлхэб гэбэл: эмэгтэй зоной (миома матки, киста яичника, нарушения во время климакса, бесплодие), шуһанай даралтын (гипертоническа) үбшэн, атеросклероз, зүрхэ худалһанай (ишемическая болезнь сердца), мүнгөөрхэн хоолойн үрбэсэ (бронхит), астма, эльгэнэй, бөөрын, хүлһэнэй, шээһэ барихагүйн (энурез), яһа уһанай үбшэнүүд, арһанай, II шатын сахарна диабет, гастрит, холецистит, цистит, гепатит В үбшэнүүд.

- Түлбэринь хэдытэ гэшэжэ?

- худалаар диагноз табила: 100 түхэрингэ, 15 хоногто эмнэлгэ: 300-һаа 600 түхэриг хүрэтэр. Хөөрөлдөөд тааруулжа болоно. Гадна эндэ Хандамаанарай дасанай дэргэдэхэ энэ байрада бүхэли түб нээгдээ: массажистнууд, компьютерна диагностика гэхэ мэтэ. Юрэдөө, иишэ ерэхэн хүн дасандашье орожо, хүзэг бэшээрлээ нэргээхэ, түбэд эмшэдтшье хандажа, бээл элүүржүүлхэ аргатай, - гэжэ түбэд эмшэн тэмдэглэбэ.

Буйн Жаргал эмшэн ажалай үдэрнүүдтэ үглөөнэй 9-һөө 5 болотор, харин суббото, воскресенидэ 9-һөө 3 саг болотор зониие хүлээн абадаг байха юм.

Элүүр энхэхээ үнэтэй юумэн үгы гээд, иишэ, Хандамаанарай дасанай дэргэдэхэ элүүржүүлгын түб тээшэ, зон шамдахал бээл! Галина ДАШЕЕВА.

XVII ЖАРАНАЙ ГАЛ УЛААН НОХОЙ ЖЭЛ

ХАБАРАЙ ДУНДА САГААГШАН ТУУЛАЙ НАРА

Буряад литэ	5	6	7	8	9	10	11
Европын литэ	3	4	5	6	7	8	9
Гараг Нэрэ Үдэр	Дабаа Һара понед.	Мягмар Марс вторник	Һагба Меркури среда	Пүрдэ Юпитер четверг	баасан Солбон пятница	бимба Сатурн суббота	Нима Наран воскр.
Үнгэ Үдэр	хара Нохой	харагшан Гахай	хүхэ Хулгана	хүхэгшэн Үхэр	улаан Бар	улаагшан Туулай	шара Луу
Мэнгэ	3 хүхэ	2 хара	1 сагаан	9 улаан	8 сагаан	7 улаан	6 сагаан
Һуудал	модон	хий	гал	шорой	түмэр	огторгой	уһан

Гарагай 2-то шэнын 5 (апрелин 3).

Хара Нохой, 3 хүхэ мэнгын, модондо һуудалтай үдэр.

Бурханда мүргэхэ, зальбарха, бисалгал үйлэдэхэ, бурхадта, сахюусадта, лусуудта үргэл хэхэ, дүтынгөө нүхэртэй уулаха, эм найруулаха, эм залаха, уһан баалин («чавдор»), лусуудай баалин («лудор») гаргаха, модо һуулгаха мэтын үйлэнүүдтэ байн.

Энэ үдэр ургажа һууһан модо гэмтээхэ, унагааха, газар һөндөөхэ, үри зээлиез бусааха мэтын үйлэнүүд хорюултай.

Хүнэй үһэ абаа һаа, эд зөөри арьбажаха.

Гарагай 3-да шэнын 6 (апрелин 4).

Харагшан Гахай, 2 хара мэнгын, хийдэ һуудалтай үдэр. Хутагын хурса үдэр.

Бурхадта үргэл хэхэ, ар-наһаар бээл ариуудхаа, тархиһуудые олоор уншаха, ада шүдхэр дараха, хараал сараха, буян үйлэдэхэ, дасан (дуган) нээхэ, амгалан байдалтай түлөө бурханай ном уншуулаха, «рсадаанай «зангилаа» таһалха мэтын үйлэнүүдтэ байн.

Зүгөөр ургажа һууһан модо үндэһэтэйнь унагааха, шуһа ханаха, төөнхэ, хутага бү-люудэхэ мэтын үйлэнүүдтэ муу.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа һаа, үнэр абахаа болохо.

Гарагай 4-дэ шэнын 7 (апрелин 5).

Хүхэ Хулгана, 1 сагаан мэнгын, галда һуудалтай үдэр. Хутагын хурса үдэр.

Бурханда мүргэхэ, зальбарха, бурхан, сахюуса, тэнгэри, лусууд тахиха, Аюушын нахил хүртэхэ, бурханай шэрээдэ Мандал табиха, наһанай эршэ хүсэ арьбажуулаха, аршаан, эм найруулаха, худа ураг, түрэл болохо, буян ехээр үйлэдэхэ,

хара болон үнгэтэ түмэр хайлуулха, юумэ худалдаха, дасан (дуган), субарга арам-найлаха, уранай онол арга шудалха, хэшэг дуудаха, даллага абаха, муу үйлын харгы хааха, тараг бэрихэ, айраг халааха мэтын үйлэнүүдтэ байн.

Зүгөөр үхибүү үргэжэ абаха, үхибүү хүлдэ оруулаха, бага хүүгэдые гэрһээ холо эльгээхэ, хутага хурсадаха мэтын үйлэнүүдые тэбшэхээр.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа һаа, хэрүүл болохо.

Гарагай 5-да шэнын 8 (апрелин 6). Дүйсөн үдэр.

Хүхэгшэн Үхэр, 9 улаан мэнгын, шоройдо һуудалтай үдэр.

Шэнын 8 гэшэ маша хайн үдэр гэгдэдэг. Тийхэдэ мүнөөдэр 8-най үдэртэ «бальжинима», «дашинима», мүн тэрсүүд тэмдэгүүд хабсаралдаһан байна. Гэбшье бальжинима (буян хэшэг), дашинима (үлэз хутаг) тэмдэг-шанарнууд тэрсүүд шанарые дилхэндэ тоолоод энэ үдэр хайн гэжэ сэгнэе.

Бурханда мүргэхэ, даллага абаха, бисалгал үйлэдэхэ, бурхан бүтээхэ, тарни уншаха, таи-гаригаа болуулаха, эльбэ дараха, хэлэ ама намдааха, сан табиха, зарга шийдэхэ, хани нүхэдөө суглуулаха, ада шүдхэр ном-годохо мэтын үйлэнүүдтэ байн.

Зүгөөр замда гараха, хубсаһа эсхэхэ, үри зээлиез бусааха, хүнэй шуһа ханаха, төөнхэ мэтын үйлэнүүдые тэбшэхээр.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа һаа, наһан ута болохо зэргэтэй.

Гарагай 6-да шэнын 9 (апрелин 7).

Улаан Бар, 8 сагаан мэнгын, түмэртэ һуудалтай үдэр.

Бурханда мүргэхэ, бурханай шэрээдэ Мандал табиха, бурхан, үндэр сахюуса, тэнгэри, лусууд

тахиха, дасан (дуган), субарга заһабарилха, тэдэниие арам-найлаха, гэрэй ажал сахиха, шэнэ хубсаһа үмдэхэ мэтын үйлэнүүдтэ байн.

Гэбшье худаг малтаха, хүншүү гаргаха, үхибүү хүлдэ оруулаха, бага хүүгэдые гэрһээ холо эльгээхэ мэтын үйлэнүүдые хорихоор.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа һаа, үбшэн хүрэхэ.

Гарагай 7-до шэнын 10 (апрелин 8). Бадма-Самбаавын үдэр.

Улаагшан Туулай, 7 улаан мэнгын, огторгойдо һуудалтай үдэр.

Энэ үдэр бурханда мүргэхэ, Наранда, һарада, бусад юртэм-сэнүүдтэ шүтэхэ, тэнгэри тахиха, бисалгал хэхэ, эд зөөри хуряаха, үгытэйшүүдэ үгэлгэ үгэхэ, гүрэм уншуулжа, эльбэ гаргаха, аянда мордохо, баярта ушарые тэмдэглэхэ мэтын үйлэнүүдтэ байн.

Мал үүсэлхэ, газар элдүү-рилхэ, эм найруулаха, үбшэ аргалха, гэрэй һуури табиха, нохой худалдажа абаха зэргын үйлэнүүдые тэбшэхэ шухала.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа һаа, бэсын хүсэн һайжарха, юумэн наашалха.

Гарагай 1-дэ шэнын 11 (апрелин 9).

Шара Луу, 6 сагаан мэнгын, уһанда һуудалтай үдэр.

Энэ үдэр бурханда мүргэхэ, бурхан, сахюуса, лусууд, баянай тэнгэри тахиха, дасан (дуган), субарга бодхоохо, нүгэлөө наманшалха, абаһанаа бусааха, үндэр тушаал эзэлхэ мэтын үйлэнүүдтэ байн гэжэ.

Харин газар малтаха, шуһа ханаха, төөнхэ мэтын үйлэнүүдые тэбшэхээр.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа һаа, ухаан һонор болохо.

РОССИН АРАДАЙ УРАН

ЗУРААША СОЛБОН РИНЧИНОВТЭ

Зоной сэдхэлэй гэрэл толо
Зосоогоо багтаажа үндэһэн,
Түүхээр баян арадайнгаа соло
Түүжэ абаад, гэгтэ зогсоһон,

Солбон Ринчиновэй уран
зурагууд
Олон арадуудай шэмэг болоо.
Хари холын Канадыншье
урагууд
Ханадаа тахижа, баяр олоо.

Хаанаһаа мүнцэлөө юм
сэдхэлдэнь
Харагдаагүй, танигдаагүй зоной
шарай.
Үхибүүн мэтэ үнжэгэн
хэшхэлдэнь
Үйлын замаар хүрөө гү, арай...

Зуун жэлүүдые дабажа хүрэхэн
Зоригтойшуулай дүрэнүүд
мүнцэлэнхэй.
Хаашуулай бодолдо сэхэ түрэхэн
Хамагай үндэр нэрэнүүд
мүнхэрэнхэй.

Баргуужан Түхэмэй баян
дайдаар
Батажан хүгжэхэн бэлгитнай
ехэ.
Ошохон сагай хэтын найдалаар
Олоһон эрдэм сэдхэлдэнтай
мүнхэ.

Түрэл тоонто Хилгана нютагтаа
Гэрэл асараат энэ зундаа.
Элбэг-Доржын гайхамшагта
габьяа
Эльгэнэй дулаагаар һануулаат
зондоо.

Далан наһан һубарин ябаад
Аян замай хүсэн болоол.
Дабан гараһан харгын халаа
Алдар солын түшэг олоол.

Хүхэ мүнхэ тэнгэрийн үршөөл
Хүрэгжэл байг лэ үдэрһөө үдэртэ.
Хүжэ номин дэлхэйн хэшэг
Хүсэлүүлжэл байг лэ, наһанай
үндэртэ.
А.ДОРЖИЕВА.

ХАНДАЛГА

Зониие үбшэн зоболонхоо аргалхын тула авиазаводой наада тээхэнэ, Зелёный посёлок шадар, Буддын шажанай «Шигэмүни Зандан Жуу» түбэй зүгһөө эмнэлгын Манба дасан баригданхай. Манай «Шигэмүни Зандан Жуу» түб Россинаа гансаараа Бүхэдэлхэйн Буддын шажантанай нүхсэлэй гэшүүн болоно. Мүнөө Тайвань олтирог дээрэ зарлагдаһан Буддын шажантанай бүхэдэлхэйн конференцидэ дүрбэн хүнэй хабаахадаар урилга абаад байнабди. Россинаа бидэнэр заабол хабаадаха ёһотойбди. Энэмнай манай түбэй болон Россидахи Буддын шажанай саашанхи хүг-жалтэдэ ехэ нүлөөтэй байха болоно.

Нангин энэ хэрэгтэ шадалайнгаа зэргээр мүнгүнэй туһаламжа үзүүлхыетнай гуйнабди. Туһалһанайтай түлөө гүн доторһоо баясан, танай амгаланай түлөө зальбарал мүргэл бүтээхэбди.

Үнэн зүрхэнһөө таанадые хүндэлэгшэ

Бурхан шажанай «Шигэмүни Зандан Жуу»

түбэй Советэй түрүүлэгшэ Доржо лама (ЦЫДЕНОВ).

Бурятское ОСБ №8601/027 г. Улан-Удэ

ИНН 7707083893 БИК 048142604 Р/сч. 47422810509169918002

К/сч. 30101810400000000604 Л/сч. № 42307810109160712905

Ф.И.О. Отцоров Эрдэм Бадмажапович.

Дурасхаалай Үдэшэ

БАРГАЖАН, ШАМАЯА НАНАХАДАМ...

Буряад Республикын болон Россин Федерацийн арадай артист, Буряадай АССР-эй Гүрэнэй шангай лауреат, Хани Барисаанай орденго Владимир Яковлевич БУРЮЕВАЙ гүрэнһөө 70 жэлэй оёе республикын олонинтэ, буряаарад (илангаяа Хурамхаанай болон Баргажанай хүн зон) үргэнөөр тэмдэглэбэ.

Россин Федерацийн арадай артистка Дарима Линховоин энэ дурасхаалай үдэһые угаа бүрхээр хүтэлбэрлэжэ шадаба. Россин Федерацийн арадай артист В.Я.Буруев бүхы наһандаа Буряадай оперо болон бэлхэйн академическэ театрта ажаллажа, олон оперонуудай гол партинуудые гүйсэхэжэ, аргагүй бэрхэ дуушан-артист байһанаа гэршлэһэн түүхэтэй. Арадай артист В.Я.Буруевай дурасхаалай үдэһые олон шэнгэ, залуу артистууд буряад болон ороод дуунуудые, оперонууд сооһоо абтаһан партинуудые гүйсэхэжэ, зал соо олоороо сугларашадай алыга ташалгаар утгаданай байна.

В.Я.Буруевтай сугтаа хураһан, сугтаа ажаллаһан олон нүхэдэнь һайн һайхан үгэнуудые хэлэжэ, ёһотойл арадай артист бээс һайрхангүй барижа шададаг, һайхан һанаатай, залаһ сэхээр хүнүүдтэ хандадаг, хүн зондо үнэхөөрөөл хүндэтэй хүн байгаа гээд тэмдэглэһэн байна. Республикын ветерануудай

Советэй түрүүлэгшэ Р.Б.Гармаев, Россин Федерацийн арадай артистууд Саян Раднаев, Вячеслав Бальжинмаев, республикын соёлой министр В.Б.Проконцев, Буряад Республикын Арадай Хуралай комитетэй түрүүлэгшын орлогшо А.С.Коренев, Буряад драмын академическэ театрай түлөөлэгшэ энэ тоодо оролсоно.

СССР-эй арадай артистка Галина Шойдагаева, Буряад Республикын арадай артист Батор Будаев болон бусад республикымнай мэдэжэ артистууд олон оперонууд сооһоо аринуудые, мүн Владимир Буруевай гүйсэхэдэг арадай дуунуудые хангюурдаа.

Гадна В.А.Буруевай хэзээ нэгдэ гүйсэхэжэ, миңдаһан дээрэ бэшгэдэһэн «Баргажан, шамаяа наанахадам» гэхэн мэдэжэ дууе дуулажа байхадань, уяран, уйдангүй шагнаһан хүшэр байгаа бэлэй.

Баргажанай болон Хурамхаанай районуудта В.Я.Буруевай нэрэмжтэ шанда хүртэхын түлөө дуушадан конкурсы үнгэргэгдэһэн байгаа юм. Районууд соогоо шалгарһан дуушадан түгсэхэлэй концерт Улаан-Үдэдэ үнгэргэгдөө. Энэ шухала хэрэгтэ «Баргажан» гэжэ шотагай зоной нэгдэл эмхидхэлэй талаар ехэ хүдэлмэри ябуулаа гээд олоолхо хэрэгтэй.

Степан ОЧИРОВ.

ХАМТААРАА, НЭГЭН ХҮСӨӨР

Эртэ урдын саһаа эжэл малтай, эхир буусатай гэжэ хэлэмээр Хуртага, Хамни, Бүргэ нютагууд хүршэ байрланхай. Үндэр наһатайшуулай хэлсэдэг домогһоо хөөрэхэ болоо хаа, Бүргэ һайхан нютагта байса хангай уула оршодог юм. Тэндэһээ хоёр гол эхи абан урдана. Нэгэ һалаань баялигай дээжэдэ хүртэхэ Хуртага руу урдаа гэлсэгшэ. Нүгөө һалаань Бүргэ руу урдажа ерэхэдэ, эрдэмэй «Юм» бурханай ном асараа. Тэрэ ном соо энэ нютагта ажаһуудаг зон эрдэмтэй зон байха гэжэ хэлэгдээ. Шулуута газарта Хамни нютаг байгуулагдахадаа, ухаан эрдэмтэе, баялиг суглуулаха удхатай юм гэжэ.

Энэ домогһоо һабагшалан, гурбан нютагай хургуули нэгэн боложо, социальн-эрдэмэй «Тоонто» гэжэ эблэ байгуулаха гэжэ шиндээ. Энэ үндэһэтэй проект нютагай зон, нютагай захиргаанай толгойлогшонор ехэ дэмжээ юм.

Тус тустаа хургуули бүхэн өөрын шадалтай. Хамниин дунда хургуулида «Гал гуламтаяа сахигша», «Эдир фермер» болон бусад кружогууд эмхидхэгдэжэ, хүдөөгэй байдалда хэрэгтэй хэһээлнүүд үнгэргэгдэнэ. Цырендулма Аюшиевна Байрова, Цыбик-Ханда Тугутовна Цыпылова тэбшээр хүнжэл, гутал, гэрэй эд бараанай хэрэгсэлнүүдэ өсжэ, нэхэжэ хургана.

Оршон тойроод баян байгаалитай, аршаантай Бүргын хургуули түрэл дайдаа ариг сүбэрээр абажа ябаха, аршалан хамгаалха зорилготойгоор экологини шэглэлээр эдэбхитэй ажал ябуулна. Хүдөө шотагта ажаһуудаг залуушуулай ажабайдалда анхаралаа хандуулжа, «Тоонто» эблэ ерэхэдэ сагайнгаа түсбүүдэ зохионо.

Тусхай мэргэжэлэй дээдэ хургуули дүүргэжэ, шотагаа бусажа ерэхэн залуушуулые түрэн, үдэһэн газартаа өөрын ажал, олзын хэрэг эрхилхэ хэрэгтэнь туһатай проект зохионхой. Мүнөө үеын эрихтээр хүдөөдэ алиһые талаар тэгшэ, эрдэмтэй мэргэжэлтэн хэрэгтэй болоод байна. Өөрын багаханһые хаа, үйлэдбэригын ажалтай байбал, амаа тоһодохо ажалай дүнгүүдэ харуулаха байна.

Ешигма ЦЫБЕНОВА.

ЗАҢАБАРИ

Байгна оной мартын 23-най «Буряад үнэн» - «Дүхэрнэ» сониндо «Архан бэйһи ашата удхань» гэхэн зураглал соо «Түхэнэй паркын гол мэргэжэлтэ Любовь Михайловна Ермакова М.Х.Жамьяновой басаганһы мүн» гэхэн баримта тон буруугаар бэшгэдэһэн байба. Зураглалай автор Бэлигма Орбодоева М.Х.Жамьяновһаа, А.М.Ермаковаһаа энэ алдуугай түлөө хүлисэл гуйна.

БАГШЫНГАА ДУРАСХА ҮДЭ

Манай хайрата багша Бавасан Галсановна ЖИГЖИТОВА 72 наһатай боложо ябатараа, ойро зуурын хүндэ үбшэндэ дарагдажа, саһаа урид наһа бараба. Бавасан Галсановна Бэһүүрэй аймагай Харланай хургуулида 30 гаран жэлэй туршада таһалгаряагүй хүдэлжэ гараһан, бүхы хурагшадтаа, шотаг зондоо ехэ хүндэтэй байһан намтартай. Бавасан Галсановнада хуража гараһан шабинарын хайрата багшынгаа наһа бараһан ушарыг түрэлхидтэнь, дүтын зондо гүнзэгы шаналаа мэдүүлнэ.

Ивалгын аймагай Сотниково хуурида, Медицинскэ гудамжын 3 гэхэн хаягаар апрелин 1-дэ 11 саһаа хүдөөлгэдэхэ.

Шабинанынь.

ДОНДОКОВ Доржи Батомункуевич

Гүрэнэй Х.Намсараевай нэрэмжтэ буряад драмын академическэ театрай артист Доржи Батомункуевич Дондоков гүлмэр залууханаар, саһаа урид наһа бараба.

Доржи Дондоков 1972 оной декабрийн 19-дэ Агын Буряадай автономитой тойрогой Шулуута тосхондо түрэнхэн байгаа. Нютагтаа дунда хургуули дүүргээд, Россин Германида байдаг Зэбсэгтэ Хүсэнуудтэ алба хэжэ ерээ.

Албанһаа бусажа ерээд, Зүүн Сибирини соёлой ба искусствын академиин актёрнуудые бэлдэдэг факультеттэ орожо хураад, 2002 ондо энэ хургуулиа амжалтатай һайнаар түгсэхэжэ, тэрэл онһоо буряад драмын академическэ театрта артистын тушаалда абтаһан байгаа.

Академи дүүргэхэдэ, суг хураһан нүхэдөөрөө табиһан дипломно жүжгүүдынь, тэдээн соогоо наадаһан рольнуудынь, нэрлэбэл, М.Горькийн «Васса Железновада» гол рольнуудай нэгэн Прохорые наадаа.

Үшөө хуража байхадаа, нүхэдөөрөө бүтээһэн хүдэлмэригүдынь тоолохо болоо хаа, тиймэһые бага бэшэ, жэшээнь, зүүн буряадуудай домогууд дээрэ үндэһэлэн табигдаһан «Зүүдэн бороо» гэжэ хүгжэмтэ жүжэг, В.Шекспирэй «Лир хаанаар» хатарай маягаар табигдаһан жүжэг, буряад драмын театрай тайзан дээрэ табигдаһан, энэ бүлэгтэй түрүүшын томо хүдэлмэри - «Чудеса на змеином болоте» гэжэ үлгэр-жүжэг, «Бидэ актёрнууд болохобди» гээд нэрлэгдэһэн томо концерт, Новокузнецк хотодо болоһон СНГ болон Балтин гүрэнүүдэй гудамжын театруудай Уласхоорондын фестиваль «Бумборамбия-3», баруун буряадуудай аман зохиол, гурим, заншалнуудаар үндэһэлэгдэһэн ехэ жүжэг «Үлэсн басагад», Москва хотодо «Подним» гэжэ театруудай хургуулинуудай Уласхоорондын фестиваль, Улаан-Баатар хотодо үнгэрһэн монгол туургата арадуудай III фестиваль, В.Шекспирэй «Гамлет» болон бусад театрта хабаатай олон тоото хэмжээ ябуулганууд.

2002 онһоо манай театрта артист боложо абтаһаар жүжгүүдтэ наадаһан рольнуудынь олонһые бэшэлдаа, оройдоол эды шэнээн бүтээлнүүдтэ хабаадажа үрдибэ гээшэ ха юм даа.

Д.Сультимовай «Амиды зулада» гол роль - Балюу. Б.Эрдынеевэй «Япон Долгортон» япон офицер Судзуки Минорутай ялас гэмэ роль, В.Шекспирэй «Гамлетта» Рейнальдо хаанай роль, Б.Гавриловай «Чингисхаанда» оршуулагшын роль, А.Лыгденовэй «Зүрхэн шулуунда» Барон Гунгаа, «...Буратино» - Кот Базилио, Г.Башкуевай «Танцуючий призрак» соо Олег-охранник, «Белоснежка и семь гномов» - Понедельник...

Гурбан жэлэй туршада ажалайнгаа хажуугаар найруулагшын туһалагшын тушаал даажа ябахдаа, эмхидхэжэ ехэ бэлэгтэй байһанаа харуулаа бэлэй, тиймэл байха һэн, юуб гэхэдэ, хуража ябахдаа, суг дүүргэһэн энэ бүлэгтэйнгөө староста байгаа, хэлэһэн үгэнуудынь шэгнүүртэй, һайн удамарша һэн гэжэ манай театрай залуу артисттар дурсаһаар үлэбэл даа...

Доржын наһанай нүхэр, Баира Тубановна Дондокова, мүн лэ соёлой халбариды ажалтай - Улаан-Удын хүгжэмэй хургуулида багшаладаг, хоёр бага хүбүүдтэй...

Манай Доржые хаража, танижа үрднэн театр харагшадтай, буряад драмын академическэ театрай бүхы коллективтэй сэдхэл зүрхэндэ мүнхэ дурасхаал боложо үлэбэ гээшэ.

Доржи Дондоков шотагтаа, Агын тойрогой Шулуута тосхондо, апрелин 3-ай 9 саһаа хүдөөлүүлэгдэхэ.

Театрай коллектив.

МУЗЫКА СЕРДЦА

КОНЦЕРТ

"ЛАДЬЯ НАДЕЖДЫ"

гитара, баян, флейты, волюнка, гусли, фисгармония, рейнстик
...Я ПРИНЯЛА НЕБЕСА. ПОТОМУ ЧТО ОНИ УЛЫБАЮТСЯ...
2 апреля в 15.00

ЛЕКЦИЯ, ПРАКТИЧЕСКИЕ ЗАНЯТИЯ

ЙОГА. ПУТЬ СЕРДЦА

...Каждый день нужно учиться только одному - как быть по-настоящему счастливым...
2 апреля в 16.30

Дом детского творчества Советского р-на ул.Ленина, д.20.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Генеральна директор-ахамад редактор А.А.АНГАРХАЕВ.
Редактор Г.Х.ДАШЕЕВА.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: И.М.ЕГОРОВ, И.Б.ДАГБАЕВ (Буряад Республикын Правительство), Ф.П.БОТОВЕА, Ц.Э.ДОРЖИЕВ (Буряад Республикын Арадай Хурал), Т.В.САМБЯЛОВА (генеральна директорэй I-дэхи орлогшо), Д.Б.ГУРОДАРМАЕВА (редакторай орлогшо), Т.Б.ГЫРГЕНОВА (харюусалгата секретарь), В.Г.ГОМБОЕВА, Н.Д.БАДМАРИНЧИНОВ, Б.В.БАЛДАНОВ, А.А.ФАДЕЕВА, В.Д.ДАМДИНОВА.

Манай адрес:

670000, Улаан-Үдэ хото.
Калантаринишлын үйлсэ, 23.
Хэбтэй байһан
"Буряад үнэн".
E-mail:
unen@mail.ru

Газет хэбтэй 6

хуудан хэмжээтэй.
Индекс 73877.
Хамтын хэбэ - 30800.
Хэбтэдэ
гушаагдаһан саг - 17.00.

"Республиканска типографи" гэхэн
ОАО-до бэлтгэдианозитивүүдтэ
газет 6450 хэбтээр хэбтэгдэ.
Директорийн телефон: 21-40-45.

Б-0165-дахин номертойгоор
бүрхдэдэ абтанхай.

Хэбтэй байһанай телефонууд: генеральна директорэй-ахамад редакторай - 21-50-96, редакцнын - 21-54-54 (факс), ген. директорэй I-дэхи орлогшо-ахамад редакторай орлогшын - 21-68-08, ахамад редакторай орлогшонорой - 21-64-36, 21-33-61, редакторай орлогшын, секретариатай - 21-60-21; таһагууд: экономикын болон политикын - 21-63-86; соёлой болон гүүхын - 21-54-93; «Морин хуур», «Вершинь» журналуудай редакцн - 21-55-97; залуушуулай, оюутдай ажабайдалай болон олонингын хүдэлмэрини, «Одон» журналай редакцн - 21-54-93; мэдэжэлэй - 21-67-81, спортын - 21-54-93, рекламн - 21-62-62, коммерческэ ажалай - 21-55-97, компьютерна гүбэй - 21-66-76, бухгалтерини - 21-23-67.

Редакция ороһон материалнууд
шүүмжэлэгдэдэггүй, мүн авторнууд-
тань бусаагдадаггүй.

Тоонуудай, бодото баримтануудай, хүнэй, нютагай нэрэнүүдэй
бэшэлгые хазагайруулан ушарта авторнуудынь харюусалгатай.
Редакция наһамжа авторайхитай адлн бэшэ байжа магад.